

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ Κλασσικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών
ΤΜΗΜΑ Ελληνικής Φιλολογίας

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ Φιλοσοφική
ΤΜΗΜΑ Φιλολογίας

**ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Αρχαία Ελληνική Γραφή: Φορείς και περιεχόμενο»**

**Περιηγήσεις των Αγίων Τόπων: Μελέτη Δύο
Εικονογραφημένων Μεταβυζαντινών Χειρογράφων
Προσκυνηταρίων**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

της

Πελαγίας Ξανθοπούλου (Α.Μ. 30007)

ΚΟΜΟΤΗΝΗ / ΑΘΗΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2025

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ

ΣΧΟΛΗ Κλασσικών και Ανθρωπιστικών Σπουδών
ΤΜΗΜΑ Ελληνικής Φιλολογίας

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΧΟΛΗ Φιλοσοφική
ΤΜΗΜΑ Φιλολογίας

**ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Αρχαία Ελληνική Γραφή: Φορείς και περιεχόμενο»**

**Περιηγήσεις των Αγίων Τόπων: Μελέτη Δύο
Εικονογραφημένων Μεταβυζαντινών Χειρογράφων
Προσκυνηταρίων**

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

της

Πελαγίας Ξανθοπούλου (Α.Μ. 30007)

Επιβλέπουσα: Θ. Αντωνοπούλου, Καθηγήτρια Ε.Κ.Π.Α.

Υπογραφή

Μέλος: Ζ. Μελισσάκης, Διευθυντής Ερευνών Ι.Ι.Ε.

Υπογραφή

Μέλος: Σ. Μπουσές, Καθηγητής Δ.Π.Θ.

Υπογραφή

ΚΟΜΟΤΗΝΗ / ΑΘΗΝΑ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2025

© 2025

ΔΙΔΑΚΤΙΚΟ - ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜ-
ΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «Αρχαία
Ελληνική Γραφή: Φορείς και περιεχόμενο» και
Ξανθοπούλου Πελαγία

ALL RIGHTS RESERVED

Η παρούσα Εργασία καθώς και τα αποτελέσματά της,
αποτελούν συνιδιοκτησία του Δ.Π.Μ.Σ. «Αρχαία
Ελληνική Γραφή: Φορείς και περιεχόμενο» και του
(Ξανθοπούλου Πελαγία), ο καθένας από τους
οποίους έχει το δικαίωμα ανεξάρτητης χρήσης,
αναπαραγωγής και αναδιανομής τους (στο σύνολο ή
τμηματικά) για διδακτικούς και ερευνητικούς
σκοπούς, σε κάθε περίπτωση αναφέροντας τον τίτλο
και το συγγραφέα της Εργασίας καθώς και το όνομα
του Δ.Π.Μ.Σ. όπου εκπονήθηκε.

Πελαγία Ξανθοπούλου

**Περιηγήσεις των Αγίων Τόπων: Μελέτη Δύο
Εικονογραφημένων Μεταβυζαντινών Χειρογράφων
Προσκυνηταρίων**

Η έγκριση της παρούσας Διπλωματικής Μεταπτυχιακής Εργασίας από το Τμήμα Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης και το Τμήμα Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του/της συγγραφέως» (παρ. 2 του άρθρου 202 του ν. 5343/1932).

«Αφιέρωση- απόφθεγμα»

"Ο κάθε τόπος που περπατούμε έχει την ικανότητα να μας μεταμορφώσει, ειδικά
όταν είναι τόπος ιερός."

«Ευχαριστίες»

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά την καθηγήτριά μου, κυρία Θεοδώρα Αντωνοπούλου, για την καθοδήγηση και τη στήριξή της καθ' όλη τη διάρκεια της εργασίας.

Ευχαριστώ από καρδιάς τις φίλες μου Σταυρούλα και Ιωάννα για την παρέα, τη στήριξη και τη συντροφικότητα στο μεταπτυχιακό.
Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένειά μου και στη φίλη μου Χαρά για την αγάπη και την ασταμάτητη υποστήριξή τους.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη συστηματική και αναλυτική μελέτη δύο εικονογραφημένων μεταβυζαντινών χειρογράφων Προσκυνηταρίων που χρονολογούνται στην τελευταία δεκαετία του 17ου αιώνα και περιγράφουν την Ιερουσαλήμ και τους αρχαιολογικούς χώρους της Παλαιστίνης. Τα χειρόγραφα, **MS. Canon. gr. 127** και **Princeton Greek MS 31**, ανήκουν σε ένα ιδιαίτερο φιλολογικό είδος που αναπτύχθηκε κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας, αποτυπώνοντας τις θρησκευτικές και πολιτισμικές συνθήκες της εποχής. Μέσα από μια διεπιστημονική προσέγγιση, η μελέτη εστιάζει στα παλαιογραφικά, κωδικολογικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά των χειρογράφων, εξετάζοντας τις στρατηγικές γλωσσικής και ρητορικής δομής που αναδεικνύουν την τυποποίηση τόσο στη μορφή όσο και στο περιεχόμενο των κειμένων. Παράλληλα, η εργασία φωτίζει την πολυδιάστατη λειτουργία των προσκυνηταρίων, τα οποία υπερβαίνουν τον ρόλο του απλού προσκυνηματικού οδηγού, λειτουργώντας ως μέσα θρησκευτικής διδασκαλίας και ενίσχυσης της συλλογικής ταυτότητας. Με τη μελέτη αυτή επιχειρείται η συμβολή στην κατανόηση της μεταβυζαντινής γραμματείας και η διεύρυνση της έρευνας για τα προσκυνητάρια, υπογραμμίζοντας τη σημασία τους ως πολιτιστικά και θρησκευτικά τεκμήρια της εποχής τους.

Λέξεις κλειδιά: Μεταβυζαντινά χειρόγραφα, προσκυνητάρια, Άγιοι Τόποι, 17ος αιώνας, Παλαιογραφία, Κωδικολογία, ρητορικές στρατηγικές, τυποποίηση, θρησκευτική ταυτότητα.

Abstract

This thesis focuses on the systematic and analytical study of two illustrated post-Byzantine pilgrimage manuscripts dating from the last decade of the 17th century, which describe Jerusalem and the archaeological sites of Palestine. The manuscripts, MS. Canon. gr. 127 and Princeton Greek MS 31, belong to a unique literary genre developed during the Ottoman period, reflecting the religious and cultural conditions of the time. Through an interdisciplinary approach, the study focuses on the palaeographic, codicological, and linguistic characteristics of the manuscripts, examining the linguistic and rhetorical strategies that highlight the standardization in both the form and content of the texts. At the same time, the thesis sheds light on the multifaceted role of the pilgrimage texts, which transcend the simple function of a pilgrimage guide, serving as tools for religious instruction and the reinforcement of collective identity. Through this study, an effort is made to contribute to the understanding of post-Byzantine literature and expand research on pilgrimage texts, emphasizing their significance as cultural and religious documents of their time.

Keywords: Post-Byzantine manuscripts, pilgrimage texts, Holy Land, 17th century, Palaeography, Codicology, rhetorical strategies, standardization, religious identity.

Πίνακας Περιεχομένων

Περίληψη	vii
Abstract	viii
Περιεχόμενα.....	ix
Περιηγήσεις των Αγίων Τόπων: Μελέτη Δύο Εικονογραφημένων Μεταβυζαντινών Χειρογράφων Προσκυνηταρίων	1
Ιστορική αναδριμή προσκυνηματικών-περιηγητικών κειμένων.....	5
MS. Canon. Gr. 127: Παλαιογραφικά-Κωδικολογικά χαρακτηριστικά	11
Δομικά χαρακτηριστικά MS. Canon.gr.127	13
Μεταγραφή χειρογράφου MS. Canon. gr.127	14
Μετάφραση χειρογράφου + Κατάλογος μικρογραφιών MS. Canon. gr.127.....	18
Ρητορικές στρατηγικές στο χειρόγραφο MS. Canon. gr.127.....	22
Princeton Greek MS.31: Παλαιογραφικά – Κωδικολογικά χαρακτηριστικά	24
Δομικά χαρακτηριστικά Greek MS.31	26
Μεταγραφή του χειρογράφου Greek MS.31.....	26
Μετάφραση χειρογράφου + Κατάλογος μικρογραφιών Greek MS.31.....	37
Ρητορικές στρατηγικές στο χειρόγραφο Greek.MS.31.....	48
Συμπεράσματα – Συζήτηση	54
Βιβλιογραφία	59

Περιηγήσεις των Αγίων Τόπων: Μελέτη Δύο Εικονογραφημένων Μεταβυζαντινών Χειρογράφων Προσκυνηταρίων

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη μελέτη και ανάλυση δύο μεταβυζαντινών χειρογράφων προσκυνηταρίων του 17ου αιώνα, τα οποία συνδέονται άρρηκτα με την περιγραφή της Ιερουσαλήμ και των λοιπών αρχαιολογικών χώρων και μνημείων της Παλαιστίνης. Τα εν λόγω χειρόγραφα ανήκουν σε ένα ιδιαίτερο φιλολογικό είδος, το οποίο αναπτύχθηκε κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας και αποτυπώνουν τη θρησκευτική και πολιτιστική πραγματικότητα της εποχής, επιβεβαιώνοντας ταυτόχρονα τη σημασία της Αγίας Γης για τους χριστιανούς προσκυνητές. Εντασσόμενα στην ίδια ευρύτερη χρονική περίοδο, δηλαδή το δεύτερο μισό του 17ου αιώνα, τα δύο χειρόγραφα παρέχουν τη δυνατότητα για συγκριτική μελέτη του τρόπου με τον οποίο αποτυπώνονται η πνευματική ζωή, η θρησκευτική έκφραση και η καλλιγραφική παράδοση της εποχής.

Ο σκοπός της εργασίας είναι η αναλυτική και διεπιστημονική προσέγγιση των δύο ψηφιοποιημένων χειρογράφων προσκυνηταρίων, με στόχο τη βαθύτερη κατανόηση των γλωσσικών, κοινωνικών και πνευματικών τους διαστάσεων. Κεντρικός στόχος είναι η ανάδειξη της σχέσης μεταξύ της περιηγητικής γραμματείας και της θρησκευτικής εμπειρίας των Αγίων Τόπων, μέσω της μελέτης των παλαιογραφικών και κωδικολογικών χαρακτηριστικών των χειρογράφων, καθώς και της ανάλυσης των ρητορικών στρατηγικών που χρησιμοποιούνται σε αυτά. Ειδικότερα, η εργασία επικεντρώνεται στην ανάδειξη της τυποποίησης του περιεχομένου των κειμένων, εξετάζοντας πώς οι ρητορικές στρατηγικές ενισχύουν την επικοινωνία του θρησκευτικού μηνύματος και την ενίσχυση της κοινότητας των πιστών, διαμορφώνοντας παράλληλα τη θρησκευτική ταυτότητα των αναγνωστών.

Στην παρούσα εργασία ως προς τη δομή έχει ακολουθηθεί η εξής διάρθρωση: αρχικά, στο πρώτο κεφάλαιο εξετάζεται η ιστορική εξέλιξη των προσκυνηματικών-περιηγητικών κειμένων από την πρώιμη Βυζαντινή περίοδο έως τη μεταβυζαντινή εποχή (4ος-18ος αιώνας), εστιάζοντας στην ανάπτυξη και καθιέρωση των προσκυνηταρίων. Περιγράφεται η προσκυνηματική δραστηριότητα των πρώτων χριστιανικών αιώνων, με κεντρική φιγούρα την Αγία Ελένη, η οποία συνέβαλε στην ανάδειξη των πρώτων ιερών τόπων στην περιοχή της Παλαιστίνης, και στην ανάπτυξη της Ιερουσαλήμ ως βασικού προσκυνηματικού προορισμού. Στη συνέχεια, εξετάζονται τα κίνητρα των προσκυνητών και γίνεται αναφορά τόσο στα πρωιμότερα σωζόμενα προσκυνηματικά κείμενα στη λατινική, όσο και στην εξέλιξη της ελληνικής προσκυνηματικής λογοτεχνίας από τον 7ο έως τον 16ο αιώνα. Παράλληλα, εξετάζονται οι ιστορικές συνθήκες, όπως οι Περσικές κατακτήσεις, η αραβική κυριαρχία, οι Σταυροφορίες και η Οθωμανική περίοδος, οι οποίες επηρεάζουν την ανάπτυξη της προσκυνηματικής κίνησης και τη διαμόρφωση των προσκυνηματικών κειμένων, τα οποία αντανakλούν τις πολιτικές και κοινωνικές αλλαγές της εκάστοτε εποχής. Η ιστορική αναδρομή καταλήγει στα ελληνικά χειρόγραφα προσκυνητάρια των Αγίων Τόπων, τα οποία συνιστούν ένα ξεχωριστό είδος μεταβυζαντινής λογοτεχνίας. Η μελέτη αυτών των κειμένων επικεντρώνεται στη διαδικασία συγγραφής και αντιγραφής τους, καθώς τα προσκυνητάρια αναδύθηκαν κυρίως κατά τον 16ο αιώνα και κυριάρχησαν έως τους επόμενους δύο αιώνες. Εξετάζεται επίσης η γλωσσική τους έκφραση, η οποία διατηρεί τη δημώδη γλώσσα της εποχής, η εικονογραφία τους, η οποία απεικονίζει μνημεία και ιερούς τόπους της Παλαιστίνης, καθώς και η μετάβασή τους από τη χειρόγραφη παράδοση στην έντυπη έκδοση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο μελετάται διεξοδικά το χειρόγραφο MS. Canon. gr.127, το οποίο ανήκει στη συλλογή της Βοδληϊανής Βιβλιοθήκης της Οξφόρδης. Στην Ενότητα 2.1 παρουσιάζονται τα πλήρη παλαιογραφικά και κωδικολογικά στοιχεία του χειρόγραφου προσκυνηταρίου, όπως η ύλη, τα τεύχη-αρίθμηση, η διακόσμηση, η εικονογράφηση, ο γραφέας, τα σημειώματα, η προέλευση, η στάχωση και η κατάσταση. Στην Ενότητα 2.2 επιχειρείται η ανασύσταση της αρχικής δομής του κώδικα, ενώ στην Ενότητα 2.3 παρατίθεται η διπλωματική μεταγραφή του κειμένου, με διατήρηση των συντομογραφιών, της ορθογραφίας και της στίξης, συνοδευόμενη από σημείωση των μικρογραφιών στη γλώσσα του αρχικού κειμένου. Στην Ενότητα 2.4 αποδίδεται το χειρόγραφο στα νέα ελληνικά, με παράλληλη αναφορά στις μικρογραφίες των ιερών τόπων, και στην Ενότητα 2.5 εξετάζονται οι ρητορικές στρατηγικές του κειμένου, με έμφαση στη γλώσσα και την περιγραφή των ιερών τοπίων της Ιερουσαλήμ, όπου συνδυάζονται γεωγραφικές και θρησκευτικές αναφορές. Η χρήση του α' πληθυντικού και των χρονικών προσδιορισμών ενισχύει την αίσθηση κοινής πορείας, ενώ η πολυφωνία της πόλης αποτυπώνεται μέσα από την καταγραφή λατρευτικών πρακτικών και συγκρούσεων μεταξύ χριστιανικών και αλλόθρησκων κοινοτήτων.

Ομοίως, στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται αναλυτικά το χειρόγραφο Princeton Greek MS 31, το οποίο φυλάσσεται στη βιβλιοθήκη του πανεπιστημίου Πρίνστον και αποτελεί ένα σπάνιο και ανεκτίμητο χειρόγραφο του 17ου αιώνα. Πιο συγκεκριμένα, στην Ενότητα 3.1 αναλύονται τα παλαιογραφικά και κωδικολογικά χαρακτηριστικά του χειρογράφου όπως η ύλη, τα τεύχη-αρίθμηση, η διακόσμηση, η εικονογράφηση, ο γραφέας, τα σημειώματα, η προέλευση, η στάχωση και η κατάσταση ενώ στην Ενότητα 3.2 περιγράφονται τα δομικά του χαρακτηριστικά. Στην Ενότητα 3.3 παρατίθεται η πιστή μεταγραφή του κειμένου, διατηρώντας τις συντομογραφίες, την ορθογραφία και την στίξη του πρωτοτύπου, με παράλληλη σημείωση των εικονογραφημένων μικρογραφιών και ακολουθεί στην Ενότητα 3.4 η μετάφραση, με ταυτόχρονη απόδοση των μικρογραφιών στα νέα ελληνικά. Τέλος, στην Ενότητα 3.5 αναλύονται οι γλωσσικές στρατηγικές στο χειρόγραφο Προσκυνητάριο με έμφαση στα *incipit* και *desinit*. Οι επιλογές αυτές καταμαρτυρούν τη συναισθηματική σύνδεση μεταξύ του αφηγητή και του αναγνώστη, δημιουργώντας μια δυναμική που ενθαρρύνει την πνευματική συμμετοχή και την ενεργό εμπλοκή στο θρησκευτικό ταξίδι. Η εργασία ολοκληρώνεται με την παρουσίαση των συμπερασμάτων που προκύπτουν από τη διεξοδική ανάλυση των δύο χειρόγραφων προσκυνηματικών κειμένων στις Ενότητες 2 και 3.

Στα δύο υπό εξέταση εικονογραφημένα χειρόγραφα προσκυνητάρια, η μεθοδολογική προσέγγιση βασίζεται στη χρήση ψηφιακών εργαλείων, που διευκολύνουν την ακριβέστερη και πιο συστηματική μελέτη. Η ψηφιοποίηση εξασφαλίζει την ασφαλή αποθήκευση των δεδομένων, διευκολύνει την ανάλυση των εικονογραφικών και κειμενικών στοιχείων και υποστηρίζει τη συγκριτική μελέτη. Το υλικό μελέτης περιλαμβάνει αποκλειστικά ψηφιοποιημένα χειρόγραφα, διαθέσιμα σε διεθνείς βιβλιοθήκες, και η ανάλυσή τους πραγματοποιήθηκε εξ αποστάσεως (*ex situ*), μέσω των αντίστοιχων ηλεκτρονικών πλατφορμών.

Η διαδικτυακή έρευνα επικεντρώθηκε τόσο στη βάση δεδομένων [Pinakes](#), όπου καταγράφονται δέκα χειρόγραφα Προσκυνητάρια, από τα οποία μόνο δύο διαθέτουν ψηφιακή πρόσβαση, όσο και σε επιμέρους ψηφιακές βιβλιοθήκες του εξωτερικού. Μέσω αυτής της αναζήτησης εντοπίστηκαν συνολικά πέντε ψηφιοποιημένα

χειρόγραφα Προσκυνητάρια: α) **MS. Canon. gr. 127**, β) **Princeton Greek MS 31**, γ) **Monac., BSB. gr. 346 [Diktyon 44794]**, δ) **Paris. Suppl. gr. 1151**, και ε) **Roman. Biblioteca Nazionale gr. 15 [Diktyon 56139]**. Από αυτά, επιλέχθηκαν τα δύο πρώτα, **MS. Canon. gr. 127** και **Princeton Greek MS 31**, λόγω της υψηλής ποιότητας διατήρησής τους, της χρονικής συνάφειάς τους, καθώς και της ύπαρξης βιβλιογραφικού σημειώματος. Η χρήση ψηφιακών μέσων κατέστησε δυνατή την ενδελεχή εξέταση των παλαιογραφικών, κωδικολογικών και γλωσσικών χαρακτηριστικών τους, συμβάλλοντας στην εις βάθος κατανόηση και ανάλυση του περιεχομένου τους.

Αναλυτικότερα, η μελέτη των παλαιογραφικών και κωδικολογικών στοιχείων, καθώς και η προσπάθεια ανασύστασης της αρχικής δομής του ψηφιοποιημένου χειρογράφου **MS. Canon. gr. 127**, βασίστηκε στα χειρόγραφα του Σ.Ν. Καδά¹ (1998). Η μερική ψηφιοποίηση του χειρογράφου, από το οποίο λείπουν ορισμένα φύλλα στην αρχή και το τέλος της ψηφιακής αποτύπωσης, παρείχε, με οδηγό την έρευνα του Καδά, τη δυνατότητα συμπλήρωσης και αποκατάστασης της συνολικής εικόνας του έργου. Παράλληλα, στη μεταγραφή² και μετάφραση του πρωτοτύπου τηρήθηκε η διάκριση σε φύλλα, ώστε να διατηρηθεί η οργανωτική δομή του κειμένου. Η ανάλυση των ρητορικών στρατηγικών που εντοπίζονται στο χειρόγραφο στηρίχθηκε σε προσωπικές παρατηρήσεις επί του κύριου μέρους του έργου, με στόχο την ανάδειξη της ενεργούς εμπλοκής του αναγνώστη στην περιήγηση των ιερών τόπων και την αποτύπωση της πολυφωνικής θρησκευτικής πραγματικότητας της Ιερουσαλήμ. Συνολικά, μέσω αυτής της πολυεπίπεδης προσέγγισης, επιδιώκεται η εις βάθος κατανόηση της μορφής, του περιεχομένου και της ιστορικής σημασίας του χειρογράφου.

Στο επόμενο ψηφιοποιημένο χειρόγραφο, **Princeton Greek MS 31**, το οποίο δεν περιλαμβάνεται στον τόμο Kotzabassi, S., Ševčenko, N. P³[pul.catalogue], η ανάλυση του πρωτογενούς υλικού βασίστηκε αποκλειστικά σε προσωπική έρευνα, λόγω της έλλειψης βιβλιογραφικών αναφορών. Η μοναδική αναφορά στο εν λόγω χειρόγραφο προέρχεται από την Β. Χατζοπούλου⁴, η οποία δημοσίευσε ορισμένα στοιχεία χωρίς περιγραφή στο Consortium of European Research Libraries (CERL) και υποστηρίζει ότι ο γραφέας του χειρογράφου αυτού, καθώς και του χειρογράφου **Pezaros MS 53**, είναι ο ιερομόναχος Διονύσιος. Ακολουθώντας τη μεθοδολογία που εφαρμόστηκε για το προηγούμενο χειρόγραφο, καταγράφηκαν τα παλαιογραφικά και κωδικολογικά χαρακτηριστικά του νέου χειρογράφου. Η δομή του κειμένου ανακατασκευάστηκε, βασιζόμενη στην εσωτερική διάκριση των ενοτήτων του, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνεκτική παρουσίαση των πληροφοριών και η ακριβής ανάδειξη της οργανωτικής διάρθρωσης του έργου. Στη διαδικασία μεταγραφής και μετάφρασης του χειρογράφου, διατηρήθηκε ο αρχικός αριθμός των σελίδων χωρίς διαχωρισμό σε φύλλα, ακολουθώντας πιστά την αποτύπωση που παρέχεται στη ψηφιακή του μορφή. Στην παρούσα μελέτη, εφαρμόστηκαν και αναλύθηκαν γλωσσολογικά και ρητορικά μοντέλα (Mack, 1990, Vaughan, 2010, Buzaglo, 2020⁵), με έμφαση στη χρήση της γλώσσας ως εργαλείου επικοινωνίας και πειθούς. Ο κύριος στόχος ήταν να καταδειχθεί

¹ Σ. Ν.Καδάς, 1998: 69-76.

² Αξιοσημείωτο είναι ότι, από το σύνολο των Προσκυνηταρίων, μόνο ένα χειρόγραφο της προσωπικής συλλογής του Σωτ. Ν. Καδά έχει μεταγραφεί.

³ Kotzabassi, S., & Ševčenko, N. P. , 2010

⁴ Chatzopoulou, V. , 2023: 1-9.

⁵ Mack, B. L., 1990 , Vaughan, D., 2010 , Buzaglo, M., 2020

ο κρίσιμος ρόλος της γλώσσας των Προσκυνηταρίων στην κατασκευή και ενίσχυση μιας κοινής θρησκευτικής ταυτότητας.

Η μεθοδολογία της παρούσας εργασίας βασίστηκε σε κριτική ανάλυση των πρωτογενών πηγών και στην εκτενή διερεύνηση των δευτερογενών βιβλιογραφικών αναφορών. Αυτή η διεπιστημονική προσέγγιση ενσωματώνει φιλολογικές, παλαιογραφικές, ιστορικές, θεολογικές, γλωσσολογικές και κοινωνιολογικές προσεγγίσεις, προκειμένου να αναδειχθεί η σημασία των προσκυνηματικών κειμένων και ο πολιτιστικός τους ρόλος στον ευρύτερο μεταβυζαντινό κόσμο. Με την αξιοποίηση αυτών των διαφορετικών πλαισίων ανάλυσης, επιδιώκεται μια ολοκληρωμένη κατανόηση των κοινωνικών, θρησκευτικών και πολιτιστικών συνθηκών που διαμορφώνουν και επηρεάζουν την παραγωγή και χρήση αυτών των κειμένων.

Η μελέτη των μεταβυζαντινών προσκυνηταρίων των Αγίων Τόπων αποτελεί σημαντικό πεδίο έρευνας για την κατανόηση των θρησκευτικών, κοινωνικών και πολιτιστικών φαινομένων της εποχής. Το ενδιαφέρον για το θέμα αυτό ξεκίνησε στις αρχές του 20ού αιώνα, με σημαντικό έργο την έκδοση των Κοικυλίδη, Κ. Μ. και Φωκυλίδη, Ι., *Λατινικά, Ελληνικά, Ρωσικά και Γαλλικά τινά Οδοιπορικά ή Προσκυνητάρια της Αγίας Γης* (1912), η οποία περιλαμβάνει τη μετάφραση, χωρίς σχολιασμό, ταξιδιωτικών αφηγήσεων και προσκυνηματικών κειμένων από διάφορες γλώσσες, καταγράφοντας τις προσκυνηματικές εμπειρίες στην Αγία Γη. Το έργο αυτό παρέχει μια μοναδική ματιά στις θρησκευτικές περιηγήσεις της Βυζαντινής και Μεταβυζαντινής περιόδου και αποτελεί πολύτιμο εργαλείο για την κατανόηση των θρησκευτικών κινήτρων των προσκυνητών, καθώς και της πολιτιστικής σημασίας της Αγίας Γης για διάφορες θρησκευτικές παραδόσεις. Η προσοχή των ερευνητών κορυφώθηκε στις τελευταίες δεκαετίες του 20ού αιώνα, με αξιοσημείωτο το έργο του Σωτήρη Κ. Καδά (1998) για τα εικονογραφημένα προσκυνητάρια των Αγίων Τόπων, που συντάχθηκαν μεταξύ 1634 και 1748 και αποτελούν ευλαβικούς οδηγούς των χριστιανικών μνημείων της περιοχής. Κάθε χειρόγραφο περιγράφεται χωριστά, παρατίθενται τα πλήρη παλαιογραφικά και κωδικολογικά στοιχεία, εξετάζεται η εικονογράφησή του και μεταγράφονται με ακρίβεια τα βιβλιογραφικά και άλλα νεότερα σημειώματα του έργου. Λίγο νωρίτερα (1986), ο ίδιος μελετητής είχε δημοσιεύσει σε έναν τόμο δέκα χειρόγραφα προσκυνητάρια, χωρίς διακόσμηση, που χρονολογούνται από τον 16ο έως τον 17ο αιώνα. Η μελέτη εστιάζει στα παλαιογραφικά και κωδικολογικά χαρακτηριστικά των σχετικών χειρογράφων, αναδεικνύοντας την αξία τους ως τεκμήρια της εποχής και της λειτουργίας τους στο πλαίσιο των προσκυνηματικών κειμένων. Επιπλέον, θεμελιώδες θεωρείται το έργο του Andreas Külzer, *Peregrinatio Graeca in Terram Sanctam* (1994), καθώς προσφέρει ανεκτίμητη γνώση για τις προσκυνηματικές διαδρομές των Ελλήνων προς τους Αγίους Τόπους κατά τη Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή περίοδο. Ξεκινά από τη *Διήγηση* του Επιφάνιου Αγιοπολίτη, το παλαιότερο γνωστό κείμενο πριν από το 900, και αναλύει ταξιδιωτικές αφηγήσεις που καλύπτουν περιοχές όπως η Συρία, η Παλαιστίνη και το Σινά. Εστιάζει στις θρησκευτικές και πολιτιστικές διαστάσεις των προσκυνημάτων, εξετάζοντας παράλληλα τη γεωγραφία των Αγίων Τόπων, τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες της εποχής, καθώς και τις αλλαγές στη θρησκευτική αντίληψη των προσκυνητών. Το έργο παρέχει πολύτιμες πληροφορίες για την ιστορική εξέλιξη της προσκυνηματικής λογοτεχνίας, αναδεικνύοντας τη σημασία των Αγίων Τόπων στη συλλογική θρησκευτική μνήμη. Εκτός από τα προαναφερθέντα συντάγματα (corpora), χρήσιμες πληροφορίες για τα ελληνικά χειρόγραφα Προσκυνητάρια μπορούν να αντληθούν από

καταλόγους ελληνικών χειρογράφων, όπως καταγράφονται στη βιβλιογραφία⁶ που παρέχεται μέσω της ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων [Pinakes](#) όπου έχουν εντοπιστεί δέκα χειρόγραφα Προσκυνητάρια, όπως ήδη αναφέρθηκε.

Η ανασκόπηση της αναφερόμενης βιβλιογραφίας επικεντρώθηκε κυρίως στην έκδοση των χειρογράφων Προσκυνηταρίων, με ιδιαίτερη έμφαση στη μελέτη των παλαιογραφικών και κωδικολογικών τους χαρακτηριστικών. Η παρούσα μελέτη αποσκοπεί στην ανάδειξη επιπλέον πτυχών, ενισχύοντας την εμβάθυνση της σχετικής επιστημονικής συζήτησης. Επιγραμματικά, η συμβολή μου στην έρευνα αφορά την ενδελεχή μελέτη δύο μεταβυζαντινών χειρογράφων Προσκυνηταρίων, των MS. Canon. gr. 127 και Princeton Greek MS 31, την αναλυτική περιγραφή των παλαιογραφικών και κωδικολογικών στοιχείων τους, καθώς και την προσθήκη μεταγραφής και μετάφρασης, τα οποία πραγματοποίησα προσωπικά. Το έργο βασίστηκε στη μεθοδολογία της πιστής απόδοσης του αρχικού κειμένου, με στόχο τη διατήρηση της αυθεντικότητας και της ακρίβειας. Κεντρική σημασία στην παρούσα εργασία έχει η μελέτη της γλώσσας των κειμένων αυτών, με στόχο την ανακατασκευή και κατανόηση της θρησκευτικής ταυτότητας που συντίθεται μέσω αυτών.

Ιστορική αναδρομή προσκυνηματικών-περιηγητικών κειμένων

Η προσκυνηματική αποδημία, γνωστή και ως ιεραποδημία, προς τους τόπους όπου «ἔστησαν οἱ πόδες Κυρίου», συνιστά ένα από τα πιο σημαντικά θρησκευτικά φαινόμενα της πρώιμης ακόμη Βυζαντινής περιόδου. Ήδη από τον 4ο αιώνα, και ιδιαιτέρως ακολουθώντας το παράδειγμα της Αγίας Ελένης, μητέρας του Μεγάλου Κωνσταντίνου, πλήθος χριστιανών άρχισε να συρρέει στους τόπους του επίγειου βίου και του πάθους του Χριστού⁷.

Το έτος 312 μ.Χ. αποτέλεσε σημαντικό ορόσημο για το χριστιανικό προσκύνημα λόγω της αναγνώρισης του χριστιανισμού ως «νόμιμης θρησκείας» (*religio licita*),⁸ μετά τη νίκη του Κωνσταντίνου Α΄ επί του Μαξεντίου στη Μιλβία γέφυρα⁹. Ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος κατά τη διάρκεια της παραμονής του στη Ρώμη μεταξύ 312 μ.Χ και 324 μ.Χ. έθεσε σε εφαρμογή το πολιτικό – κατασκευαστικό του πρόγραμμα. Υποστήριξε την ίδρυση ιερών σε τάφους Ρωμαίων μαρτύρων, ενώ στην Ανατολή επικεντρώθηκε κυρίως στην Ιερουσαλήμ¹⁰. Μαζί με τη μητέρα του, αυγούστα Ελένη, ενίσχυσαν την ανάπτυξη των χριστιανικών ιερών τόπων, ανεγείροντας μαρτύρια σε τοποθεσίες συνδεδεμένες με τη ζωή, τον θάνατο και την ανάσταση του Ιησού Χριστού.¹¹ Λίγα χρόνια αργότερα, μετά τη Σύνοδο της Νίκαιας το 325 μ.Χ. και συγκεκριμένα το φθινόπωρο του 326 μ. Χ., η ίδια η Αγία Ελένη, σε ηλικία περίπου 80 ετών, πραγματοποίησε ένα απαιτητικό για την ηλικία της ταξίδι στους Αγίους Τόπους.¹² Η επίσκεψή της αυτή μαρτυρεί το διπλό κίνητρό της. Από τη μία πλευρά, εκδηλώνει το

⁶ Ενδεικτικά αναφέρω το έργο των Kotzabassi, S., & Ševčenko, N. P. (2010) για την περιγραφή του χειρογράφου Princeton Greek MS.012 [Diktyon 55637]

⁷ Κ.Χρυσοχοΐδης, 2003: 99.

⁸ Harvey and Hunter, 2008: 827.

⁹ Kristensen, 2015: 326.

¹⁰ Maraval, 2002: 66-67.

¹¹ Harvey and Hunter, 2008: 827.

¹² Cameron, A., & Hall, S., 1999: Eusebius 3.46.1 «Ἐπεὶ δὲ λοιπὸν τὰ τῆς αὐτάρκους διανύσασα ζωῆς ἐπὶ τὴν κρείττονα λῆξιν ἔκαλεῖτο, σχεδὸν που τῆς ἡλικίας ἀμφὶ τοὺς ὀγδοήκοντα ἐνιαυτοὺς διαρκέσασα, πρὸς αὐτῷ γενομένη τῷ τέλει ».

θηρσκευτικό της ζήλο και την ευσεβή διάθεσή της. Από την άλλη, αποτελεί πράξη ευχαριστίας προς τον Θεό για τον αυτοκράτορα υιό της και τους τρεις καίσαρες εγγονούς της.¹³Υπό την παρουσία της βασιλομήτορος Ελένης στην Αγία Γη, ο επίσκοπος Ιεροσολύμων Μακάριος ξεκίνησε έρευνα που οδήγησε στην ανακάλυψη του τάφου και την εύρεση του σταυρού του Χριστού.¹⁴ Οι δύο αυτές τοποθεσίες, όπου σταυρώθηκε και ετάφη ο Ιησούς, αποφασίστηκε ότι ήταν κοντά η μία στην άλλη. Πάνω από αυτές, ο Κωνσταντίνος ανέγειρε ένα μεγάλο ιερό, την Εκκλησία του Παναγίου Τάφου, η οποία θεωρήθηκε το κέντρο του χριστιανικού προσκυνήματος.¹⁵

Η Αυγούστα Ελένη αποτέλεσε το πρότυπο για την πλημμυρίδα των προσκυνητών που συνέρρεαν στην Παλαιστίνη, και ιδιαίτερα στην Ιερουσαλήμ, στους αιώνες που ακολούθησαν έως και σήμερα. Αυτό το ισχυρό κύμα προσκυνητών κατέκλυζε την Παλαιστίνη είτε από ξηρά είτε από θάλασσα, προερχόμενο από κάθε γωνιά της Βυζαντινής αυτοκρατορίας: από τη μακρινή Γαλατία, την Ιβηρία, τα Βαλκάνια, τη Μικρά Ασία, την Αρμενία και τις αφρικανικές επαρχίες. Όσοι ταξίδευαν από χερσαίες οδούς, κυρίως οι οικονομικά ασθενέστερες κοινωνικές ομάδες, έφταναν στον προορισμό τους είτε από το νότο, μέσω της Αιγύπτου και του Σινά, είτε από το βορρά, μέσω της Συρίας και της Φοινίκης, ακολουθώντας την αρχαία εμπορική οδό, γνωστή ως *Via Maris*, η οποία συνέδεε την Αντιόχεια με την Αλεξάνδρεια. Για τους προσκυνητές που επέλεγαν το θαλάσσιο ταξίδι, η πλέον συνήθης πύλη εισόδου στους Αγίους Τόπους και, στη συνέχεια, η αφετηρία της αναχώρησής τους για τις πατρίδες τους ήταν το λιμάνι της Καισάρειας.¹⁶

Οι Άγιοι Τόποι προσήλκυαν προσκυνητές από διάφορα μέρη, καθιστώντας την Ιερουσαλήμ και τη Γη των Αγίων ως κεντρικά σημεία της χριστιανικής ιεράς γεωγραφίας.¹⁷Τα βασικά κίνητρα των προσκυνητών, τα οποία παραμένουν αμετάβλητα από τους μεσαιωνικούς χρόνους μέχρι σήμερα ήταν ποικίλα. Οι προσκυνητές στόχευαν στην ενίσχυση της πίστης, επιδίωκαν την άφεση των αμαρτιών, τη θεραπεία από σωματικές και ψυχικές ασθένειες, τη θεϊκή προστασία από κάθε κακό,¹⁸την εκπλήρωση ταμάτων και την απαίτηση για πραγμάτωση ποικίλων ευεργετημάτων. Η προσευχή τους ενισχυόταν από το περιβάλλον, δίνοντάς τους την ευκαιρία να δουν και να αγγίξουν τα ιερά σημεία.¹⁹Επιζητούσαν ακόμη εκτός από την προσευχή, την καθοδήγηση, την μεσιτεία, τους χρησμούς και κυρίως τη φυσική επαφή με ιερά πρόσωπα, και ιερά αντικείμενα.²⁰Το τελευταίο μαρτυρεί το ενδιαφέρον των προσκυνητών να αποκτήσουν μέσω κάποιας μορφής φυσικής επαφής ένα μέρος από την αγιότητα του τόπου που επισκέπτονταν.²¹Στην οθωμανική περίοδο, το προσκύνημα συχνά συνοδευόταν από την επιθυμία για κοινωνική και οικονομική ανέλιξη. Αυτό αντικατοπτρίστηκε στον τιμητικό τίτλο *Hajji* (Χατζή), ο οποίος προστέθηκε στο όνομα του προσκυνητή.²²

¹³Cameron, A., & Hall, S.,: Eusebius 3.42.1 «ἐπειδὴ γὰρ αὕτη τῷ παμβασιλεῖ θεῷ τὸ τῆς εὐσεβοῦς διαθέσεως ἀποδοῦναι χρέος ἔργον ἐποιήσατο, ἐφ' οὗ τε βασιλεῖ τοσοῦτω παισὶ τε αὐτοῦ καίσαρσι θεοφιλεστάτοις, ἐαυτῆς ἐκγόνοις, τὰ χαριστήρια δεῖν ᾤετο δι' εὐχῶν ἀποπληρῶσαι».

¹⁴Maraval, 2002 : 66-67.

¹⁵Kollek, T., & Pearlman, M., 1970: 33.

¹⁶Δ.Κ. Τσουλκανάκης, 2011: 38-39.

¹⁷Maraval, 2002: 68.

¹⁸Κ. Χρυσχοῦδης, 2003: 99.

¹⁹Maraval, 2002: 71.

²⁰Harvey and Hunter, 2008: 826.

²¹Maraval, 2002: 72.

²²V. Izmirlijeva, 2012/2013: 137-167 και V. Izmirlijeva ,2014: 322-346.

Οι προσκυνητές, πριν επιστρέψουν στην πατρίδα τους, επιζητούσαν να πάρουν μαζί τους ευλογίες, δηλαδή μικρές ποσότητες από λάδι, νερό, πέτρα ή χώμα, που είχαν αγιαστεί μέσω της φυσικής επαφής με ένα λατρευτόμενο πρόσωπο ή έναν ιερό χώρο. Οι τύποι των ευλογιών ήταν ποικίλοι. Ένας βώλος από πηλό ή χώμα ενός ιερού χώρου αρκούσε να γίνει ευλογία, εφόσον είχε πάνω του αποτυπωμένη κάποια σκηνή ή πρόσωπο αγίου που συνδεόταν με τον ιερό χώρο.²³ Οι ευλογίες αυτές εξυπηρετούσαν έναν ανώτερο σκοπό. Θεωρούνταν αντικείμενα γεμάτα υπερφυσική δύναμη, που μετέφεραν στο σπίτι και στην οικογένεια του προσκυνητή ένα απτό και ορατό σύμβολο της ιερότητας των Αγίων Τόπων. Έτσι, η οικογένεια του προσκυνητή πίστευε ότι γινόταν κοινωνός αυτής της ισχυρής πνευματικής δύναμης.²⁴ Ορισμένοι προσκυνητές μάλιστα, επέλεγαν να χαράζουν τατουάζ στο σώμα τους, δημιουργώντας έτσι μόνιμα σημάδια, που λειτουργούσαν ως ενθύμια/αναμνηστικά του προσκυνήματός τους.²⁵

Οι προσκυνητές δεν επιθυμούσαν απλώς να επισκεφθούν τους Αγίους Τόπους. Ανυπομονούσαν να μοιραστούν τις εντυπώσεις και τις εμπειρίες ενός τόσο σημαντικού ταξιδιού με άλλους, εμπλουτίζοντας τις ψυχές τους και μεταδίδοντας το πνεύμα της ιερής αυτής περιπέτειας.²⁶ Τα παλαιότερα σωζόμενα κείμενα προσκυνητών ήταν γραμμένα αποκλειστικά στη λατινική.²⁷ Συνολικά, σώζονται οκτώ προσκυνηματικά κείμενα στον αριθμό από την ύστερη αρχαιότητα.²⁸ Μεταξύ αυτών ξεχωρίζουν τα πρώτα δύο. Ο Προσκυνητής του Μπορντό (*Itinerarium Burdigalense*)²⁹ ήταν ο πρώτος ανώνυμος δυτικός προσκυνητής στους Αγίους Τόπους ξεκίνησε από το Bordeaux το 333 μ.Χ., ανοίγοντας τον δρόμο για τους πολλούς ταξιδιώτες που θα ακολουθούσαν τα βήματά του, με το οδοιπορικό του έργο.³⁰ Παρόλο που αρχικά θεωρήθηκε ως μια απλή καταγραφή ταξιδιού και τοπογραφίας, η αφηγηματική υφή του κειμένου έχει πλέον τραβήξει την προσοχή των σύγχρονων ερμηνευτών.³¹ Μισό αιώνα μετά τον ανώνυμο προσκυνητή από το Μπορντό, μια γυναίκα προσκυνήτρια, εν ονόματι πιθανώς Εγερία, ταξίδεψε από τη Γαλατία και πέρασε τρία χρόνια στην Αίγυπτο, την Παλαιστίνη, τη Συρία και τη Μικρά Ασία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 380 ή 390 μ.Χ.). Το ημερολόγιό της (*Peregrinatio ad loca sancta*) γραμμένο ως επιστολή προς τις 'αδελφές' της στη Γαλατία αποτελεί ένα από τα πρώτα σωζόμενα κείμενα αποδιδόμενο σε χριστιανή γυναίκα. Η Εγερία προσφέρει ένα λεπτομερές αφήγημα για την εκκλησιαστική αρχιτεκτονική του τέλους του τέταρτου αιώνα, τους μοναχούς και κληρικούς που τη βοήθησαν, και τις θρησκευτικές τελετές που παρακολούθησε. Περιγράφει επίσης την επίσκεψή της σε απομακρυσμένα μοναστήρια στη Συρία και κέντρα θεραπείας όπως αυτό της Αγίας Θέκλας στην Ισαυρία. Το δεύτερο μέρος του ημερολογίου της παρέχει σημαντικές πληροφορίες για τις αρχιτεκτονικές και ιστορικές

²³ Γ. Γαλάβαρης, 2002: 71-72.

²⁴ Δ.Κ. Τσουλκανάκης, 2011: 15.

²⁵ M. Lewy, 2000: 37-66 και Ousterhout, R., 2015: 94-109.

²⁶ Külzer, 1994: 2.

²⁷ Külzer, 1994: 2.

²⁸ Johnson, S.F., 2016: 44 Αυτά είναι: 1. Ο Προσκυνητής του Μπορντό (333 μ.Χ.) 2. Η Εγερία (381 μ.Χ.–384 μ.Χ.) 3. Το Breviary of Jerusalem (περίπου το 400 μ.Χ.) 4. Το De situ Hierusolimae του ψευδο-Ευχέρου (περίπου το 440 μ.Χ.) 5. Το De situ terrae sanctae του Θεοδοσίου (περίπου το 518 μ.Χ.) 6. Ο Προσκυνητής της Πιατσέντζας (περίπου το 570 μ.Χ.) 7. Το De locis sanctis του Adomnán (πριν το 683 μ.Χ.) 8. Το Hodoiporicon του Willibald of Eichstätt (περίπου το 787 μ.Χ.).•

²⁹ Külzer, 1994: 2.

³⁰ Külzer, 1994: 2.

³¹ Harvey and Hunter, 2008: 828.

εξελίξεις στην Ιερουσαλήμ.³² Γενικά, τα κείμενα αυτά δεν λειτουργούσαν αρχικά ως οδηγοί για τους επισκέπτες των Αγίων Τόπων, αλλά ως ημερολόγια που περιελάμβαναν καταγραφές βιωμάτων από αυτόπτες μάρτυρες. Αποτελούν ανεκτίμητες πηγές για την τοπογραφία και τη μελέτη των μνημείων, την πιθανή διακόσμησή τους και τα θρησκευτικά αντικείμενα που συνδέονται με τους Αγίους Τόπους.³³

Η ροή των προσκυνητών προς τους Αγίους Τόπους ανακόπτεται απότομα στις πρώτες δεκαετίες του 7ου αιώνα, κατά την περίοδο της βίαιης κατάκτησης της Παλαιστίνης και της καταστροφής της Ιερουσαλήμ από τους Πέρσες. Ακόμα πιο μόνιμα, λίγο πριν τα μέσα του ίδιου αιώνα, οι περιοχές της Μέσης Ανατολής, συμπεριλαμβανομένης της Παλαιστίνης, καταλαμβάνονται από τους Άραβες. Παρά την ανοχή του Ισλάμ προς τις θρησκείες της Βίβλου, το προσκύνημα γίνεται πλέον υπόθεση των λίγων τολμηρών ή των χριστιανών εμπόρων. Η κατάσταση βελτιώθηκε προσωρινά με την εγκαθίδρυση των Σταυροφόρων στην αρχή του 12ου αιώνα, όταν η διαχείριση των Αγίων Τόπων πέρασε στον Λατίνο πατριάρχη Ιεροσολύμων και στον κλήρο της Δυτικής Εκκλησίας, ευνοώντας την προσκυνηματική κίνηση των δυτικών χριστιανών. Ωστόσο, η κυριαρχία των Μαμελούκων από τα τέλη του 13ου αιώνα βελτίωσε τη θέση των ορθοδόξων λόγω της αντιπαλότητας με τους Δυτικούς και των φιλικών σχέσεων με την Κωνσταντινούπολη.³⁴

Κατά τη διάρκεια των αιώνων αυτών (μέσα 7ου – αρχές 16ου αι.), παραδίδεται στα ελληνικά προσκυνηματική λογοτεχνία σχετική με ταξιδιωτικές περιγραφές των Αγίων Τόπων. Το αρχαιότερο γνωστό ελληνικό ταξιδιωτικό κείμενο για την περιγραφή της Παλαιστίνης είναι η «Διήγησις Ἐπιφανίου περὶ τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, Καισαρείας καὶ Βηθλεέμ, τῶν ἁγίων αὐτῶν τόπων». Το κείμενο αυτό γράφτηκε σίγουρα μετά το 638 μ.Χ. και πριν το 900 μ.Χ. Αποδίδεται στον αγιογράφο Επιφάνιο και έχει διασωθεί πλήρως ή μερικώς σε τέσσερα ελληνικά χειρόγραφα.³⁵ Κατά βάση οι ταξιδιωτικές πραγματείες έχουν πρωτίστως θρησκευτικό χαρακτήρα και θεολογικό περιεχόμενο. Σε αυτές περιλαμβάνονται και κείμενα που ανήκουν σε άλλα λογοτεχνικά είδη όπως είναι το Ὁδοιπορικόν του Κωνσταντίνου Μανασσή, η Περιήγησις του Ανδρέα Λιβαδενοῦ και η Ἑκφρασις του Πέρδικα της Εφέσου μεταξύ άλλων.³⁶

Η κατάληψη της Παλαιστίνης από τους Οθωμανούς το 1517 σηματοδότησε μια νέα εποχή για το ορθόδοξο πατριαρχείο Ιεροσολύμων και αναζωογόνησε το προσκυνηματικό ρεύμα των χριστιανών της Ανατολής. Οι Οθωμανοί αποκατέστησαν την ελεύθερη επικοινωνία και διευκόλυναν τη διακίνηση των μοναχών και των προσκυνητών προς τους ιερούς τόπους της Παλαιστίνης, ενώ το θεσμικό πλαίσιο ελέγχου των ιερών τόπων έγινε ευνοϊκότερο για τους ορθοδόξους.³⁷

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας λοιπόν, αναδύθηκε ένα ξεχωριστό φιλολογικό είδος, τα προσκυνητάρια των Αγίων Τόπων. Η ονομασία τους προέρχεται από την πρώτη λέξη του τίτλου των περισσότερων από αυτά: «προσκυνητάριον», και συνδέεται

³² Harvey and Hunter, 2008: 828.

³³ Γ. Γαλάβαρης, 2002: 61.

³⁴ Κ. Χρυσοχοΐδης, 2003: 99-101.

³⁵ Külzer, 1994: 14-15. Τα χειρόγραφα είναι: 1. Vat.gr.443, 2. Cod.Synod.Moscu.148, 3.Cod.Hierosolimitanus Sancti, 4. Vat.gr.337(II).

³⁶ Külzer, 1994: Βλ. 3-35 αναλυτικές πληροφορίες όλων των έργων σελ. 3-35 και 426-427.

³⁷ Κ. Χρυσοχοΐδης, 2003: 101.

φυσικά με το περιεχόμενο και τη χρήση τους από τους προσκυνητές.³⁸ Ως όρος εμφανίζεται πράγματι κατά τον 16^ο αι. και κατόπιν σχεδόν καθιερώνεται.³⁹ Τα περισσότερα προσκυνητάρια ωστόσο, ανήκουν στον 17^ο αιώνα και φτάνουν έως τα μέσα του 18^{ου} αιώνα,⁴⁰ παρά το γεγονός ότι ορισμένα μπορούν να χρονολογηθούν ήδη από τον 13^ο και 14^ο αιώνα, σύμφωνα με τον A.Kulzer. Σήμερα, εκτιμάται ότι υπάρχουν τουλάχιστον 41 σωζόμενα χειρόγραφα προσκυνητάρια.⁴¹ Τα κείμενα αυτά θα μπορούσαν να θεωρηθούν αντίστοιχα περίπου των σημερινών περιηγητικών βιβλίων ή των τουριστικών οδηγών των διαφόρων αρχαιολογικών χώρων, μουσείων και μνημείων. Η διαφορά έγκειται στο ότι οι συγγραφείς των προσκυνηταρίων, όπως σημειώνουν οι ίδιοι, απέβλεπαν ταυτόχρονα στην ψυχική ευημερία τη δική τους και των αναγνωστών τους. Επιπλέον, επιθυμούσαν να παρακινήσουν και άλλα άτομα να επισκεφτούν τα ιερά προσκυνήματα της Αγίας Γης.⁴²

Τα προσκυνητάρια αποτελούν μεταβυζαντινά χειρόγραφα γραμμένα σε χαρτί. Όσον αφορά τις διαστάσεις τους, εμφανίζονται σε δύο διαφορετικά μεγέθη: τα μεγαλύτερα έχουν διαστάσεις περίπου 21x16 εκ., ενώ τα μικρότερα είναι περίπου 16x11 εκ. Στο σύνολό τους, με ελάχιστες εξαιρέσεις, αποτελούνται από 30-50 φύλλα και τα τεύχη τους είναι συνήθως τετράδια. Το κείμενο είναι τοποθετημένο σε μία στήλη με σταθερό αριθμό στίχων σε κάθε χειρόγραφο, γραμμένο σε πεζό λόγο και στη δημοτική γλώσσα που μιλούσαν οι Έλληνες κατά την Τουρκοκρατία. Ορισμένα προσκυνητάρια διακρίνονται για την καλλιγραφία τους και την επιμελημένη γραφή, γεγονός που υποδηλώνει ότι προέρχονται από λογίους ή ειδικούς καλλιγράφους. Η στάχωσή τους είναι είτε δερμάτινη είτε χάρτινη και σχεδόν πάντοτε χρονολογείται την ίδια περίοδο με τη σύνταξη των χειρογράφων.⁴³

Αν και τα χειρόγραφα περιλαμβάνουν έναν περιορισμένο αριθμό φύλλων, παρέχουν μια απλή αλλά επαρκώς κατατοπιστική περιγραφή των κυριότερων μνημείων, με ιδιαίτερη έμφαση στα χριστιανικά, που υπήρχαν διασπαρμένα στην Παλαιστίνη. Μετά από μια σύντομη γενική εισαγωγή για τους Αγίους Τόπους και τη σημασία τους, αρχίζουν με την περιγραφή της Ιερουσαλήμ και των προσκυνημάτων εντός των τειχών της. Στη συνέχεια, επεκτείνονται στα μνημεία που βρίσκονται εκτός της πόλης, προς τις τέσσερις κατευθύνσεις του ορίζοντα, καλύπτοντας ποικίλες αποστάσεις, και ολοκληρώνουν την περιήγηση στην Ιόππη. Υπάρχουν, ωστόσο, και μερικά χειρόγραφα που περιλαμβάνουν μια εκτενέστερη εισαγωγή στην αρχή ή επεκτείνουν την περιγραφή και πέρα από την Ιόππη, φτάνοντας έως τη Βηρυττό. Στα περισσότερα από αυτά τα κείμενα, στο τέλος του κύριου κειμένου προστίθενται συνήθως δεκαοκτώ ιαμβικοί στίχοι με ηθικοπλαστικό περιεχόμενο.⁴⁴

Τα προσκυνητάρια συντάχθηκαν κατά κύριο λόγο ανώνυμα, είτε από επισκέπτες των Αγίων Τόπων που επιθυμούσαν να καταγράψουν τις ταξιδιωτικές τους εντυπώσεις, είτε από συγγραφείς που δεν είχαν ποτέ επισκεφθεί τους Αγίους Τόπους, αλλά

³⁸ Σ.Ν. Καδάς, 1998: 14.

³⁹ Kulzer, 1994: 65-66. Βλ. Πρώτες αναφορές: Anonymos Athous Iberon 845 , An. Hagiu Sabba 429 , Anonymos Athous Iberon 535 , An. Monac. gr. 346 , An. Athous Laurae 874 κ.α. Ο K.D. Seemann επισήμανε ορθώς τον όρο «Κατάλογος τόπων προσκυνήματος». Άλλες λέξεις με τις οποίες αρχίζει ο τίτλος σε χειρόγραφα με παρόμοιο περιεχόμενο είναι : Διήγησις , Εξήγησις , Έκφρασις , Έρμηνεία , Περιήγησις , Περίοδος .

⁴⁰ Σ. Ν.Καδάς, 1998: 14-15.

⁴¹ S. Kotzabassi, N. P. Ševčenko, 2010: 178.

⁴² Σ.Ν. Καδάς, 1998: 14-15.

⁴³ Σ.Ν. Καδάς, 1998: 15-16.

⁴⁴ Σ. Ν.Καδάς, 1998: 16.

αναπαρήγαγαν ή δημιουργούσαν συμπιλήματα από άλλα παρόμοια έργα.⁴⁵ Πολλά από τα προσκυνητάρια είναι έργα αντιγραφών και μπορούν εύκολα να αναγνωριστούν ως αντίγραφα με βάση το περιεχόμενό τους. Ωστόσο, ακόμη και σε αυτά, εκτός από τα χειρόγραφα που προέρχονται από τον ίδιο συντάκτη, σπάνια συναντάμε ακριβή, κατά λέξη, αντιγραφή από ένα χειρόγραφο σε άλλο. Αντίθετα, είναι πιο σωστό να τα θεωρήσουμε ελεύθερες αποδόσεις που αποκλίνουν σε διάφορους βαθμούς από το πρωτότυπο κείμενο που αναπαράγουν.⁴⁶

Μέχρι τις πρώτες δεκαετίες του 17ου αιώνα, τα προσκυνητάρια παραδίδονταν σε χειρόγραφη μορφή και συχνά περιλάμβαναν σχηματικές παραστάσεις ναών και μνημείων της Παλαιστίνης⁴⁷. Στην εικονογραφία τους, εμπεριείχαν επίσης απεικονίσεις τάφων, σπηλαίων, βουνών, λιμνών, ποταμιών και άλλων ιερών χώρων, προσφέροντας μια πλούσια θεματολογία. Αντιθέτως, οι αφηγηματικές σκηνές καθώς και οι αναπαραστάσεις ανθρώπων, ζώων και φυτών ήταν σχετικά σπάνιες.⁴⁸

Στα μέσα του 17ου αιώνα, η χειρόγραφη παράδοση των προσκυνηταρίων συνυπάρχει με την ανάπτυξη και εξάπλωση των έντυπων εκδόσεών τους. Το παλαιότερο γνωστό έντυπο προσκυνητάριο για τους Αγίους Τόπους της Παλαιστίνης χρονολογείται από το 1645. Πρόκειται για μια έμμετρη περιγραφή σε κυπριακή διάλεκτο, υπό μορφή ημερολογίου, του προσκυνηματος που πραγματοποίησε ο Κύπριος συγγραφέας Αντώνιος Δαρκές το 1590. Το έργο απευθύνεται σε κυπριακό κοινό και δεν φαίνεται να απέκτησε ευρύτερη διάδοση.

Το πιο σημαντικό βιβλίο του είδους, με μεγάλη διάδοση κατά τον 17ο αιώνα, είναι αυτό που συνέταξε ο Κρήτας λόγιος Αρσένιος Καλλούδης, το οποίο τυπώθηκε στη Βενετία το 1661. Μέχρι το 1690, το έργο θα τυπωθεί άλλες τρεις φορές (1679, 1683, 1690) σε μεγάλο αριθμό αντιτύπων για κάθε έκδοση. Ο συγγραφέας, όπως αναφέρει στον πρόλογο της πρώτης έκδοσης, δεν επισκέφθηκε ποτέ τους Αγίους Τόπους, αλλά συνέγραψε το προσκυνητάριο βασιζόμενος σε διάφορες ιστορίες και βιβλία, ελληνικά, ρωμαϊκά, λατινικά και ιταλικά, καθώς και σε πληροφορίες που συγκέντρωσε από προσκυνητές.⁴⁹

Κατά τον 18ο αιώνα, τα προσκυνητάρια των Σεραφείμ Πισσιδίου και του καμαράση του Αγίου Τάφου Χρύσανθου από την Προύσσα γνωρίζουν μεγάλη διάδοση. Μέχρι το 1800, έχουν καταγραφεί 26 εκδόσεις έντυπων προσκυνηταρίων και περιγραφών της Αγίας Γης.⁵⁰

Μετά τα μέσα του 18ου αιώνα, η παραγωγή των προσκυνηταρίων διακόπτεται σχεδόν ξαφνικά, και στη θέση τους εμφανίζονται παρόμοια έντυπα βιβλία που συνεχίζουν να εκδίδονται μέχρι σήμερα.⁵¹

⁴⁵ Κ. Χρυσχοϊδης, 2003: 108.

⁴⁶ Σ. Καδάς, 1998: 17.

⁴⁷ Κ. Χρυσχοϊδης, 2003: 108.

⁴⁸ Σ. Ν.Καδάς, 1998: 18-19.

⁴⁹ Κ. Χρυσχοϊδης, 2003: 108-109. «καθώς είς διαφόρους ιστορίας εδιάβασα, καί από πολλά βιβλία ελληνικά, ρωμαϊκά, λατινικά καί Ιταλικά εσυνάθροισα, καί ακόμη κατ' έρώτησιν άπο διαφόρους προσκυνητάδες έμαθα, έτελείωσα το Προσκυνητάριον»

⁵⁰ Κ. Χρυσχοϊδης, 2003 : 108-109.

⁵¹ Σ. Ν.Καδάς, 1998: 15.

Ο κώδικας της βοδληιανής βιβλιοθήκης MS. Canon. gr.127: Παλαιογραφικά – Κωδικολογικά χαρακτηριστικά

Ο κώδικας MS. Canon. gr.127⁵² που φυλάσσεται στη βοδληιανή βιβλιοθήκη της Οξφόρδης αποτελεί μέρος της συλλογής Canonici,⁵³ η οποία αποκτήθηκε από τη βιβλιοθήκη στις αρχές του 19ου αιώνα (1817). Η ημερομηνία προσθήκης του χειρογράφου στην ομώνυμη ψηφιακή βιβλιοθήκη πραγματοποιήθηκε στις 01/08/2018.⁵⁴

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΟ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΤΟΠΩΝ

(fol.4r-fol.35v) «*πρόσβηνισταριών*⁵⁵ *συν Θεὸ αγίῳ τῆς αγίας πῶλεος Ἱερουσαλὴμ χάριν*». Ἀρχ. Ἀκούσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοί. Ἔκδ. Καδάς, Προσκυνητάρια (βλ. BIBΛ.), σ. 69- 71⁵⁶.

Ἄγραφα φύλλα: Στην ψηφιακή έκδοση του χειρογράφου, τα άγραφα φύλλα δεν καταγράφονται, δεδομένου ότι η διαδικασία ψηφιοποίησης περιορίστηκε σε τμήμα του χειρογράφου. Ειδικότερα, έχουν αναρτηθεί αποκλειστικά οι σελίδες που περιλαμβάνουν μικρογραφίες.

Ύλη: Χαρτί μετρίου πάχους, υπόλευκο, ελαφρώς στιλπνό. **Υδατόσημο:** Μέσω της ex situ μελέτης, καθίσταται αδύνατος ο προσδιορισμός του.

Τεύχη–Αρίθμηση: Το προσκυνητάριο, διαστάσεων 15 x 10 εκ., το οποίο παρατίθεται στην ψηφιακή του μορφή, περιλαμβάνει συνολικά τριάντα τρία φύλλα, εντός των οποίων το κείμενο αριθμεί κατά μέσο όρο από δεκατρείς έως δεκαέξι στίχους. Σύμφωνα με την ψηφιακή επιτομή του κώδικα (αριθ. 18580), το συγκεκριμένο προσκυνητάριον αποτελείται από σαράντα ένα φύλλα και συνδέεται με άλλο περγαμηνό χειρόγραφο, το οποίο χρονολογείται νωρίτερα και περιλαμβάνει είκοσι τέσσερα φύλλα⁵⁷. Όπως καταγράφεται στη μαρτυρία του Σ. Καδά, παρατηρούνται κενά σε τρία σημεία του κειμένου, λόγω της απουσίας φύλλων, τα οποία δημιουργούν αντίστοιχα κενά διαστήματα στο πλήρες κείμενο. Εν τω μεταξύ, η διάταξη των φύλλων δεν ακολουθεί τη συνήθη σειρά, με αποτέλεσμα το κείμενο να παρουσιάζει ασυνέχεια και να παραβιάζεται η κανονικότητά του σε όλη του την έκταση.⁵⁸ Σχετικά με την αρίθμηση, παρατηρείται η ύπαρξη μεταγενέστερης αρίθμησης, η οποία είναι καταγεγραμμένη με μολύβι στην άνω δεξιά γωνία του recto όλων των φύλλων.

Διακόσμηση–Εικονογράφηση: Στο κυρίως μέρος του χειρογράφου, η συγγραφή πραγματοποιείται με μελάνι σκούρου καστανού χρώματος, ενώ παρατηρείται η χρήση ερυθρής μελάνης για να τονιστούν οι περιγραφές των μικρογραφιών του εν λόγω κειμένου. Ιδιαίτερα, στο fol.33r, η αρχική συλλαβή του τίτλου "*περί τῆς Ἀγίας Βοιθλεῆμ*" αποτυπώνεται με ερυθρό χρώμα. Επιπλέον, καταγράφεται αριθμητική

⁵² <https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/images/ms/abu/abu0515.gif>

⁵³ https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/catalog/manuscript_2448 και <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collections/canonici/>

⁵⁴ https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/catalog/manuscript_2448

⁵⁵ Η συγκεκριμένη αναφορά προέρχεται από τον κατάλογο *Quarto Catalogue*, στήλες 107-108, όπου έχει διορθωθεί χειρόγραφο στο περιθώριο ως «Προσκυνητήριον. <https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/images/ms/abu/abu0515.gif>

⁵⁶ Σ. Ν.Καδάς, 1998: 69- 71.

⁵⁷ Σ. Ν.Καδάς, 1998:69. Ο Σ.Καδάς μελετώντας in situ τον κώδικα, σημείωσε διαστ. 15 χ 10 εκ.,φφ.42.

⁵⁸ Σ. Ν.Καδάς, 1998 :69.

σήμανση, είτε ελληνική είτε αραβική, η οποία είναι επίσης γραμμένη με ερυθρό μελάνι. Η εικονογραφία του προσκυνηταρίου αναδεικνύεται πλουσία και ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα, αποτελούμενη από πενήντα πέντε μικρογραφίες. Παρατηρείται ότι οι μικρογραφίες δεν τοποθετούνται πάντοτε ακριβώς δίπλα στα αντίστοιχα κείμενα που απεικονίζουν, αλλά μερικές φορές βρίσκονται απομακρυσμένες από αυτά. Αυτό δείχνει ότι η διακοσμητική εργασία, δηλαδή η τοποθέτηση των μικρογραφιών, έγινε αφού είχε ολοκληρωθεί η συγγραφή του κειμένου. Με άλλα λόγια, πρώτα γράφτηκε το κείμενο του προσκυνηταρίου και στη συνέχεια προστέθηκαν οι εικονογραφήσεις⁵⁹.

Γραφείας: Ο γραφείας του προσκυνηταρίου, όπως αναφέρεται στο σύγχρονο βιβλιογραφικό σημείωμα και επιβεβαιώνεται από την ψηφιακή περίληψη του χειρογράφου, ήταν ο Χατζής-Ιωάννης, καταγόμενος από τη Θεσσαλονίκη · *in fine: έτελειόθη τὸ παρὸν διὰ χιρὸς ἑμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ Χατζῖ, Ιωάννου Θεσσαλονικαίου, εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἀρχαγγέλου, 1670 (?) μηνὶ μαρτίῳ 17 καὶ εἶναι τοῦ Χατζῖ, Ηλιᾶ τοῦ ἀναπληρότι.*⁶⁰ **Γραφή:** Η γραφή είναι ελαφρώς δεξιοκλινής, γωνιώδης και αραιή, με μελάνι μαύρου χρώματος. Κατά την εξέταση του χειρογράφου, παρατηρούνται πολλά ορθογραφικά σφάλματα σε σχεδόν κάθε σελίδα, μερικές φορές εμφανίζονται λέξεις ημιτελείς ή με ελλιπή γράμματα, ιδίως στην αρχή τμημάτων ή περιόδων. Αυτά τα χαρακτηριστικά καταδεικνύουν ότι η αντιγραφή του έργου έγινε βιαστικά, χωρίς ιδιαίτερη προσοχή στην ακρίβεια, υποδηλώνοντας την έλλειψη εξειδικευμένης παιδείας εκ μέρους του γραφέα.⁶¹

Σημειώματα: Ο τίτλος του κώδικα σύμφωνα με την ψηφιακή περίληψη, είναι: **Tit.,** *πρὸς βηνισταριῶν συν Θεὸ ἀγίῳ τῆς ἀγίας πῶλεος Ἱερουσαλὴμ χάριν καὶ in fine , έτελειόθη τὸ παρὸν διὰ χιρὸς ἑμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ Χατζῖ, Ιωάννου Θεσσαλονικαίου, εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἀρχαγγέλου, 1670 (?) μηνὶ μαρτίῳ 17 καὶ εἶναι τοῦ Χατζῖ, Ηλιᾶ τοῦ ἀναπληρότι.*

φ.1^α 1721 ἡουνηου – 15 με \ [...] που φαρισε ο νηκολαος | κ[.] ης του πουργα το αργα| στηρι και μου ηπε προς ημ' ἑκα \ [...] ανθρωπος το κανο ης ενθη \ μνησι εστην ... καὶ νῆν ἡμεῖς και εις [...] .-φ.40^α (σύγχρονο) Ἐτελήθη το παρὸν διὰ χιρὸς \ ἑμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ χατζῖ ἰω(άννου) \ θεσσαλονικαίου · εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἀρχαγγέλου 1693, \ μηνὶ μαρτίῳ - 17 \ καὶ εἶναι τοῦ χατζῖ ἡλία · τοῦ ἀναπληρότι – Παρακάτω Ε παναγία παρθένος παρακαλή \ τον υἱὸν της παράκαλό σε υιέ μου \ θεαί μου και πλάστουργέ μου ὦνταν \ ἡσέλης εἰς κρήσην χρήστοιανούς \ μὴν κολάσης . Ἐνα τμήμα ἀπὸ τό σύγχρονο βιβλιογραφικό σημείωμα, αν και πολὺ φθαρμένο, επαναλαμβάνεται στο φ. 41^α . Το ἴδιο συμβαίνει και με το ἔτος 1693 στο φ. 40β, ἀλλὰ ἐκεῖ πρόκειται για ἄλλο χέρι. Επίσης απαντὰ δύο φορές η χρονολογία 1721 στα φφ. 1^α και 42β.⁶²

Προέλευση: Ο παρὼν κώδικας ανήκε στον Matteo Luigi Canonici (1727-1807), Βενετὸ Ἰησουίτη και διακεκριμένο συλλέκτη αρχαιολογικῶν και ιστορικῶν αντικειμένων. Ο Canonici, ο οποίος αρχικὰ εστίασε στη συλλογὴ νομισμάτων και βιβλίων, υπέστη την κατάσχεση των συλλογῶν του μετὰ τη διάλυση της Ἰησουϊτικῆς Τάξης το 1768. Μετὰ τη διακοπὴ των πρώτων του δραστηριοτήτων, επανήλθε στο συλλεκτικὸ του ἔργο, συγκεντρώνοντας ἔργα ζωγραφικῆς και, αργότερα, νομίσματα.

⁵⁹ Σ. Ν.Καδᾶς, 1998 :70.

⁶⁰ Σ. Ν.Καδᾶς, 1998:71.Βλ. την ακριβὴ ημερομηνία στο σημείωμα φ.40^α :Ἐτελήθη το παρὸν διὰ χιρὸς \ ἑμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ χατζῖ ἰω(άννου) \ θεσσαλονικαίου · εἰς τὴν ἱ(ερουσα)λήμ \ εἰς τὴν μονὴν τοῦ ἀρχαγγέλου **1693**, \ μηνὶ μαρτίῳ - 17 \ καὶ εἶναι τοῦ χατζῖ ἡλία · τοῦ ἀναπληρότι.

⁶¹ Σ. Καδᾶς, 1998:69.

⁶² Σ. Καδᾶς, 1998:71.

Τελικά, αποσύρθηκε στη Βενετία, όπου συνέχισε τις συλλογές του, αποκτώντας πλήθος νομισμάτων, έντυπων βιβλίων και χειρογράφων, κυρίως μέσω των περιηγήσεών του σε σημαντικές ευρωπαϊκές πόλεις.

Μετά τον θάνατο του Matteo Luigi Canonici, οι συλλογές του περιήλθαν πρώτα στον αδελφό του, Giuseppe Canonici, και αργότερα στους ανιψιούς του, Giovanni Perissinotti και Girolamo Cardina. Οι ανιψιοί του προχώρησαν στην πώληση των συλλογών, με τα περισσότερα από τα χειρόγραφα (περίπου 3.550) να καταλήγουν στη Βιβλιοθήκη της Βοδλιανής το 1817. Η εν λόγω πώληση, η οποία ανήλθε σε περίπου 6.030 λίρες, θεωρήθηκε η μεγαλύτερη μεμονωμένη αγορά χειρογράφων που πραγματοποίησε η βιβλιοθήκη. Ο επίσημος κατάλογος της πώλησης κατατέθηκε και υπογράφηκε στις 18 Μαΐου 1817, με τα βιβλία να φτάνουν στον προορισμό τους εντός του ίδιου έτους. Ο παρών κώδικας αποτελεί τμήμα αυτής της εξαιρετικής αγοραστικής παρακαταθήκης του Canonici, αναδεικνύοντας την αξιόλογη συλλεκτική του κληρονομιά.⁶³

Στάχωση: Δεν παρέχονται πληροφορίες. Τα συναφή φύλλα δεν έχουν προστεθεί ακόμα, τουλάχιστον προς το παρόν.

Κατάσταση: Καλή. Ωστόσο, η διάταξη των φύλλων είναι διαταραγμένη. Ορισμένα φύλλα φέρουν έντονες κηλίδες, πιθανώς λόγω υγρασίας ή χρήσης.

Δομικά χαρακτηριστικά του χειρογράφου MS. Canon. gr.127

Αριθμός φύλλων.	Δομή-Περιεχόμενο του χειρογράφου MS. Canon. gr.127
	[Titulus]: <i>πρὸς βηνισταριῶν συν Θεοῦ αγίου τῆς αγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ χάριν</i> ⁶⁴ [Prologus-Prooemium]: Ἀκούσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς... ⁶⁵
fol.4r – fol.35v	[Descriptio civitatis Hierosolymarum tabulis pictis instructa]: -π(ε)ρί τῆς ἀγίας πόλεως Ἱ(ερουσα)λήμ... Τέλος · καὶ τῷ Θ(ε)ῷ δόξα Diligentius:
fol.4r, fol.10r	[π(ε)ρί τῆς ἀγίας πόλεως Ἱ(ερουσα)λήμ·] κ(αί) κατὰ ἀνατολάς · ὅς δοξαρίου βουλή... ὡρεώτατον πορφύρον
fol.15v-fol.16v	[π(ε)ρί τὸ ἅγιον φῶς κ(α)ί πότε εὐγένει·:] ὅς ὅπου ἐράγη ... κ(αί) εἶναι χορισμένα
fol.17v- fol.19r	[π(ε)ρί τῶν ἐκ κλησιῶν τ(ῶν) εὐρίσκουμένων νὺν ἐν τῇ ἀ γία πόλει Ἱερουσαλήμ·] ὁ Παναγία... τοῦς ἀποστόλους
fol.19v- fol.33r fol.33r- fol.35v fol.40r	[π(ε)ρί τῶν ἔξωθεν χωρίων :-] αὐτοῦ εἶναι · κ(αί) τὰ μνύματα... τὸ ἡδορ·εἰς ἦνον . περι τῆς ἁγίας Βοιθλεέμ·] περι τῆς ἁγίας Βοιθλεέμ· ... ἡ δὲ φα νι δισικά [Epilogus: Τέλος · καὶ τῷ Θ(ε)ῷ δόξα :-] Ἐτεληόθη το παρόν διά χιρός \ ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτολοῦ χατζῖ ἰω(άννου) \ θεσσαλονικαίου · εἷς την μονήν τοῦ ἀρχαγγέλου 1693, \ μηνί μαρτίο -17·\καὶ εἶναι τοῦ χατζῖ ἡλία · τοῦ ἀνα\πληρότι

⁶³ https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/catalog/manuscript_2448 καὶ <https://digital.bodleian.ox.ac.uk/collec/tions/canonici/>

⁶⁴ <https://medieval.bodleian.ox.ac.uk/images/ms/abu/abu0515.gif>

⁶⁵ Σ. Καδᾶς, 1998:69.

Μεταγραφή χειρογράφου MS. Canon. gr.127

Αριθμός φύλλων	Κατάλογος μικρογραφιών χειρογράφου	Μεταγραφή του χειρογράφου
fol.4r	ὁ ἴκος τοῦ Δα(βί)δ	κ(αί) κατὰ ἀνατολὰς · ὅς δοξαρίου βουλή ἀπὸ τὰ παλάτια · τοῦ Δα(βί)δ εἶναι · ὁ με γας κ(αί) περιβοήτος ναὸς · ὁ ἴκος · τοῦ Δα(βί)δ τοῦ ἁγίου · καὶ ζωοδόχου· τάφου· τοῦ Κ(υρίου)υ παντερπνος · καὶ στρογγύλοδος· καὶ ἔχει τρούλας · διὸ κ(αί) τὸ καμπαναρίον ὑψιλὸν εἶναι κατὰ ἀνατολὰς καὶ σεβένοντας μέσα · κοίτε τ. ὁ λίθος · ὅπου ἐκάθισεν ὁ ἄγγελος καὶ ὑπέν ταῖς γινεξί τι ζητή ται τὸν ζόντα οὐκ ἐστιν ὧδε κ(αί) ἄνοθεν αὐτοῦ κρέμονται κανδίλες17 : τῶν ὀρθοδώξον 5 , τῶν Φραγγῶν 5 , τὸν Ἀρμενίων 2 , τὸν Κοπτὸν 2 τὸν Σύργιάνο[ν] 1, τὸν Χαμπε σίον 2 κ(αί) δεσμὰς τοῦ ἁγίου λίθου · ἰχνάρια 4 εἶναι · πόρτα μικρὴ κ(αί) σεβενόντας · μέσα · εἶν(αι) ὁ ἅγιος τάφος τοῦ Κ(υρίου)υ· ἡμὸν· Ἰ(ησο)ῦ Χ(ριστο)ῦ · κ(αί) εἶναι ἀπὰ νο μάρμαρον · ὠρεώτατον πορφυρὸν
fol.15v	τὰ ἅγια τὸν ἅγιον	ὅς ὅπου ἐράγη ἀπὸ ἄνο θεν ἕως κάτω ὅταν ἐσταύροσαν τὸν Χ(ριστὸ)ν · αὐτοῦ ἐσφάγι · ὁ προφήτης Ζαχα ρίας·αὐτοῦ ἐδέχθι ὁ Σιμεὼν · τῶν Χ(ριστὸ)ν ἐν ἀγγάλες αὐτοῦ ἦτον κ(αί) ἡ κηβοτὸς τοῦ μαρτυρίου · κ(αί) ἡ ραύδος·Ἀαρὸν ·κ(αί) τὰ ἐξίς τὰ ὁ ποῖ ἐπροέτηπο ναν τὴν Παναγίαν ·Θ(εοτό)κον κ(αί) εἶναι ·μολιβοσκαίπαστος πλι σίον αὐτοῦ εἶναι ·κ(αί)ἡ τε τραπη
fol.16r	το ἱερό	λος πόρτα ὅπου ἐπέρασεν ὁ Χ(ριστὸ)ς καθε ζόμενος ·ἐπὶ πόλου ὄνου· ἐπροήπηντι σάν τον μετὰ βαήο[ν] κ(αί) κλάδον κ(αί) τῶρα εἶναι · κλισμένη · ἀπὸ δε τὰ ἅγι α τὸν ἅγιον εἶναι τὸ ἱερόν ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Χ(ριστὸ)ς τοὺς Ἰουδέους·κ(αί) εἶναι μολιβοσκέπαστο · εἰς δὲ τὶς αὐλὶς· εἶναι ὁ βόρβορος ὅπου ἔριξαν τὸν προφίτην Ἰερεμίαν · οἱ παράνομοι
fol.16v	οἶκος τοῦ Ἰο<ακημ ,ἡ προβατικὴ <κολυβήθρα> ,τὸ πρετόριο	Οἰουδέοι ἀπὸ δέ τοῦ ἱεροῦ εἶναι · ὁ ἴκος · τοῦ Ἰοακὴμ κ(αί) τῖς Ἄννις κ(αί) αὐτοῦ εἶνε σποίλεον βαθοῖ ·κ(αί) μέ σα εἰς αὐτῶ ·ἐγενίθι ὁ Παναγία αὐτοῦ εἴ ναι κ(αί) ὁ λουτρὸς τῖς Ἄννοις αὐτοῦ εἶναι ·κ(αί) ἡ προ[βα]τικὴ κολυβύθρα ὅπου εὔρεν ὁ Χ(ριστὸ)ς τὸν παράλιτον χρόνους 38 κήμενον κ(αί) ἡγιῆς ἐπιήσεν αὐτῶν εἶναι κ(αί) ἡ καμάρα ὅπου ἐκρινεν ὁ Πιλάτος τὸν Χ(ριστὸ)ν κ(αί) τὸν ἐμαστίγησεν κ(αί) παράνο εἶναι τα σποι τοια τῶν παρανόμων ἀρχιέρεων Ἄννα κ(αί) Καθάφα κ(αί) εἶναι χορισμένα
fol.17v	ὁ Παναγία ,ὁ ἅγιος Νικόλαος ,ὁ ἅγιος Γεώργιος ὁ ἅγιος Διμήτριος	
fol.18r	ὁ ἅγιος Θεόδωρος ἡ ἅγια Θέκλα ὁ ἅγιος Εὐθίμιος ἡ ἅγια Ἄννα ἡ ἅγια Κατερίνα ὁ Ἀρχάγγελος	
fol.18v	ὁ Πρόδρομος, ὁ ἅγιος Βασίλ[ειος], ὁ ἅγιος Ἰάκοβος	εἶναι δὲ τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Ἰακόβου ἀδελφοῦ Ἰω(άνν)η τοῦ Θεολόγου κ(αί) εἶν(αι \ τοῦ Ζεβεδεοῦ εὐμόρφον · κ(αί) ἔχει κελιά ὸς ἐκατὸν\ ἐβδομήντα κ(αί) δύο περιβολία ἐλεώνας πλισίον τοῦ ἀρχαγγέλου κ(αί) τοῦ ἁγί ου Γεωργίου εἶναι · ὁ ἅγι ος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ὠρεώτατον με τρου λας εἰς τὰ δόγματα εἰς τὸν ὁποῖον κατικὸς<σιν>

fol.19r	ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος	Φράγγοι ἔχει δέ κ(αί) λία ἐὸς ἐκατῶ κ(αί) ἐξερχόμενος τῆς ἁγίας Ἰ(ερουσα)λήμ εἶναι ἢ ἁγία Σιῶν οἱ ὅποια εἶναι · κατά μεσεβρίαν τις Ἰ(ερουσα)λήμ · κ(αί) αὐτοῦ ἦτον · ὁ ναὸς τοῦ Ζεβαιδέου αὐτοῦ ἐγένετο ὁ δίπνος ὁ μῆστικὸς κ(αί) ὁ ἱερὸς 'νιπήρας' αὐτοῦ ἐφάνι ὁ Χ(ριστὸς)ς 'μετά τὴν ἀναστάσιν τῶν θιρὸν κεκλισμένον · αὐτοῦ ἐγένετο κ(αί) ἢ ψύφισις τοῦ Θεομά.αὐτοῦ ἐκατέβοι κ(αί) τὸ παράκλη τον Πν(εύμ)α κ(αί) ἐφότισεν τοὺς ἀποστόλους
fol.19v	ἡ ἁγία Σιὼν	αὐτοῦ εἶναι · κ(αί) τὰ μνήματα τοῦ Δα(βὶ)δ κ(αί) Σολομόντος κ(αί) τοῦ ἁγίου Στεφάνου αὐτοῦ ἐκάθετον ὁ Παναγία ἐὸς τῆς μεταστάσεως αὐτοῖς 'αὐτοῦ ἦλθον οἱ ἀπόστολοι μετῶν νεφελῶν 'εἰς τὴν κοιδίαν αὐτὶς τῶρα ἔχουν αὐτὴ Τούρ κοι ἀπὸ δὲ τῆς ἁγίας Σιῶν κ(αί) κάτω
fol.20r	ὁ ἅγιος Ὀνούφριος ἡ ταφὴ τῶν ξένων	εἶναι ἢ ταφὴ τῶν ξένων · ὁ ἀγρὸς τοῦ κ(αί) ραμέος ὁ ὁποῖος 'ἡγορά(σ)θι ἀργίρια τρι ἄντα 'ένεκεν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χ(ριστο)ῦ κ(αί) εἶναι σποῖλεον κ(αί) θάπτοντε οἱ μοναχοὶ ὅπου εὐρίσκοντε εἰς τὴν Ἰ(ερουσα)λήμ · κ(αί) ἄνοθεν αὐτοῦ · εἶναι 'σποί λεον κ(αί) εἶναι 'ἐκλίσια τοῦ ἁγίου Ὀνο φ(ρ)ίου · κ(αί) ἀπέχει τοῦ ἁγίου Τάφου μήλιον 1 κ(αί) ἀπαιτοῦ κ(αί) κάτω εἶναι τὸ πη γάδι τοῦ Ἰώβ κ(αί) ὅταν εἶναι ὁ χρόνος εὐτυχὸς γεμίζοι κ(αί) τρέχει κ(αί) ὅταν εἶναι 'δίστιχος δὲν ἔχει 'καθόλου
fol.20v	ἡ πηγὴ τοῦ Ἰώβ , τοῦ Συλοάμ ἡ κολιβίθρα	ἄνοθεν πρὸς τὴν πό λη'εἶναι ἢ κολιβοί θρα τοῦ Σιλοάμ ἥτις ἐρμηνέβει τε ἀπεσταλμένος κ(αί) αὐτοῦ ἔστιλεν ὁ Χ(ριστὸς)ς τὸν τυφλὸν κ(αί) ἐνίπτη κ(αί) ἀνέβλεψεν· κ(αί) ἀνεβένι τρις φορές τὴν ἡμέ ραν κ(αί) πάλιν κατεβένι·κ(αί) ἀπέ χι τοῦ ἁγίου Τάφου μήλη 1 κ(αί)παράνο 'εἶναι ὁ Τάφος·τοῦ Ἀβε σαλόμ·κ(αί)τοῦ προφίτου Ἰσαήου.
fol.21r	ὁ τάφος τοῦ Ἀβεσαλόμ, ὁ τάφος τοῦ προφήτου Ἰσαήου, το σποῖλεον ποῦ ἐκρίβοισαν οἱ Ἀπόστολοι	αὐτοῦ πλησίον εἶναι ὁ τόπος ὅπου ἐπροι όνισαν τὸν προφίτην Ἰσαήαν αὐτοῦ [εἶ]ν(αι) · κ(αί) ὁ τάφος τοῦ τό δὲ ὅρος τὸν Ἐλεῶν εἶναι . κατά ἀνατολὰς κατέμπροσθεν 'τις Ἰ(ερουσα)λήμ Σαβάτου ἔχον ὁδὸν αὐτοῦ εἶναι 'τὸ σποῖ λεον κάτω εἰς τοῦ λάκου εἰς τὸ χορίον Γε σθιμανί ὅπου ἐκρίβοισαν οἱ Ἀπόστο λοι διὰ τῶν φόβον τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸν καιρὸν τις προδοσίας·αὐτοῦ εἶναι κ(αί) ὁ κήπος ὅπου ἐπρόδοσεν ὁ Ἰούδας τὸν Χ(ριστὸς)ν· κ(αί) παράνο εἶναι ὁ τόπος ὅπου ἐπροσηύχαιτο ὁ Χ(ριστὸς)ς ἐπὶ τὸ σοτίριον πάθος
fol.21v	ὁ κήπος προδοσίας	κ(αί) αὐτοῦ εἶναι ὁ πέτρα ὅπου ἄφη σεν ὁ Χ(ριστὸς)ς τὸν Πέτρον· κ(αί) Ἰάκωβον· κ(αί) Ἰωάννην ἦλθε κ(αί) εὗρεν · αὐτούς 'καθεύδοντας κ(αί) ὕπεν αὐτούς γρηγορήται · κ(αί) προσεύχεσθαι αὐτοῦ εἶναι ἢ ἐκλίσια τις Παναγίας ὅπου εἶναι ὁ τάφος τις κ(αί) εἶναι·εἰς τόπον κατάβαθον·κ(αί) εἰς τὴν πόλιν ἔχει κολόνες 8 κ(αί) κατεβένις σκαλοῦνι ν' 50 κ(αί) εἰς τὴν μέσιν τις σκάλας·εἶναι τὰ μνήματα 'Ἰωακὴμ·κ(αί) Ἄννης
fol.22r	ἡ ἁγία Γεσθιμανί	κ(αί) παρακάτω πλίσιον τοῦ ἁγίου βίμα τος εἶναι · κουβούκλιον πέτρινον· κ(αί) μέσα εἰς αὐτῶ· εἶναι ὁ τίμιος τάφος τῆς 'Παναγίας. Κ(αί) εἶναι · μάρμαρον λευκὸν κ(αί) ἐξέρχεται εὐοδία·μεγάλη·κ(αί) ἄπτου σιν κανδίλεις 14 τῶν ὀρθοδόξων 6 τῶν Φραγγῶν 3 τὸν Ἀρμενίων 3 τὸν Κοπτῶν 3 το δὲ καθολικὸν τοῦ ναοῦ 'εἶναι τὸν ὀρθοδόξον κ(αί) ἔξοθεν τοῦ ναοῦ εἶναι ἢ κηλάδα τοῦ Κλαθμόνος κ(αί) αὐτο(ῦ) μέλι να τρέξοι ὁ πη ρίνος 'ποταμὸς· τις κολάσεως
fol.22v	το ὄρος τῶν Ἐλεῶν	κ(αί) ἀπέχει ἢ Γεσθιμανί τοῦ ἁγίου Τάφου μήλι 1 κ(αί) ἀπαιτοῦ ἄνοθεν 'εἶναι το ὄρος τῶν Ἐλεῶν·ὅπου ἀνεληφθι ὁ Χ(ριστὸς)ς κ(αί) εἶχε · πρῶτα · ναὸν ὀρεώτατον κ(αί) κάπιος ἀσεβ(εῖς) τῶν ἐχάλασεν κ(αί) εἶναι μόνε τὸ κουβούκλιον · πέτρινον κ(αί) εἰς το μέσον τοῦ ναοῦ ἔχοι κολόνες

fol.23r	το σποίλεον όπου ἀσκήτεβεν ή αγία Πελαγία	κ(αί) εις το μέσον του κουβουκλίου είναι το πάτιμα του Χ(ριστο)υ · όταν ἀνέληφθι κ(αί) τό ἄλο τὸ ἐπίραν οἱ Φράγγοι αὐτοῦ ἤλθε πολάκις ὁ Παναγία νὰ προσκινίσι εις τὸν κ(αι)ρὸν τὶς μετὰστάσεος ἄντις ἐφάνι ὁ ἄρχαγγελος Γαβριήλ κ(αί) ὑπεν το χαίρε κ(αί) τὶς ἔδοσεν κλοναρίον φι νικίας ἑπομήνιον τὴν ἀγίαν μετὰ στασιν αὐτοῖς ἄπο τὶς γῆς εἰς τοὺς οὐ ρανοὺς κ(αί) παρεμπρὸς φένετε ή γί τοῦ Ἰορδάνου ἔξοθεν δὲ τοῦ ναοῦ εἶναι τὸ σποίλεον όπου ἀσκήτεβεν ή αγία Πελαγία κ(αί) [κ.ρ.α.τ...] αὐτο οἱ ἀσεβεῖς κ(αί) δεν ἀφίνον τινὰ να σέβοι μέσα
fol.23v	ή μικρὴ Γαλιλαία ,ή Βιθανία	κ(αί) ἄνοθεν τοῦ τάφου εἶναι ἑχνάριον ἀγγέλου τιπομένω ἀριστερά δέ το(ῦ) ὄρους τῶν Ἑλεῶν στάδια 2 εἶναι ή μικρά Γαλιλαία κ(αί) αὐτοῦ ἐφάνι ὁ Χ(ριστός)ς μετὰ τὴν ἀνάστα σιν εἰς τοὺς Ἀποστόλους· κ(αί) (εἰ)πεν ἀπε λθόντες κυρίζεται πάσι τι ήκουμένη βαπτίζοντες αὐτοὺς·εἰς το ὄνομα τοῦ Π(ατ)ρός κ(αί) τοῦ ἰοῦ κ(αί) τοῦ ἀγίου Πν(εύματος) ἀμήν. κατὰ ἀνατολὰς τοῦ ὄρους τὸν Ἑλεῶν εἶναι ή Βιθανία ή π(ατρ)ί τοῦ Λαζάρου εἶναι κ(αί) ὁ πρότος του τάφος
fol.24v	το μονασ<στη>ρι τοῦ ἀγίου Εὐθυμ<ήου>, ή ἐριχῶ	ἐκραζον λέγοντες μετὰ βαῆον κ(αί) κλάδον εὐλογίμενος ὁ ἐρχομενος ἐ ὀνό ματι Ἰ(ησοῦ)υ· ὡς ἀνὰ ἐν τῆς ὑψίστης ἀπὸ δὲ τὶς Βι θανίας· κ(αί) κάτο κατὰ ἀνατολὰς εἶναι στρά τα όπου κατεβένι εἰς τὸν Ἰορδάνιν κ(αί) ος μίλια 6 εἰς τὸν κάμπον εἶναι το μοναστήριον τοῦ ἀγίου Εὐθυμίου κ(αί) κατὰ ἀνατολὰς μίλια 8 εἶναι ή Ἐριχῶ εἰς κάμπον ἔμορφον
fol.25r	τό Σαραντάριον ὄρος,τό μοναστήριον τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου	κ(αί) αὐτοῦ ἀνέβοι·ὁ Ζαχαῖος εἰς τὴν σι κομορέαν διὰ να ἰδεῖ τὸν Χ(ριστό)ν κ(αί) ἀπέχοι τ(ῆς) Ἱερουσαλὴμ μιλία 25 ἄνοθεν τῆς Ἐριχῶ εἶναι τό Σαραντάριον ὄρος ὅπου ἐνίστευσεν ὁ Χ(ριστός)ς κατὰ το ἀν(θρώπιν)ον ἡμέρας 40 κ(αί) ἐπήγεν·κ(αί) ἐπήραζεν αὐτῶν· ὁ σαταννὰς κ(αί) εἶναι σποίλεον πολλὰ ὑψιλὸν κάτο δέ εἶναι κρεμνὸς μέγας κ(αί) δὴς βαστακτος κ(αί) εἰς τὴν ρίζαν τοῦ ὄρ(ου) εἶναι τὰ γλυφᾶ ὕδα τα τὰ ὅποια ἐμε τέβαλεν γλυκὴ τατα ὁ προ το(ῦ) ἀγίο(υ) Ἰω άννου
fol.25v	ή λύμνι Γενισαρετ ή Νεκρά θάλασσα ή Τιβεριάδος Ἰωρδανίς	ὁ προφίτης Ἐλισέως ἀπὸ δὲ τὶς Ἱερι χῶ κατὰ ἀνατολὰς εἶναι μοναστήριον τοῦ Προδρόμου κ(αί) βαπτηστοῦ Ἰοάννου καί ος δύο μήληα ἀπὸ τό μονάστιρι ον κατὰ ἀνατολὰς εἶναι ὁ Ἰορδάνις ὅπου ἐβαπτίστη·ὁ Κ(ύριος)ς ἡμῶν· Ἰ(ησοῦ)ς· Χ(ριστός)ς· ὑπὸ τοῦ τιμίου Προδρώμου·αὐτο(ῦ) εἰς το χίλος τ(οῦ) Ἰωρδάνου ἤδεν ὁ Ἰω(άννης) το Πν(εῦμ)α τὸ ἅγιον ἐν ἴδι περιστε ρὰς,αὐτο(ῦ) ἐφάνι ή αγία Τριάς εἶναι δέ κ(αί) το σποίλεον ὅπου ήσιχα
fol.26v	τό μοναστήρι τοῦ Ἀβὰ Γερασίου·	τῆς Αἰγυπτίας ἐποίησεν δὲ ἐκὴ χρό νους 47 ἀπέχη τῆς Ἱ(ερουσα)λήμ ἡμέρας 20 κ(αί) δεξιά τοῦ Ἰωρδάνου εἶναι τα Σόδομα κ(αί) τὰ Γόμορα ή νεκρά θάλασσα λεγε ται ὅτι δὲν ἔ χει κανένα ζοντανῶν· πράγμα κ(αί) αὐτοῦ εἶναι ὁ τόπος τοῦ ἀνεψνου·Ἀ βραάμ·κ(αί) κατεμποδίσθη·διὰ τὰς ἀμαρτίας τῶν ἀν(θρώπιν)ον ὅτι ἤτον ἀρσενοκητίοι·κ(αί) μηχίοι·κ(αί) ἀμαρτολί
fol.28r	ὁ Σταυρὸς	κ(αί) το πλάτος 50 ἀριστερά δὲ τοῦ ναοῦ ἔχουσιν οἱ ἐρετηκοὶ τόπους ὅπου ψάλουν·κ(αί) εἰς τὰ δεξιά μέρι ἔχει βαπτιστήρα·ἔξοθεν δὲ τοῦ ναοῦ ἀνατολὰς ἔξος ἓνα στάδιον·εἶναι τὸ σποίλεον·εἰς τὸ ὅποιον ἠσῆλθεν ὁ Χ(ριστός)ς·μετὰ τὶς μ(ητ)ρ(ό)ς·αὐτοῦ κ(αί) τοῦ Ἰωσὺφ ῶταν οἶθελεν να φύγοι·εἰς Αἴγυπτον·εἰς τοὺς βρεφοκτονίας τὸν κ(αι)ρὸν·κ(αί) λαμβανου σιν χῶμα ἐξαυτοῦ·κ(αί) ποιῇ ήατριάς ἀπὸ δὲ τὶς ἀγίας Βοιθλεέμ·κατὰ ἀνατο λὰς εἶναι τὸ μοναστήριον τοῦ ἀγίου Θεοδοσίου(υ)
fol.28v	οἱ ὀρ[εινή]	τοῦ κηνοβιάρχου·ἀπέχοι δὲ τὸ μονα στήριον τοῦ ἀγίου Θεοδοσίου·ἀπὸ τὴν Ἱ(ερουσα)λήμ μήληα 8 κ(αί) παρακάτω ἔξος μή λοια 4 εἶνε ή λαύρα

		τοῦ ἁγίου Σάβα κ(αί) αὐτοῦ ἐφονέφθισαν οἱ α σκη ταί ἀπὸ τῶν ἁθρόν Ἀράβων·εἶναι ὁ δὲ το μονα στήριον εἰς τόπον ὁ δὲ ἱσβατον·κ(αί) κρι μνῶν·ἔχει δὲ ναῶν ὡρεώτατον·με τροῦλα κ(αί) ιστορισμένον·μετά μ.οσίου χριστο(ῦ)
fol.29r	ἡ Ἐμαοῦς	κ(αί) κτησμένον ὑπὸ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Ἐμανουήλ·πορφυρογενίτου κ(αί) ὁπι σθεν τοῦ βοίματος τῆς ἐκκλίσιας κάτω εἰς το ξιροπόταμον· εἶναι τό σποῖλεον ὅπου εὐγαλεν το ἁγίασμα ·διά προσευχῆς τοῦ ἁγίου εἶναι κ(αί) ο τάφος τοῦ αὐτοῦ ἐξοθεν μετά κουβο(υ)κλίου κ(αί) αὐτοῦ ἴδεν ὁ ἅγιος στῦλον πρὸς κ(αί) ἐποίησεν τὴν ἐκκλίσαν τοῦ Ἐβαγγελισμοῦ·αὐτοῦ πλίσιον εἶναι σποῖ λεον μέγα·κ(αί) εἶνε ἐκκλίσια τοῦ ἁγίου Νικολάου αὐτοῦ εἶνε το κ(αι)λίον
fol.30v	τὸ Γιάφα	στήριον ὁ Σταυρός κ(αί) εἶνε τῶν ὀρθοδόξων κ(αί) ἔχει ναῶν ὡρεώ τατον ·με τροῦλα κ(αί) ιστορισμένον με τά λαζαρίου τὸ δε ἔδαφος εἶναι ιστορισμένον με τὰ ψυ φίδον εἰς δε τὸ ἅγιον βίμα ὑπὸ κά το τὶς ἁγίας Τραπεζίς εἶνε ὁ τόπος ὅπου ἔκοψαν τὸ δέντρον ἐν ἐσχάτις χρόνις·κ(αί) ἐγένετο ἐξ αὐτοῦ ὁ Τίμιος Σταυρός κ(αί) ἅπτουσιν αὐτοῦ κανδίλες 3 κ(αί) ὁ ναὸς εἶνε το μάκρος ἰχνάρια 86 κ(αί) το πλάτος μς´ 46 εἶναι δε τὸ μοναστήρι ον εἰς τόπον καταβαθον κ(αί) ἔχουσιν
fol.32r	ἡ Ναζαρέτ, τὸ Θαβόριον ὄρος ὅπου ἐμεταμορφώθη ὁ Χ(ριστός)	εὗρεν ὁ Χ(ριστός) τοὺς Ἀποστό λους ὅπου ἐψάρεβαν κ(αί) ὑπεν αὐτούς δεῦται ὁποῖ σο μου κ(αί) ποιή σο ἡμᾶς ψα ράδες ἀν(θρώπ)ον αὐτοῦ ἦλθεν ὁ Χ(ριστός) εἰς τὸ πλῆον κ(αί) πάλ ην αὐτοῦ ἐφάνη·μετά τὴν ἀνάστασιν εἰς τοὺς μα θητάς ψαρε βοντας κ(αί) ἐρο τήσας
fol.32v	ὁ Προφήτης Ἡλίας	ὁ Χ(ριστός) τὸν Πέτρον Σίμον Ἰωνᾶ ἀγαπᾶς με κ(αί) τὰ ἐξοῖς·αὐτοῦ εἶναι ἡ Βοισθα ἡδᾶ ἡ πώλης Ἀνδρέου·κ(αί) Πέτρου κ(αί) παράνο εἶνε·ἡ Γενισαρέτ λύμνη·εἰς τόπον ἔριμον εἰς ἐκῆνα τὰ μέρη·εἶναι τό ξοιροπήγαδο ὅπου ἐρηψαν τὸν Ἰωσὺφ ἡ ἀ δελφή αὐτοῦ ὅταν τὸν ἐποῦλη σαν εἰς τοὺς Ἀἰγυπτίους κ(αί) ἀπέχοι·
fol.33r	ὁ τάφος τῆς Ραχηλ	μηλία [ρ´]100 ἀπαντοῦ κ(αί) κάτω εἶ νε ἡ Ναζαρέτ·εἰς τὴν ὁποῖαν ἐγεννην ὁ Ἐβαγγελισμὸς τῆς Θεοτό κου ὑπὸ τοῦ ἀρ χαγγέλου Γαβριήλ αὐτοῦ ἀνεθράφη κατὰ τὸ ἀν(θρώπ)ινον κ(αί) παρολίγον εἶναι τό Θα βόριον ὄρος εἰς τὸ ὁποῖον ἐμεταμορφώθη ὁ Χ(ριστός)·κοίτατε δε κατὰ ἀνατ[ολάς]·κ(αί) αὐτοῦ πλησίον εἶναι ἡ Κανά τῆς Γαληλέ ας·εἰς τὴν ὁποῖαν ἐποίησεν ὁ Χ(ριστός) τὸ ἥδορ·εἰς ἦνον .περι τῆς ἁγίας Βοιθλεέμ·
fol.33v	ὁ ἅγιος Γεώργιος ὁ Μπετζια[λάς]	ἀ ρχωμεθα οὖν πάλιν λέ γε ιν περὶ τὶς ἁγίας Βοιθλεέμ· κ(αί) ἀνέρχεσθε πρὸς τὴν ἁγίαν πῶλιν Ἰ(ερουσα)λήμ· κ(αί) τα περι χορα αὐτοῖς ὑπάρχι ἡ ἁγία Βηθλεέμ κατὰ μεσεβρίαν κ(αί) α σιμά τῆς Ἰ(ερουσα)λήμ μήλια ιβ´κ(αί) διὰ μέσου τῆς ὁδοῦ εἶναι τὸ μονα στήριον ·το(ῦ) προφίτο(υ) Ἡλίου ἔχι δὲ να ῶν ὡρεώτατον κ(αί) αὐτοῦ ἐκοιμήθη·ὁ προ φίτης Ἰλίας·ὑπὸ κάτω ἀρκεύθο(υ) κ(αί) ὑπεν αὐτῷ ἄγγελος Κ(υρίο)υ ἀνά
fol.34r	ἡ ἁγία Βοιθλεέμ τὸ ἅγιον Σποῖλεον	στηθι φά γε κ(αί) πείε·ὅτι μακρὰ ἀπὸ σοῦ ἡ ὁδὸς· εὐρι σκοντε δὲ αὐτοῦ μοναχοί πολοῖ
fol.35v	τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Θεοδοσίου	χριστοῦ κ(αί) δεξιά τοῦ βίματος εἶναι σκάλα κ(αί) ἀνεβένη εἰς τὸν πύργον ὅπου κάθουντε οἱ μοναχῆ·κ(αί) ὑπὸ κατοθὲν τοῦ καθολικοῦ εἶναι τό ἅγιο σποῖλεον εἰς τὸ ὁποῖον ἐγενίθη ὁ Χ(ριστός)· κ(αί) εἶναι ·ὅλον·μετὰ μαρμάρων ἔσοθεν κ(αί) ἐξοθεν ὡρέ ον κατὰ πολλὰ·κ(αί) το αἶδαφος ἔχει·δὲ τὸ ἅγιον σποῖλεον πόρτας πρού τξινες 2 ἡ πρὸς δισικὰ

κ(αί) ἡ δευτέρα ἀρι|στερὰ κ(αί) κατεβένι σκαλούνια ιε'15 |κ(αί) εἶναι ὁ
τόπος ὅπου ἐγενίθι |ὁ Χ(ριστός)ς·εἶνε |ἀνατολάς|ἡ δὲ φα|τνι δισικά||

Μετάφραση χειρογράφου + Κατάλογος μικρογραφιών MS. Canon. gr.127

Αριθμός φύλλων	Κατάλογος μικρογραφιών του χειρογράφου	Απόδοση του χειρογράφου στα Νέα Ελληνικά
fol.4r	Ο οίκος του Δαβίδ.	Και προς την ανατολή, κοντά στη Βουλή του Δοξαρίου, από τα παλάτια του Δαβίδ, βρίσκεται ο μεγάλος και περιβόητος ναός, ο οίκος του Δαβίδ. Ο οίκος του Δαβίδ, του Αγίου και ζωοδόχου Τάφου του Κυρίου, είναι πανέμορφος και στρογγυλοειδής, και έχει τρούλους. Γι' αυτό και το καμπαναριό είναι ψηλό.
fol.10r	Το Κουβούκλιο.	βρίσκεται προς την ανατολή και, μπαίνοντας μέσα, βλέπετε τον λίθο όπου κάθισε ο άγγελος και είπε στις γυναίκες: "Τι ζητάτε τον ζώντα; Δεν είναι εδώ." Από πάνω του κρέμονται καντήλες 17: των Ορθοδόξων 5, των Φράγκων 5, των Αρμενίων 2, των Κοπτών 2, των Σύριων 1 και των Χαμπεσίων 2. Δυτικά του ιερού λίθου υπάρχει μια μικρή πόρτα Μπαίνοντας μέσα, βρίσκεται ο Άγιος Τάφος του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού, και είναι επάνω από μάρμαρο, ωραιότατο πορφυρό.
fol.15v	Τα Άγια των Αγίων.	Το σημείο που σκίστηκε από πάνω έως κάτω όταν σταύρωσαν τον Χριστό. Εκεί σφαγιάστηκε ο προφήτης Ζαχαρίας και εκεί ο Συμεών δέχθηκε τον Χριστό στις αγκάλες του. Εκεί βρισκόταν και η Κιβωτός του μαρτυρίου και η ράβδος του Ααρών, καθώς και τα υπόλοιπα αντικείμενα που προετοίμαζαν για την Παναγία Θεοτόκο. Το μέρος αυτό είναι καλυμμένο με μόλυβδο και κοντά του βρίσκεται και η τετράπυλη.
fol.16r	Το ιερό.	πύλη από την οποία πέρασε ο Χριστός καθισμένος σε πουλάρι γαϊδουριού και τον προαπάντησαν με δάφνες και κλαδιά είναι τώρα κλειστή. Από τα άγια των αγίων μέρη, είναι το ιερό όπου δίδασκε ο Χριστός τους Ιουδαίους και είναι καλυμμένο με μόλυβδο. Στην αυλή βρίσκεται η λάσπη όπου έριξαν τον προφήτη Ιερεμία οι παράνομοι .
fol.16v	Ο οίκος του Ιωακείμ και της Άννης, η Προβατική κολυμβήθρα, το Πραιτώριο.	Ιουδαίοι. Από το ιερό, υπάρχει ο οίκος του Ιωακείμ και της Άννας, και εκεί βρίσκεται ένα βαθύ σπήλαιο. Μέσα σε αυτό γεννήθηκε η Παναγία. Εκεί βρίσκεται επίσης ο λουτρός της Άννας, και η προβατική κολυμβήθρα όπου ο Χριστός βρήκε τον παράλυτο, ο οποίος ήταν άρρωστος για 38 χρόνια, και τον θεράπευσε. Εκεί είναι επίσης η καμάρα όπου ο Πιλάτος έκρινε τον Χριστό και τον μαστίγωσε. Τα σπίτια των παρανόμων αρχιερέων Άννα και Καϊάφα είναι εκεί και είναι χωρισμένα.
fol.17v	Τέσσερις ναοί της Ιερουσαλήμ : Παναγία, Άγιος Νικόλαος, Άγιος Γεώργιος, Άγιος Δημήτριος .	Η Παναγία, ο Άγιος Νικόλαος, ο Άγιος Γεώργιος, ο Άγιος Δημήτριος
fol.18r	Έξι ναοί της Ιερουσαλήμ : Άγιος Θεόδωρος, Αγία Θέκλα, Άγιος Ευθύμιος, Αγία Άννα, Αγία Αικατερίνη , Αρχάγγελος.	Ο Άγιος Θεόδωρος, η Αγία Θέκλα, ο Άγιος Ευθύμιος, η Αγία Άννα, η Αγία Αικατερίνη ,ο Αρχάγγελος

fol.18v	Τρεις ναοί της Ιερουσαλήμ :Πρόδρομος, Βασίλειος, Ιάκωβος.	Είναι το μοναστήρι του Αγίου Ιακώβου, του Ζεβεδαίου(αδελφού του Ιωάννη του Θεολόγου). Είναι καλοδιατηρημένο και έχει κελιά (έως εκατό) και εβδομήντα δύο περιβόλια. πλησίον του Αρχαγγέλου και του Αγίου Γεωργίου. Ο ναός του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου είναι ωραιότατος με τρούλους στα δωμάτια του , στα οποία κατοικούν
fol.19r	Η μονή του Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου.	οι Φράγκοι ,έχει επίσης κελιά μέχρι εκατό και, εξερχόμενος από την Αγία Ιερουσαλήμ, βρίσκεται η Αγία Σιών, η οποία είναι κατά μεσημβρία από την Ιερουσαλήμ. Εκεί ήταν ο ναός του Ζεβεδαίου, εκεί έγινε ο δείπνος, ο μυστικός και ο ιερός νιπτήρας. Εκεί εμφανίστηκε ο Χριστός μετά την Ανάσταση, και εκεί έγινε η ψηλάφηση του Θωμά. Εκεί κατέβηκε επίσης το Παράκλητο Πνεύμα και φωτίστηκαν οι Απόστολοι."
fol.19v	Η Αγία Σιών.	Εκεί βρίσκονται επίσης τα μνήματα του Δαβίδ, του Σολομώντα και του Αγίου Στεφάνου. Εκεί κάθισε η Παναγία έως την κοίμησή της. Εκεί ήρθαν οι απόστολοι μετά νεφών για την κηδεία της. Τώρα την κατέχουν οι Τούρκοι. Από την Αγία Σιών και κάτω."
fol.20r	Ο Άγιος Ονούφριος, η Ταφή τοῖς Ξένους.	είναι η ταφή για τους ξένους, ο αγρός του Κεραμέως, ο οποίος αγοράστηκε με τριάντα αργύρια για το όνομα του Χριστού. Είναι σπήλαιο και θάβονται εκεί οι μοναχοί που βρίσκονται στην Ιερουσαλήμ. Πάνω από αυτό υπάρχει (άλλο) σπήλαιο και μια εκκλησία του Αγίου Ονουφρίου.(Αυτή) απέχει από τον Άγιο Τάφο ένα μίλι. Από εκεί και κάτω βρίσκεται το πηγάδι του Ιώβ και όταν ο χρόνος είναι ευνοϊκός, γεμίζει και τρέχει, και όταν είναι δυστυχής, δεν έχει καθόλου (νερό).
fol.20v	Το πηγάδι του Ιώβ, η κολυμβήθρα του Σιλωάμ.	Πάνω από την πόλη βρίσκεται η κολυμβήθρα του Σιλωάμ, η οποία ερμηνεύεται ως "Απεσταλμένος". Εκεί έστειλε ο Χριστός τον τυφλό, και αφού νίφηκε, ανέβλεψε.Ανέβαινε τρεις φορές την ημέρα (το νερό) και ξανά κατέβαινε. Απέχει (η κολυμβήθρα) από τον Άγιο Τάφο ένα μίλι. Πιο πάνω βρίσκεται ο τάφος του Αβεσσαλώμ και του προφήτη Ησαΐα.
fol.21r	Ο τάφος του Αβεσσαλώμ , ο τάφος του Προφήτη Ησαΐα, το σπήλαιο των Αποστόλων .	Κοντά εκεί βρίσκεται ο τόπος όπου πριόνισαν τον προφήτη Ησαΐα. Εκεί βρίσκεται και ο τάφος του. Το Όρος των Ελαιών υψώνεται ανατολικά, απέναντι από την Ιερουσαλήμ, σε απόσταση μιας Σαββατικής οδού. Εκεί είναι το σπήλαιο, βαθιά μέσα στον λάκκο, στο μέρος της Γεσθημανής, όπου οι Απόστολοι κρύφτηκαν από τον φόβο των Ιουδαίων την εποχή της προδοσίας. Εκεί βρίσκεται και ο κήπος όπου ο Ιούδας πρόδωσε τον Χριστό. Εδώ είναι επίσης, ο τόπος όπου ο Χριστός προσευχήθηκε για το σωτήριο πάθος Του.
fol.21v	Ο κήπος της Προδοσίας .	Και εκεί βρίσκεται η πέτρα όπου άφησε ο Χριστός τον Πέτρο και τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη. Ήλθε και τους βρήκε κοιμώμενους και είπε σε αυτούς να αγρυπνούν και να προσεύχονται . Εκεί είναι η εκκλησία της Παναγίας ,όπου βρίσκεται ο τάφος της και είναι σε βαθύ τόπο. Και στην πόλη υπάρχουν 8 κολόνες και κατεβαίνεις 50 σκαλοπάτια και στη μέση των σκαλοπατιών είναι τα μνήματα του Ιωακείμ και της Άννας.
fol.22r	Η Αγία Γεσθημανή.	Και παρακάτω, κοντά στο άγιο βήμα, βρίσκεται ένα πέτρινο κουβούκλιο και μέσα σε αυτό είναι ο τίμιος τάφος της Παναγίας. Είναι φτιαγμένος από λευκό μάρμαρο και εκλύει μεγάλη ευωδία. Εκεί

ανάβουν 14 κανδήλες: 6 των Ορθοδόξων, 3 των Φράγκων, 3 των Αρμενίων και 3 των Κοπτών. Το καθολικό του ναού ανήκει στους Ορθοδόξους. Έξω από το ναό βρίσκεται η κοιλάδα του Κλαυθμώνος και από εκεί πρόκειται να ρέει ο Πύρινος ποταμός της κολάσεως.

fol.22v	Το Όρος των Ελαιών.	Η Γεθσημανή απέχει ένα μίλι από τον Άγιο Τάφο. Πάνω από αυτήν υψώνεται το Όρος των Ελαιών, όπου ο Χριστός αναλήφθηκε. Αρχικά, υπήρχε εκεί ένας ωραιότατος ναός, αλλά κάποιος ασεβής τον κατέστρεψε. Τώρα διασώζεται μόνο το πέτρινο κουβούκλιο και στη μέση του ναού διακρίνονται οι κολόνες.
fol.23r	Το σπήλαιο της Αγίας Πελαγίας.	Στο κέντρο του κουβουκλίου βρίσκεται το αποτύπωμα του ποδιού του Χριστού όταν αναλήφθηκε, ενώ το άλλο (αποτύπωμα) το πήραν οι Φράγκοι. Σε αυτό το μέρος ήρθε πολλές φορές η Παναγία για να προσκυνήσει κατά τον καιρό της Μετάστασής της. Εκεί εμφανίστηκε ο αρχάγγελος Γαβριήλ και της είπε το "Χαίρε" και της έδωσε ένα κλαδί φοίνικα, προαναγγέλλοντας την άγια Μετάστασή της από τη γη στους ουρανούς. Μπροστά απλώνεται η γη του Ιορδάνη. Έξω από το ναό βρίσκεται το σπήλαιο όπου ασκήτευσε η Αγία Πελαγία, το οποίο κρατούν οι άπιστοι και δεν επιτρέπουν σε κανέναν να προσκυνήσει μέσα.
fol.23v	Η μικρή Γαλιλαία, η Βηθανία.	Και πάνω από τον τάφο υπάρχει το αποτύπωμα αγγέλου. Στα δύο στάδια αριστερά από το Όρος των Ελαιών βρίσκεται η Μικρή Γαλιλαία, όπου εμφανίστηκε ο Χριστός στους Αποστόλους μετά την Ανάσταση, λέγοντας: "Πηγαίνετε και κηρύξτε σε όλη την οικουμένη, βαπτίζοντάς τους στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Αμήν." Ανατολικά του Όρους των Ελαιών βρίσκεται η Βηθανία, η πατρίδα του Λαζάρου, και εκεί είναι ο πρώτος του τάφος.
fol.24v	Το μοναστήρι του Αγίου Ευθυμίου, η Ιεριχώ.	Κραύγαζαν λέγοντας με δάφνες και κλαδιά: "Ευλογημένος ο ερχόμενος εν ονόματι Κυρίου. Δόξα στον Ύψιστο." Από τη Βηθανία και κάτω προς τα ανατολικά, υπάρχει η οδός που οδηγεί στον Ιορδάνη. Σε απόσταση περίπου έξι μιλίων στην πεδιάδα βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Ευθυμίου, και προς τα ανατολικά, σε απόσταση οκτώ μιλίων, βρίσκεται η Ιεριχώ σε μια όμορφη πεδιάδα.
fol.25r	Το Σαραντάριο όρος, το μοναστήρι του αγίου Ιωάννη του Προδρόμου.	Και εκεί ανέβηκε ο Ζακχαίος στη συκομουριά για να δει τον Χριστό, και η απόσταση από την Ιερουσαλήμ είναι 25 μίλια. Πάνω από την Ιεριχώ βρίσκεται το Σαραντάριο Όρος, όπου ο Χριστός νήστεψε για 40 ημέρες κατά την ανθρώπινη φύση του και εκεί τον πείραξε ο σατανάς. Υπάρχει ένα πολύ ψηλό σπήλαιο, ενώ κάτω από αυτό απλώνεται ένας μεγάλος και δύσβατος γκρεμός. Στη ρίζα του όρους είναι τα γλυφά ύδατα, τα οποία μετέτρεψε σε γλυκύτατα ο προ του Αγίου Ιωάννη,

- fol.25v Η λίμνη Γεννησαρέτ , η ο προφήτης Ελισσαίος. Από την Ιεριχώ, ανατολικά, βρίσκεται το Νεκρά θάλασσα , η μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου και Βαπτιστή. Σε λίμνη Τιβεριάδα , ο απόσταση περίπου δύο μιλίων από το μοναστήρι, επίσης ανατολικά, ρέει ο Ιορδάνης ποταμός, όπου ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός βαπτίστηκε από τον Άγιο Πρόδρομο. Στην όχθη του Ιορδάνη, ο Ιωάννης είδε το Άγιο Πνεύμα να κατεβαίνει σε μορφή περιστεριού. Εκεί εμφανίστηκε η Αγία Τριάδα. Υπάρχει επίσης και το σπήλαιο όπου ησύχάζε...
- fol.26v Το μοναστήρι του Αββά της Αιγυπτίας. Έζησε εκεί για 47 χρόνια. Απέχει από την Ιερουσαλήμ περίπου 20 ημέρες πορείας, και δεξιά του Ιορδάνη βρίσκονται τα Σόδομα και τα Γόμορρα. Η Νεκρά Θάλασσα λέγεται ότι δεν φιλοξενεί κανένα ζωντανό οργανισμό. Εκεί βρίσκεται και ο τόπος του ανεψιού του Αβραάμ. Στη συγκεκριμένη περιοχή εμποδίζεται η είσοδος των ανθρώπων λόγω των αμαρτιών τους, καθώς ήταν γνωστή για την ομοφυλοφιλία και την μοιχεία...
- fol.28r Ο Σταυρός. Και το πλάτος είναι 50. Στα αριστερά του ναού έχουν οι αιρετικοί τόπους όπου ψάλλουν. Και στα δεξιά υπάρχει βαπτιστήριο. Έξω από τον ναό, προς τα ανατολικά, σε απόσταση ενός σταδίου, είναι το σπήλαιο στο οποίο εισήλθε ο Χριστός με τη μητέρα του και τον Ιωσήφ όταν ήθελε να φύγει στην Αίγυπτο την εποχή της βρεφοκτονίας. Και παίρνουν χώμα από εκεί και παρέχει θεραπείες. Από την Αγία Βηθλεέμ, προς τα ανατολικά, είναι το μοναστήρι του Αγίου Θεοδοσίου.
- fol.28v Η Ορεινή. του Κοινοβιάρχου. Το μοναστήρι του Αγίου Θεοδοσίου του απέχει οκτώ μίλια από την Ιερουσαλήμ, και πιο κάτω, σε απόσταση τεσσάρων μιλίων, βρίσκεται η Λαύρα του Αγίου Σάβα, όπου οι ασκητές δολοφονήθηκαν από άθεους Άραβες. Το μοναστήρι βρίσκεται σε δυσπρόσιτο και απόκρημνο τόπο και διαθέτει έναν ωραιότατο ναό με τρούλο, διακοσμημένο με χρυσό.
- fol.29r Η Εμμαούς. και είναι κτισμένο από τον ευσεβέστατο βασιλέα Εμμανουήλ Πορφυρογέννητο. Και πίσω από το βήμα της εκκλησίας, κάτω στον ξεροπόταμο, είναι το σπήλαιο όπου ανέβλυσε το αγίασμα με την προσευχή του Αγίου. Εκεί βρίσκεται και ο τάφος του, έξω με κουβούκλιο. Εκεί ο Άγιος είδε στήλη φωτός και ίδρυσε την εκκλησία του Ευαγγελισμού. Κοντά εκεί είναι ένα μεγάλο σπήλαιο που είναι η εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Εκεί βρίσκεται και το κελί του.
- fol.29v Η Γάζα , η Λύδδα . Ιωάννου Δαμασκηνού, εκείνος έγραψε την Οκτώηχο και πολλά άλλα ωφέλιμα βιβλία και συγγράμματα. Το μοναστήρι έχει 8 εκκλησίες: την καθολική των Αγίων Σαράντα, του Προδρόμου, του Αγίου Ιωάννου του Δαμασκηνού, του Χρυσοστόμου, του Αγίου Νικολάου, των Αγίων Αποστόλων. Στο ασκητήριο του Αγίου έχει δύο πύργους για φύλαξη.

fol.30v	Η Γιάφα.	Είναι το μοναστήρι του Σταυρού και ανήκει στους Ορθοδόξους. Διαθέτει έναν ωραιότατο ναό με τρούλο και είναι διακοσμημένος με λαζουρίτη, ενώ το έδαφος είναι διακοσμημένο με ψηφίδες. Στο άγιο βήμα, κάτω από την αγία Τράπεζα, βρίσκεται ο τόπος όπου κόπηκε το δέντρο σε πρόσφατους χρόνους. Από αυτό το δέντρο δημιουργήθηκε ο Τίμιος Σταυρός και κρέμονται εκεί τρεις καντήλες. Ο ναός έχει μήκος 86 πόδια και πλάτος 46 πόδια. Το μοναστήρι βρίσκεται σε ένα χαμηλό σημείο και υπάρχουν...
fol.32r	Η Ναζαρέτ , το όρος Θαβώρ.	Ο Χριστός βρήκε τους Αποστόλους να ψαρεύουν και τους είπε: «Ελάτε μαζί μου και θα σας κάνω ψαράδες ανθρώπων». Εκεί μπήκε ο Χριστός στο πλοίο και πάλι εκεί φάνηκε, μετά την ανάστασή Του, στους μαθητές που ψάρευαν, και ρώτησε.
fol.32v	Η μονή του Προφήτη Ηλία.	ο Χριστός τον Πέτρο: «Σίμων Ιωνά, με αγαπάς;» και τα λοιπά. Εκεί βρίσκεται η πόλη Βηθσαϊδά, η πόλη του Ανδρέα και του Πέτρου. Πιο πάνω είναι η λίμνη Γεννησαρέτ σε έναν ερημικό τόπο. Σε εκείνα τα μέρη είναι το ξεροπήγαδο όπου οι αδελφοί του Ιωσήφ τον έριξαν όταν τον πούλησαν στους Αιγυπτίους και απέχει
fol.33r	Ο τάφος της Ραχήλ.	μίλια εκατό. Από εκεί και προς τα κάτω βρίσκεται η Ναζαρέτ, όπου έγινε ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου από τον αρχάγγελο Γαβριήλ. Εκεί ανατράφηκε ο Χριστός κατά το ανθρώπινο. Κοντά εκεί βρίσκεται το Όρος Θαβώρ, όπου μεταμορφώθηκε ο Χριστός και αυτό βρίσκεται προς τα ανατολικά. Κοντά σε αυτό είναι η Κανά της Γαλιλαίας, όπου ο Χριστός μετέτρεψε το νερό σε κρασί. Σχετικά με την Αγία Βηθλεέμ
fol.33v	Η μονή του Αγίου Γεωργίου.	Ξεκινάμε λοιπόν πάλι να μιλάμε για την Άγια Βηθλεέμ και ανεβαίνουμε προς την ιερή πόλη της Ιερουσαλήμ και τα περίχωρά της. Η Άγια Βηθλεέμ βρίσκεται προς το νότο και απέχει από την Ιερουσαλήμ δώδεκα μίλια. Κατά μήκος της διαδρομής, υπάρχει το μοναστήρι του προφήτη Ηλία, το οποίο διαθέτει έναν πανέμορφο ναό. Εκεί αναπαύθηκε ο προφήτης Ηλίας κάτω από μια άρκευθο, όπου άγγελος του Κυρίου του είπε :
fol.34r	Ο ναός της Γεννήσεως, το Άγιο Σπήλαιο.	"Σήκω, φάε και πιες, γιατί ο δρόμος που έχεις μπροστά σου είναι μακρύς." Εκεί βρίσκονται πολλοί μοναχοί.
fol.35v	Το μοναστήρι του Οσίου Θεοδοσίου.	χρυσού. Δεξιά του βήματος υπάρχει σκάλα που ανεβαίνει στον πύργο , όπου κάθονται οι μοναχοί. Κάτω από το καθολικό βρίσκεται το άγιο σπήλαιο, στο οποίο γεννήθηκε ο Χριστός. Είναι όλο επενδεδυμένο με μάρμαρο, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά, και το έδαφος επίσης είναι μαρμάρινο. Το άγιο σπήλαιο έχει δύο μπρούντζινες πόρτες, μία προς τα δεξιά και η άλλη προς τα αριστερά. Κατεβαίνουν δεκαπέντε σκαλοπάτια, και εκεί βρίσκεται ο τόπος όπου γεννήθηκε ο Χριστός, με τη φάτνη (να βρίσκεται) στα δυτικά.

Ρητορικές στρατηγικές στο χειρόγραφο MS. Canon. gr.127

Η ανάλυση των ρητορικών στρατηγικών στο *incipit* και στο *desinit* του συγκεκριμένου χειρογράφου παρεμποδίζεται από την περιορισμένη πρόσβαση στο ψηφιακό υλικό του. Η *in situ* μελέτη του Σ. Καδά επιβεβαιώνει την ύπαρξη των σχετικών φύλλων, υποδηλώνοντας ότι τέτοια στοιχεία μπορεί να εντοπιστούν σε μελλοντική αναλυτική

διερεύνηση. Συνεπώς, είναι πιθανό ότι οι ρητορικές τεχνικές που εντοπίζονται σε ανάλογα σημεία του χειρογράφου ευθυγραμμίζονται με εκείνες που παρατηρούνται σε παρόμοια χειρόγραφα, σύμφωνα με την καθιερωμένη αφηγηματική παράδοση.

Η γλώσσα στο κύριο μέρος του χειρογράφου, συγκεκριμένα στις σελίδες fol.4r έως fol.35v, αποδίδεται με ιδιαίτερη λεπτομέρεια και εικονογραφική ένταση, φέρνοντας στην επιφάνεια τα ιερά τοπία και τις θρησκευτικές τοποθεσίες της Ιερουσαλήμ. Η περιγραφή ξεπερνά την απλή γεωγραφική καταγραφή, καθώς εμπλουτίζεται με αναφορές θρησκευτικού και ιστορικού χαρακτήρα, οι οποίες προσδίδουν στο κείμενο έναν βαθύ πνευματικό και συναισθηματικό τόνο. Με τον τρόπο αυτό, το κείμενο ενισχύει τη σύνδεση του αναγνώστη με τη διαχρονική πνευματικότητα των ιερών τόπων, λειτουργώντας ως ένα είδος λογοτεχνικής προσκυνηματικής εμπειρίας.

Το χειρόγραφο προσκυνητάριο, γραμμένο στη δημοτική γλώσσα της περιόδου της Τουρκοκρατίας, προσφέρει σαφείς και λεπτομερείς περιγραφές των ιερών τοποθεσιών, δημιουργώντας μία ισχυρή, βιωματική αίσθηση του χώρου για τον αναγνώστη. Η απλή γλώσσα συνδυάζεται επιδέξια με λέξεις και φράσεις που προέρχονται από τη χριστιανική ορολογία, όπως οι εκφράσεις «άγιος Τάφος» και «ιερός λίθος», προσδίδοντας ιδιαίτερη βαρύτητα και πνευματικό βάθος στο κείμενο. Αυτή η τεχνική ενισχύει τη θρησκευτική σημασία των ιερών τοποθεσιών των Αγίων Τόπων.

Στο fol.33v του χειρογράφου, εμφανίζεται η χρήση του α' πληθυντικού προσώπου με τη φράση «|ἀ]ρχωμεθα οὖν πάλιν λέ[γε]ιν περὶ τὴς| ἀγίας Βοιθλεέμ». Η επιλογή αυτή υποδηλώνει ότι η διαδικασία της περιγραφῆς δεν είναι μια μοναχική ενέργεια του γραφέα αλλά μια κοινή προσπάθεια να εμπλέξει τους αναγνώστες στη διαδικασία της αφήγησης, καθιστώντας τους συνταξιδιώτες στην εξερεύνηση των Αγίων Τόπων. Έτσι, το κείμενο αποκτά έναν ενωτικό χαρακτήρα ενδυναμώνοντας την αίσθηση της κοινής πορείας.

Επιπλέον, το χρονικό παρόν του έργου αποτυπώνεται στο φύλλο fol.19v «τῶρα ἔχουν αὐτὴ Τούρ| κοι ἀπὸ δὲ τῆς ἀγίας Σιῶν κ(αί) κάτω». Η χρήση του χρονικού επιρρήματος «τώρα» υποδηλώνει την τρέχουσα κατάσταση που ισχύει κατά τη στιγμή της συγγραφῆς, δηλαδή ότι η περιοχή των Αγίων Τόπων βρίσκεται υπό τον έλεγχο των Τούρκων. Στην ίδια αυτή περίοδο, η πολυφωνική θρησκευτική παρουσία της Ιερουσαλήμ είναι εμφανής σε σημαντικούς ιερούς χώρους της πόλης, όπου διάφορες χριστιανικές κοινότητες συνυπάρχουν και μοιράζονται τις θρησκευτικές τελετές και τα έθιμά τους. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της πολυφωνίας είναι: α) Η παρουσία πολλών καντηλῶν από διαφορετικές θρησκευτικές κοινότητες : Η ύπαρξή τους επιβεβαιώνει την παρουσία και την επιρροή πολλών χριστιανικών παραδόσεων στον ίδιο ιερό χώρο. βλ. για τον ναό του Παναγίου Τάφου, φύλλο fol.10r Από πάνω του κρέμονται καντήλες 17: των Ὁρθοδόξων 5, των Φράγκων 5, των Ἀρμενίων 2, των Κοπτῶν 2, των Σύριων 1 και των Χαμπεσίων 2 και για την εκκλησία της Παναγίας στη Γεσθημανή, φύλλο fol.022r κ(αί) ἄπτου| σιν κανδύλες 14 τῶν ὀρθοδόξων 6|τῶν Φραγγῶν 3 τὸν Ἀρμενίων 3. β) Η φιλοξενία Φράγκων μοναχῶν στο μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου ενδεικτικό της πολυπολιτισμικής και πολυθρησκευτικής φύσης της πόλης: βλ. φύλλο fol.18v ὁ ἅγι| ος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος |ῶρεώτατον με τροῦ| λας εἰς τὰ δόγματα |εἰς τὸν ὁποῖον κατικού<σιν> και φύλλο fol.19r Φράγγοι γ) Το αποτύπωμα του ποδίου του Χριστού, το οποίο αποδεικνύει την προσκυνηματική σημασία του χώρου για όλους τους χριστιανούς, παρά τις όποιες διαφορές τους. βλ. φύλλο fol.23r κ(αί) εἰς το μέσον τοῦ κουβουκλίου εἶναι| το πάτιμα τοῦ Χ(ριστο)ῦ . ὅταν ἀνέλθῃ κ(αί) |τό ἄλλο τὸ ἐπίραν οἱ Φράγγοι. δ) Η διάρθρωση της θρησκευτικής

ψαλμωδίας αντικατοπτρίζει την ποικιλία των θρησκευτικών λειτουργιών εντός του μοναστηριού του Αββά Γερασίμου βλ. φύλλο fol.28r, τοῦ |ναοῦ ἔχουσιν οἱ ἐρετηκοὶ |τόπους ὅπου ψάλλον·|. Βέβαια, η συνύπαρξη μεταξύ των ορθοδόξων και των αλλοθρήσκων δεν υπήρξε πάντοτε ειρηνική. α) Στην περίπτωση των μοναχών του Αγίου Σάββα, σημειώνεται ότι πολλοί εξ αυτών υπηρξαν θύματα επιθέσεων από άθεους Άραβες βλ. φύλλο fol.28v, εἶνε ἡ λαύρα τοῦ |ἀγίου Σάβα κ(αί) αὐτοῦ ἐφονέφθισαν οἱ |α| σκη|ταί | ἀπὸ |τῶν| ἀθέων Ἀράβων. β) Η καταστροφή του ναού από κάποιο άτομο που δεν σέβεται τις θρησκευτικές αξίες αναδεικνύει τη διατάραξη της θρησκευτικής ειρήνης και της πολυφωνίας, όπου συνυπάρχουν αλληλοσυγκρουόμενες θρησκευτικές δυνάμεις βλ. φύλλο fol.22v, κ(αί) εἶχε ᾠδὴν ὁ πρότα ᾠδὴν ὁ ρεώτατον |κ(αί) κάποιος ἄσεβ(εῖς) τῶν ἐχάλασεν. γ) Η δράση των ασεβών που εμποδίζουν την άσκηση λατρείας στους ιερούς χώρους ενισχύει την ύπαρξη θρησκευτικών διαφορών και αντιπαραθέσεων, βλ. την περίπτωση του σπηλαίου της Αγίας Πελαγίας, φύλλο fol.23r, οἱ ἀσεβεῖς |κ(αί)|δεν ἀφίνον τινὰ |να σέβοι μέσα·|| Τα παραπάνω σημεία ενισχύουν την έννοια της πολυφωνικής θρησκευτικής παρουσίας, υποδεικνύοντας την παρουσία τόσο των ευσεβών ορθοδόξων όσο και ασεβών αλλοθρήσκων που αλληλεπιδρούν και επηρεάζουν τη θρησκευτική ζωή των Αγίων Τόπων.

Ο κώδικας Princeton Greek MS.31: Παλαιογραφικά – Κωδικολογικά χαρακτηριστικά

Ο κώδικας Greek MS.31 βρίσκεται στη συλλογή της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Πρίνστον, στο Τμήμα Ειδικών Συλλογών, που εδρεύει στο Πρίνστον, Νιού Τζέρσεϊ, Ηνωμένες Πολιτείες. Ο κώδικας ψηφιοποιήθηκε και είναι πλέον διαθέσιμος στο κοινό μέσω της ψηφιακής βιβλιοθήκης του Princeton University Library. Η διαδικασία ψηφιοποίησης ολοκληρώθηκε στις 7 Αυγούστου 2019, και το αντίστοιχο αρχείο είναι προσβάσιμο διαδικτυακά για ερευνητικούς και εκπαιδευτικούς σκοπούς.⁶⁶

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΟ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΤΟΠΩΝ 1695

(p.5 – 42) « Πρὸσκυνητάριον σὺν Θ(ε)ῷ|ἀγίῳ τῆς ἀγί(ας) πόλεως Ἱ(ερουσα)λὴμ τ(οῖς) ἀνὰ|γινώσκουσι χαῖρην ». Αρχ. Ἀκούσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς|χριστιανοὶ ἄνδρες τε κ(α)ὶ γυναῖκες ἄνδρες τε κ(α)ὶ μεγάλοι ταύτ(ην)|τὴν διήγησιν ἢ ὅποια διήγατε|διὰ το(ῶ)ς ἀγίους Τόπους ·

Ἀγραφες σελίδες: Οι σελίδες (p.) 2-4 και η σελίδα (p.) 43 είναι άγραφες, καθώς δεν περιέχουν κείμενο. Εξαίρεση αποτελεί η σελίδα (p.) 3, η οποία περιέχει ορισμένες μεταγενέστερες σημειώσεις, άνευ σημασίας.

Ὑλη: Χαρτί μεσαίου πάχους, υπόλευκο, με ελαφρά στιλπνότητα. **Υδατόσημο:** Λόγω της ex situ μελέτης, ο προσδιορισμός δεν καθίσταται εφικτός.

Τεύχη–Αρίθμηση: Το σχετικά μεγάλο σχήματος (20,5 x 15 εκ.) Προσκυνητάριο αποτελείται συνολικά από είκοσι φύλλα, στα οποία το κείμενο αποτυπώνεται σε είκοσι δύο ή είκοσι τρεις στίχους κατά μέσο όρο. Σύμφωνα με τη Δρ. Βενετία Χατζοπούλου,⁶⁷ λείπει ένα φύλλο—μετά το πρώτο φύλλο του χειρογράφου. Ωστόσο,

⁶⁶ <https://catalog.princeton.edu/catalog/9946955203506421>

⁶⁷ Chatzopoulou.V, 2023: 5.

στη ψηφιακή μορφή του χειρογράφου, δεν υπάρχει σελιδαρίθμηση ούτε μεταγενέστερη αρίθμηση.

Διακόσμηση: Στο κύριο κείμενο γίνεται χρήση μέλανος μελάνης, ενώ στους τίτλους των επιμέρους ενοτήτων, στις περιγραφές των μικρογραφιών, στα πρωτογράμματα και στη σποραδική αναφορά ελληνικής ή αραβικής αρίθμησης, χρησιμοποιείται ερυθρά μελάνη. Η διακόσμηση του χειρογράφου περιλαμβάνει ταινιόμορφο άνθινο επίτιτλο στην αρχή (p. 5). Ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο είναι το πρωτόγραμμα "Α" στη σελίδα 5, το οποίο φέρει άνθος εντός αυτού και τέσσερις δράκοντες στις απολήξεις του. Τα υπόλοιπα πρωτογράμματα κοσμούνται με απλό ανθηρό διάκοσμο. Αξιοσημείωτη είναι η παρατήρηση ότι η τελευταία λέξη κάθε σελίδας επαναλαμβάνεται ως αρχή της επόμενης. Η εικονογράφηση του προσκυνηταρίου είναι πλούσια και ιδιαίτερου ενδιαφέροντος, αποτελούμενη από σαράντα οκτώ μικρογραφίες.

Γραφείας: Ο ιερομόναχος Διονύσιος. Στη σελίδα μβ' απαντά βιβλιογραφική σημείωση: «Χεῖρ Διόνυσίου ἱερομονάχο(υ)». Η σημείωση είναι καλλιγραφικά γραμμένη στο κέντρο της σελίδας μβ', με μαύρη μελάνη, ενώ το πρωτόγραμμα «Χεῖρ» είναι γραμμένο με ερυθρά μελάνη. **Γραφή:** Χαρακτηρίζεται από ομοιομορφία, ελαφρά δεξιοκλινή κλίση, γωνιώδη μορφή και αραιή διάταξη. Η κύρια μελάνη που χρησιμοποιείται είναι μαύρη.

Σημειώματα: (p.42) Καὶ ἐβουλόμην παμπολλα ἔτερα δὲ να γράψω ἀλλῶ|μ(ος) ὥρα ἔφ[θα]σεν ὧδε να κ(α)τ(α)παύσω :-|Καὶ διὰ να γινώσκите πόθεν ἐτελειώθη ἐτο(ῦ)το|δέ το ποιῆμα· κ'εῖς πάντ(ας) ἀπεδόθη :- **[Τόπος (αντι)γραφής:** Εἰς λαύραν δὲ τ(ήν) θαύμασθ(ήν) · κ(α)ί τ(ήν) ἀξιόμ(ε)νην το(ῦ)|ἀγίου Σάββα το(ῦ) σεπτο(ῦ) τ(ήν) κεχαριτο(ῦ)μένην :-|Ὅσοι τὸ κτάσθαι ἀδελφοὶ κ(α)ί ἀγοράσετέ το μέγαλον·|πλοῦτ(ον) ἔχετε πάντα φυλάγετέ τον :-| Αἴτει δὲ ἐν τῷ οἴκῳ σ(ας) ἐλάβετε εὐλογίαν · ἀπὸ τ(ήν)|Ἰ(ερουσα)λήμ · τ(ήν) πόλιν τ(ήν) ἀγίαν :-|Ὅσοι ταναγινῶσκετε μάλλον κ(α)ί τὸ φυγᾶσθαι δὲ |όμε δὲ τ(όν) Κ(ύριο)ν · τῆς βασιλεί(ας) να σθαι :-|Αἰτεῖτε κ(α)ί π(ε)ρί ἔμο(ῦ) · λύσιν ἀμαρτημάτων · ὅπ(ως) | νὰ λάβω ἄφεσιν ἐκ τῶν ἐμ(ῶν) πτεσμάτων :-|Καὶ διὰ το(ῦ)το τὸ λοιπὸν ἔνα πρὸ το(ῦ) αἰών(ος) · δο|ξ[ά]ζω τρισυπόστατ(ον) · αἰῶνα το(ῦ) αἰῶνος :- **[Χρόνος (αντι)γραφής:** 1695 ἐν μηνί · Αὐγο(ύ)στο(υ) 10· :-|**[Γραφείας:** Χεῖρ Διόνυσίου ἱερομονάχο(υ) :-||

(p.5) **Tit.** πρὸσκυνητάριον σὺν Θ(ε)ῷ|ἀγίῳ τῆς ἀγί(ας) πόλεως Ἰ(ερουσα)λήμ τ(οῖς) ἀνὰ|γινώσκουσι χαῖρην:-|

Προέλευση: Αποκτήθηκε με τη συνεισφορά συμπληρωματικών πόρων που παρασχέθηκαν από το Πρόγραμμα Ελληνικών Σπουδών με την υποστήριξη του Stanley J. Seeger Hellenic Fund· 2006, Αρ. Καταχώρησης: AM 2006-118. Όσον αφορά την προέλευση του χειρογράφου, ουδεμία πληροφορία παρατίθεται σχετικά με αυτή.

Στάχωση: Δερματόδετη στάχωση, σε σκούρο καστανό χρώμα, εξαιρετικής κατασκευής, διακοσμημένη με ανάγλυφα γεωμετρικά σχέδια και άνθινα μοτίβα.

Κατάσταση: Σε αρκετά καλή κατάσταση· παρατηρούνται κηλίδες υγρασίας και ακανόνιστο ξάκρυσμα των φύλλων.

Δομικά χαρακτηριστικά του χειρογράφου Greek MS.31

Αριθμός σελίδων.	Δομή-Περιεχόμενο του χειρογράφου Greek MS.31
p.5	Titulus: πρὸσκυνητάριον σὺν Θ(ε)ῳ ἀγίῳ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱ(ερουσα)λήμ τ(οίς) ἀνα γινώσκουσι ἡ χαῖρην :-
p.5- 6	Prologus-Prooemium: Ἀκοῦσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς... κ(α)ί ἀσεβεῖς ἐκ παντὸς τόπου:-
p.6- 41	Descriptio civitatis Hierosolymarum tabulis pictis instructa:- π(ε)ρὶ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱ(ερουσα)λήμ...Τέλος · καὶ τῷ Θ(ε)ῳ δόξα Diligentius:
p.6- 8	π(ε)ρὶ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱ(ερουσα)λήμ · Αὕτη λοιπὸν ἡ ἀγία πόλις... τὸ ἅγιον φῶς τοῖς ὀρθοδόξοις
p.8- 9	π(ε)ρὶ τὸ ἅγιον φῶς κ(α)ί πότε εὐγένει :- Καὶ ὅταν εὐγένῃ τὸ ἅγιον φῶς... χαρὰν μεγάλην τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ
p.9- 11	π(ε)ρὶ τοῦ καθολικοῦ ναοῦ :- Ἀρχόμεθα πάλιν εἰς... τὸν ἅγιον Τάφον
p.11- 14	π(ε)ρὶ το(ῦ) ναοῦ τῆς Παναγίας Καὶ κ(α)τ(α)βένης ἀπὸ τ(ήν) πόρταν ... εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγίας Ἑλένης
p.14- 15	π(ε)ρὶ το(ῦ) ναοῦ τιμίου Προδρόμο(υ) Ὑπο κάτωθεν δὲ το(ῦ) ἀγίου Γόλγοθα... ὁ πανάγαθος Θ(ε)ός
p.15- 20	π(ε)ρὶ τὸ θαύματ(ος) το(ῦ) ἀγίου φῶς :- Λέγουσιν δὲ ὅτι τὸν κερὸν... το(ῦ) κάστρου
p.20- 22	π(ε)ρὶ τῶν ἐκ κλησιῶν τ(ῶν) εὐρίσκουμένων νὺν ἐν τῇ ἀγία πόλι Ἱερουσαλήμ · Εὐρίσκονται χάριτι... ἔχει δὲ κελλία ἕως :- ροο΄
p.22- 32	Π(ε)ρὶ τῶν ἔξωθεν χωρίων :- Νὺν δὲ ἐξερχόμεθα τῆς ἀγίας πόλεως... κ(α)ί ἀπέχει μίλιον
p.32- 36	Πάλιν εἴπομ(εν) π(ε)ρὶ τῆς ἀγίας Βῆθλεἐμ · Ἐν αὐτῇ γοῦν ἐγεννήθη... ἀπέχουν μίλια ἐκ τῆς Ἱ(ερουσα)λήμ :- λ΄
p.36- 41	ἀπὸ το(ῦ) κ(α)ί ἄνωθεν· κ(α)τ(ά) μεσήμεβρίαν εἶναι ἡ δρυΐ ἡ μαυρῇ ὁποῦ ἐ κατήκα ὁ π(ατ)ριᾶρχης Ἀβραάμ :- Εἶναι δὲ το(ῦ) π(ατ)ριᾶρχο(υ)... μίλια :- η΄
p.41-42	Epilogus : Τέλος · καὶ τῷ Θ(ε)ῳ δόξα :- Ως δε δηγῆθηκα... Χεῖρ Διόνυσίου ἱερομονάχο(υ) :-

Μεταγραφή του χειρογράφου Princeton Greek MS.31

Αριθμός σελίδων.	Κατάλογος μικρογραφιών του χειρογράφου .	Μεταγραφή του χειρογράφου Princeton Greek MS.31
p.5		πρὸσκυνητάριον σὺν Θ(ε)ῳ ἀγίῳ τῆς ἀγίας πόλεως Ἱ(ερουσα)λήμ τ(οίς) ἀνα γινώσκουσι ἡ χαῖρην :- Ἀκοῦσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς χριστιανοὶ ἄνδρες τε κ(α)ί γυναῖκες μικροὶ τε κ(α)ὶ μεγάλοι ταύτ(ην) τὴν διήγησιν ἡ ὁποία διηγάτε διὰ το(ῦ)ς ἀγίους Τόπους ὁποῦ ἐπ(ε)ριπάτησεν ὁ Κ(ύριος) ἡμ(ῶν)·Ἱ(ησοῦ)ς· Χ(ριστό)ς·κ(α)ὶ ἡ πανά χραντ(ος) αὐτο(ῦ) μ(ή)τηρ ὑπεραγία Θ(εοτό)κου·κ(α)ὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι κ(α)ὶ οἱ θεοίγόροι προφῆται·κ(α)ὶ το(ῦ)τον ἡ ρίζα κ(α)ὶ τὸ κεφάλαι(ον)· ὑπάρχει ἡ ἀγία πόλις Ἱ(ερουσα)λήμ· τ(ήν) ὁποῖαν κ(α)ὶ ὁ Κ(ύριος) ἡμ(ῶν)· Ἱ(ησοῦ)ς· Χ(ριστό)ς τ(ήν) ὀνομάζει πόλις το(ῦ) μεγάλου βασιλέου ἐν τῷ εὐα γγελίῳ· οὐχί

μόνον· αὕτη ἡ πόλις λέγετε ἁγία· ἀλλά κ(αί) τὰ π(ε)ρίχωρα· κ(αί) ὁ τόπ(ος) αὐτῆς· ὁ ὁποῖος ὀνομάζε|τε εἰς τ(ήν) Παλεᾶν Διὰθήκην γῆ τῆς ἐπαγγελί(ας)· πε|ρί αὐτῆς· εἶπεν ὁ Κ(ύριος) διὰ στόματος· τῶν προφητῶν γῆ ρέουσα μέλη· κ(αί) γάλα· αὐτο(ῦ) λοιπὸν ἔρχονται πᾶν γένος κ(αί) φυλὴ ἀπὸ ἀνατολῶν κ(αί) δυσμῶν· κ(αί) παντὸς κόσμου(υ)· ||

p.6

κόσμου τρέχουσι κ(αί) πρὸσκυνοῦσιν μ(ε)τ(ά) μεγάλης πί[σ]τεως· οὐχὶ μόνον ὀρθόδοξοι· ἀλλὰ κ(αί) αἱρετικοὶ· κ(αί) ἀσεβεῖς ἐκ παντὸς τόπου· **π(ε)ρὶ τῆς ἁγίας πόλεως Ἰ(ερουσα)λήμ**· Αὕτη λοιπὸν ἡ ἁγία πόλις Ἰ(ερουσα)λήμ· εἶναι εἰς τόπον ὑψηλὸν εἰς τ(ήν) μέσιν τῆς γῆς· ὥς λέγει ὁ προφήτης Δα(βὶ)δ· ὁ δὲ Θ(εὸς) βασιλεὺς ἡμ(ῶν) προ αἰώνων εἰργάσω σ(ωτη)ρίαν· ἐν μέσῳ τῆς γῆς· κ(αί) εἶναι κάστρον ὠραιότατον· κ(αί) γυρίζει μίλια ἑξέχει δὲ κ(αί) πόρτ(ας) μεγάλ(ας) δ' κ(α)τ(ά) δυσμᾶς τοῦ Δα(βίδ) κ(α)τ(ά) ἀνατολὰς τῆς Γεσθημανῆς· κ(α)τ(ά) μεσημβρίαν· τῆς ἁγίας Σιών κ(α)τ(ά) ἄρκτον τῆς Δαμασκοῦ· ἔχει δὲ κ(αί) ἄλλες δύο μικρότερες δεξιᾶ· κ(αί) ἀριστερᾶ· αὐτο(ῦ) εἰς τ(ήν) ἁγίαν πόλιν Ἰ(ερουσα)λήμ· κ(αί) ὁ Κ(ύριος) ἡμ(ῶν) Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστό)ς· τὸ σ(ωτη)ριον· ὑπομείνας πάθος· τ(ήν) παγκόσμιον εἰργάσατο σ(ωτη)ρίαν· ἐπειδὴ κ(αί) ἡ ἀλίθηα π(α)ραγέγονεν· ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ἀνέτειλεν· ὁ Κ(ύριος) ἡμ(ῶν) Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστό)ς· ἐδὴ πάλιν· τ(ήν) ἀρχὴν ἔλαβεν ἐδὴ ὁ σ(τ)αυρ(ός)· ἔλαμψεν· ἐδὴ τὰ μύρια κατορθώματα· ἔνθα ὁ Χ(ριστό)ς ἐσταυρώθη· ἐτάφη· κ(αί) ἀνέστη· κ(αί) ἐφάνέρωσεν ἑαυτὸν τοῖς ἁγίοις· κ(αί) ἱεροῖς· ἀποστόλοις· κ(αί) ἀνελήφθη εἰς το(ῦ) οὐ(ρα)νοῦς· ὅθεν αὐτῆς ἐξόρμησαν κ(αί) ἐκήρηξαν εἰς τὰ π(έ)ρατα· τῆς οἰκουμένης· κ(αί) ἐπίστευσαν ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον· μετέπιτα κ(αί) ναὸς π(ε)ριβόητος· κ(αί) θαυ||

p.7

τὸ κοῦβο(ῦ)κλι(ον)
το(ῦ) ἁγίου τάφου :-

κάτωθεν τῶν κατῆχουμένων· τῆς μεγάλης τροῦλ(ας)· -· καὶ εἰς μέσον τῆς τροῦλ(ας) αὐτῆς· εἰς τὸ ἔδαφος· εἶναι κουβο(ῦ)κλι(ον) ὠραιότατον· κ(αί) εἰς μέσον· αὐτο(ῦ)· εἶναι ὁ ἅγιος κ(αί) ζωοδόχος τάφος· το(ῦ) Κ(υρίου)· κ(αί) γύροθεν αὐτο(ῦ) εἶναι ὅλον ὀρθο μάρμαρον· κ(αί) ἔχει κολόνας μαρμαρένες· ἑκάστη· κανδήλ(ας)· ζ' κ(αί) ἄνωθεν αὐτο(ῦ) εἶναι ἕτερον κο(υ)βοῦκλι(ον) μικρὸν· μολύβος κέπαστον· βασιλίσκος· ἐκ τῶν ἐκ τῶν πορφυρῶν χρυσοκεφάλων· ἑκάστη· κ(αί) κρέμονται κανδήλ(ας)· ἑκάστη· ἑνας πολυέλεος· κ(αί) ἦτον τ(ῶν) ὀρθοδόξων· ἡ δὲ πόρτα το(ῦ) κουβο(ῦ)κλίου εἶναι κ(α)τ(ά) ἀνατολὰς· κ(αί) σεβένοντ(ας) μέσα εἶναι ὁ λίθος ὁποῦ ἐκάθησεν ὁ ἄγγελος Κ(υρίου)· κ(αί) εἶπεν τ(αῖς) γυναῖξιν· τί ζητεῖτε τῶν ζῶντων μ(ε)τ(ά) τῶν νεκρῶν οὐκ ἔστιν ὧδε· κ(αί) ἄνωθεν αὐτο(ῦ) κρέμονται· κανδήλας· ἑκάστη· τ(ῶν) ὀρθοδόξων· ἑκάστη· τ(ῶν) Φραγγῶν· ἑκάστη· τ(ῶν) Ἀρμενίων· β'· τ(ῶν) Κοπτῶν· β'· τ(ῶν) Σύργιανων· α'· τ(ῶν) Χαμπεσίων· β'· κ(αί) δυσμᾶς το(ῦ) ἁγίου λίθου· ἰχνάρια δ'· εἶναι πόρτα μικρὴ· κ(αί) σεβένοντ(ας) μέσα· εἶναι ὁ ἅγιος κ(αί) ζωοδόχος τάφος· το(ῦ) Κ(υρίου)· κ(αί) εἶναι ἁπάνω μάρμαρον· πὸρφυρον· κ(αί) ὠραιότατον· κ(αί) κρέμονται ἄνωθεν κανδήλ(ας)· ἀκοίμιας· μδ'· τ(ῶν) ὀρθοδόξων· ἑκάστη· τ(ῶν) Φραγγῶν· ἑκάστη· τ(ῶν) Ἀρμενίων· γ'· τ(ῶν) Κοπτῶν· δ'· τ(ῶν) Σύργιανων· γ'· τ(ῶν) Χάμ||

p.8

τῶν Χάμπεσίων· ἑκάστη· εἶναι ὁ ἅγιος τάφος· πιθαμαῖς· ζ'· κ(αί) τὸ πλάτ(ος) δ'· κ(αί) γύροθεν αὐτο(ῦ) μαρμάρου· κολυμέ|να εἰς τὸν τεῖχον τῆς ἱστορίας· κ(αί) τὸ ἔδαφος· κ(αί) εἶναι ἱστορίσμενος· ὁ ἐνταφιάσμος· το(ῦ) Χ(ριστο)ῦ· κ(αί) ἡ ἀνάστασις· κ(αί) εὐ|γένοντ(ας) ἀπὸ τὸν ἅγιον Τάφον· ὑπάγης· κ(α)τ(ά) ἀνατολὰς· ἰχνάρια· κ'· κ(αί) ἦτον ἡ ἁγία Τράπεζα· ὁποῦ ἀναβένη ὁ π(α)τριάρχης· κ(αί) μεράζει τὸ ἅγιο φῶς· τοῖς ὀρθοδόξοις· -· **π(ε)ρὶ τὸ ἅγιον φῶς κ(αί) πότε εὐ|γένει**· -· Καὶ ὅταν εὐ|γένει τὸ ἅγιον φῶς· ἐπάνω το(ῦ) ἁγίου Τάφου· εἶναι· τ(ήν) ἡμέραν τῶ ἁγίου κ(αί) μεγάλῳ Σαββάτῳ· κ(αί) εἶναι ὅλες· [αἱ] φυλαὶ εἰς τὸν ναόν· κ(αί) ἡ πρὸσκυνητάδες· ἐκ παντὸς τόπου· κ(αί) Το(ῦ)ρκοι μόνον· Εὐρέοι· δεν

εἶναι ἔρχεται γοῦν ὁ πὸρτάρης το(ῦ) ἁγίου Τάφου κ(α)ί ἁγίου λίθου ἔπιτα κλεί|ῃ τ(ήν) θύραν το(ῦ) κουβουκλίου(υ) κ(α)ί ἀπ(έ)ρχετε ἡμεῖς δὲ σβέ|νομ(εν) πάντας τὰς κανδήλ(ας) το(ῦ) θεϊοτάτο(υ) ναοῦ κ(α)ί ἄπ(ε)ρ ἐξέρ|χετε ὁ π(ατ)ριᾶρχῆς εἰς τὸν ἅγιον τάφον φορεμένος μ(ε)τ(ά) ἱερέ|ων κ(α)ί διακόνων κ(α)ί πάντ(ες) οἱ ὀρθόδοξοι κ(α)ί π(ε)ριέρχοντε |το(ῦ) κο(υ)βουκλίου(υ) ψάλλοντ(ας) τ(ήν) ἀναστασίν σο(υ) Χ(ριστ)έ Σ(ωτ)ήρ ἕως τέλος κ(α)ί π(ε)ριέρχοντε το(ῦ) κουβουκλίου(υ) δύο ὑπάγῃ ὁ π(ατ)ριᾶρχης πλη|σίον το(ῦ) κο(υ)βουκλίου(υ) κ(α)ί ὁ λαὸς γύριζῃ ἄλῃν μία κ(α)ί γύνοντε |τρεις τότε ὁ π(ατ)ριᾶρχης ἡσέρχεται εἰς τὸν ἅγιον κ(α)ί ζωδόδ|χ(ου) Τάφου κ(α)ί λαμβάνῃ τὸ ἅγιον φῶς μ(ε)τ(ά) λαμπάδων |κ(α)ί ἀπ(έ)ρ||

p.9

κ(α)ί ἄπ(έ)ρχεται ἀπάνω τῆς ἁγίας τραπέζης κ(α)ί μιράζει τὸ|ἅγιον φῶς τοῖς ὀρθοδόξοις κ(α)ί μ(ε)τ(ά) ταῦτα ὑπάγουσιν εἰς τὸ καθολικὸν κ(α)ί τελεῖτε ἡ θεία λειτουργία το(ῦ) μεγάλο(υ)|Βασιλείου γύναιτε δὲ χαρὰν μεγάλη τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ :-|**π(ε)ρί τοῦ καθολικοῦ ναοῦ :-**| Ἀρχόμεθα πάλιν εἰς τὸ προκείμενον το(ῦ) λόγου αὐτῇ|λοιπὸν ἡ ἁγία τράπεζα ἦτον κατέμπροσθεν |τῆς πόρτ(ας) το(ῦ) καθολικοῦ κ(α)ί ἔμπροσθεν αὐτῆς κρέμουνταν κανδήλ(ας) κε' κ(α)ί ἕτερες ἄνωθεν λζ' κ(α)ί δεξιᾷ|κ(α)ί ἀριστερᾷ εἶχε οἰκόνες μεγάλες κ(α)ί ἄνωθεν εἶναι |καμάρα μεγάλη κ(α)ί εἶναι ἱστορισμένη μ(ε)τ(ά) μωσίου χρυσο(ῦ)|ῇ ἀνάληψις το(ῦ) Χ(ριστο)ῦ κ(α)ί ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς Θ(εοτό)κου εἰς τ(ήν)|ὅποῖαν ἀπάνω εἶναι θεμελιωμένες οἱ δύο τροῦλες |κ(α)ί ὀπισθεν τῆς ἁγίας(ας) τραπέζης εἶναι ἡ πὸρτα το(ῦ) καθολικ(οῦ) κ(α)ί ἡπάγῃς κ(α)τά ἀνατολὰς ἰχνάρια κε' κ(α)ί εἶναι μάρμαρον |κ(α)ί ἔχει τρύπα κ(α)ί αὐτο(ῦ) εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς τῆς γῆς κ(α)ί μέσση τῆς |ἐκκλησί(ας) κ(α)ί ἡ μέσση το(ῦ) κόσμος(υ) κ(α)ί ἄνωθεν αὐτο(ῦ) κρέμμετε ἕνας πῶλυ|ἔλεως μπροῦτ|ζινος μέγας κ(α)ί ὠραι|ῶτατ(ος) κ(α)ί εἰς τ(ήν) μέσιν εἶναι ἕπερος ἕτερος χορός|μικρότερος κ(α)ί ὁ ἕξωθεν ἔχει σαμου|ντάνια ις' κ(α)ί καν|δήλ(ας) ις' κ(α)ί οἰκόνες ις' κ(α)ί ἄνωθεν αὐτο(ῦ) εἶναι ἡ δευτέρ|α τροῦλα ὅπου εἶναι μ(ε)τ(ά) κορασάνιου κ(α)ί ἔχει παρα|θύρια||

p.10

θύρια ἡ' κ(α)ί καμάρες ις' κ(α)ί κολόνες μη' κ(α)ί ἀπὸ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς γῆς ὑπάγῃς κ(α)τ(ά) ἀνατολὰς ἰχνάρια κς' ἀναβένῃς ἔ|να σκαλόνιον κ(α)ί εἶναι οἱ θρόνοι τῶν τεσσάρων π(ατ)ρι|ᾶρχῶν κ(α)ί δεξιᾷ το(ῦ) ναοῦ εἶναι τ(ῶν) Ἱεροσολύμων ὁ ὁποῖ(ος) εἶναι μ(ε)τ(ά) κουβουκλίου χρυσοῦ κ(α)ί πλησίον αὐτο(ῦ) εἶναι το(ῦ)|Ἀλεξανδρί(ας) κ(α)ί αὐτο(ῦ) εἶναι πόρτα κ(α)ί ἔχει σκάλα κ(α)ί ἀναβένει εἰς τὸν ἄμβωνα ὅπου ἀναγινώσκει ὁ διακὼν τὸ|ἅγιον εὐαγγέλιον ἄριστ(ε)ρᾷ δὲ εἶναι το(ῦ) Κωνσταντίνου |πόλεως κ(α)ί το(ῦ) Ἀντιόχ(ας) ἄνωθεν αὐτοῦ κρέμμετε ἕνας|πολύ|ἔλεως ὠραι|ῶτατ(ος) κ(α)ί εἶναι πολυ|κάνδηλον κ(α)ί πα|ρεμπρὸς ὑπάγῃς κ(α)τ(ά) ἀνατολ(ας) ἰχνάρια ις' κ(α)ί ἀναβένῃς|ἕτερον σκαλόνιον(ον) κ(α)ί αὐτο(ῦ) εἶναι ὁ τέμπλος τὰ μανουᾶ|λια κ(α)ί οἱ λαμπάδες κ(α)ί ἀπαντοῦ ὑπάγῃς ἰχνάρια ζ'|ὅπου εἶναι ὁ τέμπλος π(ε)ρι|χριστομένης κ(α)ί ἔχει πύλ(ας) γ'|κ(α)ί οἰκόνες ζ' π(ε)ρί|χρυσομένης κ(α)ί κρέμουντε κανδήλ(ας) μ'|κ(α)ί παρὰ|νω εἶναι οἱ δεσπότη|κές οἰκόνες ἡγουν ἰ ἑωρταῖς ις'|κ(α)ί ἀριστερᾷ εἶναι οἰκόνες τῶν ιβ' Ἀποστόλων κρέμουντε|αὐτο(ῦ) κανδήλ(ας) κδ' κ(α)ί παρὰ|νω εἶναι ὁ Σ(ταυ)ρ(ός) το(ῦ) Χ(ριστο)ῦ πάνυ ὠραι|ῶτατ(ος) κ(α)ί μέγας τὸ μίκ(ος) πιθαμαῖς κδ' κ(α)ί ἔμπροσθεν|αὐτο(ῦ) κρέμμετε ἕνα κανδήλιον ἀργυρὸν κ(α)ί ὠραιότατον |ἀπὸ δὲ τῆς βασιλικῆς πύλης ἀναβαίνῃς σκαλόνια γ'|ὑπάρχει ἡ ἁγία τράπεζα ὅπου λειτουργοῦν οἱ ὀρθόδοξοι ἡ ὁποῖ||

p.11

ἡ ὁποῖα εἶναι μεγάλη κ(α)ί ὠραιᾶ μ(ε)τ(ά) κουβουκλίου κ(α)ί στύ|λον π(ε)ρί|χρυσομένων ἄπτουσιν κανδήλ(ας) θ' κ(α)ί ἀριστ(ε)ρᾷ εἶναι ἡ ἁγία πρόθεσις μ(ε)τ(ά) κο(υ)βουκλίου π(ε)ρί|χρυσομέ|νῃ ἄπτουσιν κανδύλ(ας) γ' κ(α)ί ὀπιθεν τῆς ἁγίας τραπέζης|ἀναβαίνῃς σκαλόνια ζ' εἶναι τὸ σὺνθρονον

το(ῦ) π(ατ)ριᾶρ|χου·κ(α)ί γύροθεν αὐτοῦ εἶναι κολόνες μαρμαρένες ἡ·κ(α)ί κα|μάρες δ' εἰς τ(άς) ὁποῖας βαστάζετε τὸ ἅγιον βῆμα τῆς ἐκκλη|σι(ας) το(ῦ) καθολικοῦ·κ(α)ί ἄνωθεν εἶναι ἱστορισμένη ἡ ἀναστα|σις·κ(α)ί ἡ πεντῆκοστῇ μ(ε)τ(ά) μουσίου χρυσοῦ εἶναι δὲ τὸ καθολικὸν εἰς τὸ μακρὸς ἰχνάρια 118 κ(α)ί τὸ πλάτ(ος) με' ἔχει|δὲ κ(α)ί πόρτ(ας) δ' ἡ ἀ' ὑπάγη εἰς τὸν ἄμβωνα·κ(α)ί εἰς τὸν Γόλγοθά·|ἡ β' ὑπάγη εἰς τ(ήν) Ἀποκαθήλωσιν ἡ γ' εἰς τ(ήν) Παναγίαν ἡ δ' εἰς|τὸν ἅγιον Τάφον :- **π(ε)ρί το(ῦ) ναοῦ τῆς Παναγίας :-** |Καὶ κ(α)τ(α)βένης ἀπὸ τ(ήν) πόρταν σκαλόνια δ' ὑπάγεις·|κ(α)τ(ά) ἄρκτον ἰχνάρια μ' εὐρίσκεις τὸν τόπον ὅπου λέγου|σιν Κλάπες· κ(α)ί ἄνωθεν εἶναι τράπεζα κ(α)ί στέκειτε εἰς|κολόνας δ' κ(α)ί ἀποκάτωθεν αὐτῆς διαβένουσιν οἱ ἄν(θρωπ)οι·|κ(α)ί ὅποιος εἶναι ἀνεξομολόγητ(ος) δὲν δύναται νὰ π(ε)ράσῃ·|κ(α)ί ὅταν ἐξομολόγηθῇ διαβένη ἐν εὐκολίᾳ ἄπτου|σιν κανδήλ(ας) γ' κ(α)ί αὐτο(ῦ) πλησίον εἶναι παρακλήσιον τῆς Πα|ναγί(ας) κ(α)ί αὐτο(ῦ) ἔστεκεν ἡ Θ(εοτό)κου κ(α)ί ἔβλεπεν τὸν υἱὸν τῆς|τὸν Χ(ριστό)ν· εἰς στ(αυ)ρόν πάσχοντα ἁδῆκ(ως)· ἅπαντο(ῦ) ἤκουσεν|γύναι||

p.12

Γῦναι ἴδε ὁ υἱὸς σο(ῦ) ἄπτουσιν κανδήλας γ' κ(α)ί ὀπισθεν το(ῦ)|ἀγίου βήματ(ος) εἶναι ἡ φυλακῇ το(ῦ) Χ(ριστο)ῦ·κ(α)ί εἶναι παρακλή|σιον κ(α)ί ἀπέχει το(ῦ) βήματ(ος) πόδας ιε' κ(α)ί παρέμπρὸς εἶναι ἕτερον παρακλήσι(ον) τ(ῶν) Ἀρμενίων κ(α)ί αὐτο(ῦ) ἐμύρα|σαν τα φορέματα το(ῦ) Χ(ριστο)ῦ·οἱ στρατιῶται κ(α)ί ἐπληρώθη ἡ πρόφητεια το(ῦ) προφήτο(υ) Δα(βίδ) ὅπου λέγει διέμε|ρίσαντο τὰ τιᾶ μου ἐαυτῆς·κ(α)ί ἐπὶ τῶν ἱματισμὸν μου ἔ|βαλον κλῆρον·κ(α)ί παρέμπρὸς ἰχνάρια ις' εἶναι πόρ|τα κ(α)ί κ(α)τ(α)βένη σκαλόνια λ' εἶναι ἡ ἐκκλησία τῆς ἀγίας |Ελένης με τρούλα βασταζομένη ὑπὸ τεσσάρων κολό|νων μαρμαρένων·κ(α)ί εἶναι τὸ μακρὸς ἰχνάρια ις' κ(α)ί τό|πλάτ(ος) με' ἔχει δὲ κ(α)ί κανδήλ(ας) ιβ' αὐτο(ῦ) δεξιᾷ εἶναι ἔτερη σκάλα σκαλούνια ια' οἱ ὁποῖα εἶναι πέτρα ριζυμία|κ(α)ί ἐξ αὐτῆς κ(α)τ(α)βένης εἰς τὸ σπήλαι(ον) ὅπου εὗρεν τὸν|στ(αυ)ρόν ἡ ἀγία Ἐλένη χοσμένον ἄπτουσιν κανδήλας ιγ'·|κ(α)ί πάλιν ἐξέρχεται εἰς τὸ προκείμενον εἰς τ(ήν) πόρταν|ὅπου ἐκατέβης πρὸς τὰ δεξιᾷ ἰχνάρια ις' εἶναι παρα|κλήσιον·κ(α)ί ἔχει κομάτι κολόνα εἰς τ(ήν) ὁποῖαν ἐκά|θισεν ὁ Χ(ριστός)· ὅταν τὸν ἐφόρεσαν τὸν ἀκάνθηνον·|στέφανον ἄπτουσιν κανδήλ(ας) θ' κ(α)ί δυσμᾶς ἰχ|νάρια μ' εἶναι σκάλα σκαλούνια ιη' κ(α)ί διαύτης ἀνα|βένης εἰς τὸν ἅγιον Γόλγοθάθ :- |κ(α)ί σεβέ||

p.13

INBΓ, IΣΧΣ

NHKA, ἡ κάρτα το(ῦ)
Αδὰμ :- φωβερὰ κ(α)ί
τρομηρὰ ἡ ὥρα
το(ῦ) θανάτο(υ)
ἀδελφοὶ :-

Καὶ σεβένοντας μέσα εἰς τὸν ἅγιον Γόλγοθα ὑπάγεις·κ(α)τ(ά) ἀνάτολὰς ἰχνάρια εἶναι ὁ τόπ(ος) ὅπου ἐσταυρώθη ὁ |Κ(ύριο)ς ἡμῶν |Ι(ησοῦ)ς Χ(ριστός)· αὐτο(ῦ) κ(α)ί ὁ Μέλχισηδὲκ ἱεράτευσεν με|ἄρτον κ(α)ί οἶνον ὅταν τὸν εὐλόγησεν τὸν εὐλόγησεν τὸν Ἀβ|βραὰμ αὐτο(ῦ) κ(α)ί ὁ Ἀβραὰμ ἤφερεν τὸν ἡγαπημέ|νον αὐτο(ῦ) υἱὸν τὸν Ἰσαὰκ·|να τὸν θυσιάσῃ αὐτοῦ |ἐσκοτίσθη ὁ Ἥλι(ος) αὐτοῦ |εἶπεν ὁ λιστῆς τὸ μνή|σθητί μου Κ(ύρι)ε· ἐν τῇ βασιλείᾳ σο(υ)·κ(α)ί εἶναι τό|π(ος) ὑψιλότερος ἀπὸ|τὸ ἄλλον μέρος δύο ἡμιση πιθα|μαῖς αὐτο(ῦ) εἶναι κ(α)ί ἡ ἀγία τρύ|πα ὅπου ἐμπηξαν τὸν στ(αυ)ρόν·|οἱ παράνομοι |Ιο(υ)δαῖοι κ(α)ί ἄγνωστοι|στρατιῶται·κ(α)ί εἶναι π(ε)ρί|χρυσομένη·κ(α)ί εὐωδι|ᾶζει αὐτο(ῦ) εἶναι κ(α)ί ἡ σταύρωσις |το(ῦ) Χ(ριστο)ῦ·ζωγράφισμένη κ(α)ί δεξιᾷ τῆς ἀγίας τρύ|πας ὡς ἔξῃ πιθα|μαῖς εἴ||

p.14

εἶναι ἡ πέτρα σχισμένη ἕως κάτω τῆς γῆς ὅταν ἐσχίσθη|σαν αἱ πέτρε κ(α)ί τὸ κ(α)τ(α)πέτασμα το(ῦ) ναοῦ ἐράγι ὡς λέ|γει τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον·κ(α)ί ἐλθόντ(ες) εἰς τὸν τόπον·|λεγόμενον Γόλγοθα ὅς ἐστίν κρανίου τόπ(ος) ἡ|γουν το(ῦ)|Ἀδὰμ ἡ κάρτα κ(α)ί ὁ τάφος·κ(α)ί λέγουσιν οἱ διδάσκαλοι|τ(ῶν) Αἰβρέων ἐκεῖ γάρ ἐκ τὸν κ(α)ί μ(ε)τ(ά) τ(ήν) κατάραν ἐτάφη·|κ(α)ί εἰς αὐτὸν τὸν τόπ(ον) ἐσταυρώθη ὁ Χ(ριστός)· θέλοντ(ας) ὁ Κ(ύριο)ς·|ἡμ(ῶν) |Ι(ησοῦ)ς Χ(ριστός)·κ(α)ί ἔδραμ(ε) τὸ τίμι(ον) αὐτο(ῦ) αἷμα·κ(α)ί εὐάπτισεν τ(ήν)

κάραν το(ῦ) πρότο(υ)πλάστο(υ) Ἀδάμ·εἰς τὸν τάφον αὐτο(ῦ) κ(α)ί φένετε ἕως τ(ήν) σήμερον σχισμένη κ(α)ί ἄπτου|σιν κανδήλ(ας) ἰβ' κ(α)ί ἕτερες παρὲμπρὸς κδ' κ(α)ί εἶναι ἐκ|κλησία ωραία τὸ μάκρος ἰχνάρια λη' κ(α)ί τὸ πλάτ(ος) λε' κ(α)ί εἶναι σταύρωθόλιον κτισμένη κ(α)ί ἱστορισμένη μ(ε)τ(ά) μω|σίου χρυσοῦ ὅλοι ἢ προφοῖται κ(α)ί ὁ Ἀβραάμ ὁποῦ|θυσιάζει τὸν Ἰσαὰκ ὅ Τό δὲ ἔδαφος εἶναι ἱστορισμέν(ον)|μ(ε)τ(ά) ψιφίδων πάντερπν(ων) ἔχει δὲ κ(α)ί πὸλυέλεο(υ)|ς|τρεις κ(α)ί εἰς τα δεξιὰ μέρη εἶναι παραθύρι(ον) κ(α)ί βλέ|πη εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγίας Ἑλένης :- **π(ε)ρί το(ῦ) ναοῦ τιμίου(υ) Προδρόμο(υ)** Ὑπο κάτωθεν δὲ το(ῦ) ἀγίου Γόλγοθα εἶναι ἡ ἐκκλη|σία το(ῦ) τιμίου Προδρόμο(υ) κ(α)ί εἶναι τῶν ὀρθοδόξων |κ(α)ί ὀπισθεν τῆς ἀγίας τραπέζης φένεται το σχίσμα|τῆς πέτρας ὁποῦ ἦτον ἡ κάρα το(ῦ) Ἀδάμ·κ(α)ί ἄπτου|σιν καν||

p.15

κανδήλ(ας) ἰ' κ(α)ί ἔξωθεν αὐτοῦ δυσμᾶς ἰβ' βῆματα πο|δὸς εἶναι ἡ ἀποκαθήλωσις ὁποῦ ἐπροεῖπαμ(εν) ὁ |δὲ ναὸς εἶναι τὸ μάκρος ἰχνάρια σπε' κ(α)ί τὸ πλάτ(ος) ρξ' |τὰ δὲ κανδήλια τῶν εὐσεβῶν εἶναι ὅλα τπε' κ(α)ί ἀκοίμιτα :-μη' Ἰδοῦ χάριτι Χ(ριστο)ῦ ἐδη|γίθημ(εν) ὅσα πρόσκυνήματα εὐ|ρίσκονται ἔσωθεν το(ῦ) ἀγίου κ(α)ί ζωοδόχο(υ) τάφου κ(α)ί ἐ|ξερχόμεθα ἔξωθεν τῆς ἀγίας πόρτ(ας) ἀπὸ τ(ήν) ὁποῖαν|ἐσέβημ(εν) κ(α)ί εἰς τὸ ἀριστερόν μέρος αὐτῆς εἶναι τρεῖς κο|λόνας κ(α)ί ἀπὸ τῆς μεσέας ἔ|ξηλθεν τὸ ἅγιον φῶς|τὸν παλαιὸν κερὸν κ(α)ί εἶναι σχισμένη ἕως τ(ήν) σήμερ(ον)|κ(α)ί το(ῦ)το τὸ μέγιστον θαύμα ἔδῃξεν ὁ πανάγαθος Θε(ε)ός :- **|π(ε)ρί τὸ θαύματ(ος) το(ῦ) ἀγίου φῶς:-**Λέγουσιν δὲ ὅτι τὸν κερὸν ἐκείνον δὲν ἄφησαν τὸν| π(ατ)ριᾶρχην ἐκείνοι ἡ ἐξουσίασται ἵνα ἡσέλθῃ μ(ε)τ(ά) |τῶν ὀρθοδόξων εἰς τὸν ἅγιον τάφον νὰ κάμουν |την ἐορτὴν το(ῦ) Πάσχα ὅ Τότε ὁ π(ατ)ριᾶρχης ἐστάθη ἔ|ξωθεν τῆς ἐκκλησί(ας) εἰς τ(ήν) αὐλὴν τῷ ἀγίῳ κ(α)ί μεγάλῳ Σαββάτῳ με τὸν λαὸν ἡδεῖ πρὸς ἐσπ(έ)ρ(ας) μεγάλῃς|οῦν λύπης γενομένης ἅπαντ(ες) οἱ ὀρθόδοξοι σύν|τῷ π(ατ)ριᾶρχῃ κρατοῦντ(ες) κεκυρία εἰς τὰς χεῖρ(ας) ἐπαρα|κάλουν τὸν Κ(ύριο)ν ὀλοψύχως κ(α)ί ὁ π(ατ)ριᾶρχης ἀνέβη |εἰς τὸν θρόνον τῆς ἀγίας Ἑλένης πλησίον μιᾶς κο|λόν(ας) πρὸ||

p.16

πρὸς εὐχόμενος μ(ε)τ(ά) δακρύων ὃ τῆς φιλόανθρωπίας σου δέσποτα· εὐθέως ἐσχίσθη ἡ πέτρινη κολόνα·κ(α)ί εὐγῆκεν τὸ ἅγιον φῶς κ(α)ί ἔδραμ(εν) ὁ π(ατ)ριᾶρχης κ(α)ί ἰ|ᾶναψεν τὰ κερία ὁποῦ ἐκράτει εἰς τὰς χεῖρ(ας) το(υ) κ(α)ί|μεταταῦτα ἄναψε κ(α)ί ὁ λαὸς ἐκ τὸν χειρῶν το(ῦ) πατριᾶρχο(υ)· Ἰδόντ(ες) δὲ τὸ θαύμα οἱ Το(ύ)ρκοι ἄνοιξαν τ(ην) ἀγίαν πόρ|ταν κ(α)ί ἡσῆλθεν ὁ π(ατ)ριᾶρχης μ(ε)τ(ά) το(ῦ) λαοῦ· κ(α)ί ἐποῖη|σαν τ(ήν) ἐορτὴν το(ῦ) Πάσχα κ(α)τ(ά) τ(ήν) συνίθειαν ὅ εἶναι δὲ κ(α)ί |τινά καρφία καρφομένα εἰς τ(ήν) γῆν ἔμπροσθεν τῆς |ἀγίας πόρτ(ας) ἀπὸ τὸν κερὸν ἐκείνον εἶναι δὲ κ(α)ί |εἰς μίαν πέτραν ἡ ὑπόθεσις αὕτη γραμμένη τῶν Ἀ|ρράβων γράμματα εἰς ἐνθύμισιν το(ῦ) γενουμένο(υ) θαύματ(ος) :-|Καί δυσμᾶς το(ῦ) ναοῦ ἦτον ἡ ἀγία πόρτα ἀπὸ τ(ήν) ὁποῖαν|ἠθέλησεν ἡ ὁσία Μαρία ἡ Αἰγυπτία νὰ εἰσέλθῃ εἰς |τὸν ναὸν κ(α)ί ἐμποδίσθη ὑπὸ θείου ἀγγέλου ἄνω |θεν τῆς ἀγίας πόρτ(ας) αὐτῆς ἦτον ἱστορισμένη ἡ υπ(ε)ραγία|Θ(εοτό)κου ἡ ἀντῆφωνηθήσα αὐτῇ τῇ Μαρία ὁποῦ τῆς|εἶπεν ὅ εἰς π(ε)ρᾶσις τὸν Ἰορδάνην εὐρίσκεις ἀνά|παυσιν ὅ πλησίον δὲ αὐτο(ῦ) τ(ῆς) ἀγίας πόρτας εἶναι ἕτερες |κολόνες μαρμαρένες ς' κ(α)ί πορφυρὲς γ' εἶναι δὲ κ(α)ί κ(α)τ(ά) |τὸφλια γλυπτά :-|Αὐτο(ῦ) δεξιὰ εἶναι σκάλα κ(α)ί ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόν(ον)|τῆς ἁ||

p.17

τῆς ἀγίας Ἑλένης ὁ ὁποῖος εἶναι μ(ε)τ(ά) κοῦβουκλίου κ(α)ί μω|σίου χρυσοῦ κ(α)ί αὐτο(ῦ) ἐκάθισεν ἡ ἀγία Ἑλένη κ(α)ί ἐ|κρηνεν το(ύ)ς Αἰβρέο(υ)ς κ(α)ί αὐτο(ῦ) πλησίον εἶναι τρεῖς ἐκ|κλησίαις ἡ ἀ' ὀνομάζετε τῆς ἀγίας Ἀναστάσε(ως) ἡγουν τ(ῶν) |Μυροφόρων αὐτο(ῦ) εἶδεν ἡ Μαρία ἡ Μάγδαληνὴ τὸν|Χ(ριστό)ν μ(ε)τ(ά) τ(ήν) ἀνάστασιν κ(α)ί θαροῦσα ὅτι ὁ

- κηπουρός ἐ|στὶν εἶπεν Κ(ύρι)ε ποῦ τῷ σῶμα το(ῦ) Ἰ(ησο)ῦ μου τέθηκ(ας)·κ(α)ί ὁ Κ(ύρι)ος εἶπεν πρὸς αὐτ(ήν) Μαρία μή μου ἅπτου ἡ β' εἶναι τῶν μ' μαρτύρων ἡ δὲ γ' Ἰακώβου το(ῦ) ἀδελφοθέ|ου κ(α)ί αὐτο(ῦ) συναθρίζοντε οἱ χριστιανοὶ κ(α)ί ψάλλον|τε κ(α)ί αὐτοῦ εἶναι σκάλα κ(α)ί ἀναβένη εἰς τὸ π(ατ)ριάρχιον κ(α)ί εἰς τὸ συνόδικόν κ(α)ί εἰς τὸ κελλίον το(ῦ) π(ατ)ρί|ἄρχου ἀπάνω εἰς τα δόματα εἶναι ἡ ἐκκλησία ὁ ἅγιος Κωνσταντίν(ος) ἡγουν τὸ π(ατ)ριάρχιον ἡ κ(α)ί ἔχι τρία|παραθύρια κ(α)ί βλέπουν ἔσωθεν το(ῦ) ἁγίου Τά|φου ἅπτουσιν κανδήλ(ας) ἡ κ(α)ί ὡς δοξαρίου βο|λῃ εἶναι ἡ Παναγία μοναστήρι(ον) τῶν καλογρά|δων κ(α)ί εἰς αὐτῷ ἀσκέιτευσεν ἡ ἁγία Μελάνη|μ(ε)τ(ά) 90 παρθένων :-|Καὶ ὡς δοξαρί(ο)υ βο(υ)λῃ κ(α)τ(ά) ἀνατολ(ας) το(ῦ) ἁγίου |Τάφου ὡς μισὸν μίλιον εἶναι τὰ ἅγια τῶν |Ἀγίων ὅπου ἐκάθετον ἡ Παναγία τρέφο|μένη||
- p.18 τὰ ἅγια τῶν ἁγίων , τὸ ἱερόν
μένη ὑπὸ θείου ἀγγέ|λου χρόνους ἰβ' αὐτοῦ|ἐσφάγη ὁ προ|φή|της Ζαχαρί(ας) ἡ αὐτο(ῦ) ἐδέχ|θη κ(α)ί ὁ πρεσβύτης Συμεὼν |εἰς τ(άς) ἀγγάλας αὐτο(ῦ) τὸν Χ(ριστό)ν· αὐτο(ῦ) ἦτον κ(α)ί ἡ κιβωτ(ός) το(ῦ) μαρτυρί|ου κ(α)ί ἡ ραῦδος Ἀαρῶν ἡ βλα|στήσασα κ(α)ί τὰ ἐξῆς ἡ τὰ|ὅποια ἐπρό|έτύποναν|τὴν Παναγίαν Θ(εοτό)κον κ(α)ί|εἶναι μολύβοσκε|παστον |πλησίον δὲ αὐτο(ῦ) εἶναι ἡ πε|τράφυλλ(ος) πόρτα ὅπου ἐ|π(έ)ρασεν ὁ Χ(ριστός) καθεζό|μεν(ος) ἐπὶ πῶλου ὄνου|μ(ε)τ(ά)||
- p.19 ὁ οἶκ(ος) το(ῦ) Ἰωάκειμ κ(α)ί τ(ῆς) Ἄννης; Ἡ προβατικὴ κολυμβήθρα , τὸ πρετόριον
μ(ε)τ(ά) βαΐων κ(α)ί κλάδων ἡ Τῶρα δὲ εἶναι κλησμένει :- |Ἀπὸ δὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων πλησίον εἰς τὴν |αὐλὴν εἶναι τὸ ἱερόν ὅπου ἐδίδασκεν ὁ Χ(ριστός)|το(ῦ)ς ἀπειθεῖς Ἰουδαίους κ(α)ί εἶναι μολύβοσκε|παστ(ον)· ἔξωθεν δὲ τῆς αὐλῆς το(ῦ) ἱεροῦ εἶναι ὁ βόρ|βορος ὅπου ἔρριξαν τὸν προφήτ(ην) Ἰερεμίαν |οἱ παράνομοι Αἰθρέοι :- |Ἀπὸ δὲ το(ῦ) ἱεροῦ παράνω εἶναι ὁ οἶκος |το(ῦ) Ἰωάκειμ κ(α)ί τῆς Ἄννης|κ(α)ί αὐτοῦ εἶναι σπήλαι(ον) βαθύ|κ(α)ί μέσα εἰς αὐτῷ ἐγεννήθη |ἡ Παναγία |κ(α)ί αὐτο(ῦ) πλησί|ον εἶναι τὸ λουτρὸν τῆς Παναγί|ας κ(α)ί τῆς ἁγίας Ἀννης :-|Ἀπο δὲ το(ῦ) ἱεροῦ ὡς λίθου βουλῇ σιμᾶ εἰς τὰ σπή|τια το(ῦ) Ἰωάκειμ εἶναι ἡ προβατικὴ κολυμβήθρα εἰς τ(ήν) ὅποιαν εὔρεν ὁ Χ(ριστός) ἡ τὸν παράλυτον· |λη' χρόνους κείμεν(ον)|κ(α)ί ἡ γῆ ἡ ποῖ|ῃσεν αὐτὸν :-|Καὶ πλησί|ον αὐτο(ῦ) εἶναι|ἡ αὐ||
- p.20 ἡ Παναγία , ὁ ἅγιος Δημήτριος , ὁ ἅγιος Νικόλαος
ἡ αὐλῇ το(ῦ) Πηλάτο(υ) ὅπου ἔκρινεν τὸν Χ(ριστό)ν κ(α)ί τὸν|ἐμαστήγωσεν κ(α)ί παράνω εἶναι τὰ σπή|τῃα τῶν |παρανώμ(ων) ἀρχι|ερέων το(ῦ) Ἄννα κ(α)ί Καϊάφα κ(α)ί|εἶναι χωρισμένα ἕως τ(ήν) σήμερον κ(α)ί ρίχνουσι|τα σκουπίδια το(ῦ) κάστρου :- **π(ε)ρί τῶν ἐκ |κλησιῶν τ(ῶν) εὐρίσκουμένων νὺν ἐν τῇ ἁγία πόλει Ἱερουσαλήμ·** Εὐρίσκονται χάριτι |Χ(ριστο)ῦ ἔσωθεν ἐν τῇ ἁγία πόλει Ἱ(ερουσα)λήμ· ἐκκλη|σίαις ὅπου λειτο(υ)ργοῦνται τ(ην) σήμερον ἀπὸ το(ύς) |ὀρθοδόξους· κ(α)ί πρῶτ(ος) εἶναι ὁ ἅγιος κ(α)ί ζωόδό|χ(ος) τάφος το(ῦ) Κ(υρίου)υ· β' ὁ Ἰω(άνν)ης ὁ θεολόγ(ος) γ' ἡ ἀνάστα|σις δ' ὁ ἅγιος Ἰακώβος ε' ὁ μέγας Κωνσταντίν(ος)· αὐταὶ ἐκκλη|σῖαι εἶναι κολυμένες με|τον ἅγιον Τάφον ἡ δε ἄλλες εἶναι ξέχωρα εἰς τ(ήν) Ἱ(ερουσα)λήμ· αὐταὶ λοιπὸν ἱεουργοῦνται τ(ήν) σῆ|μερον καθεκάστιν ἡ ἀμὶ τὸν παλαι(ον) κερὸν· ἡ ἦτον τριακόσιες ξε' κ(α)ί τ(ήν) σήμερον εἶναι αὐτὲ Θ(εο)ῦ εὐδοκό|τος||
- p.21 ὁ ἅγιος Γεώργιος , ὁ ἅγιος Θεόδωρ(ος) , ὁ τιμι(ος) Πρόδρομος , ἡ ἁγία Θέκλα , ὁ ἀρχάγγελος , ἡ ἁγία Αἰκατερίνα , ὁ ἅγιος Ἰακώβος
ὁ ἅγιος Εὐθύμιος ἡ ἁγία Ἄννα ὁ ἅγιος |Γεώργιος εἰς το(ύς) Αἰθρέ(ου)ς κ(α)ί εἶναι ὅμια ὅ|σάν τά ἄνωθεν ἱστορισμένα :- |Και παρολίγον εἶναι |το μοναστήριον το(ῦ)|ἁγίου Ἰακώβου|το(ῦ) Ζεβεδέου Ἰω(άνν)ου |το(ῦ) Θεολόγου κ(α)ί εἶναι μέγα κ(α)ί ὥραι|ῶτατ(ον)· κ(α)ί αὐτο(ῦ) εἶναι ὁ Τό
- p.22 ὁ ἅγιος Ἰω(άνν)ης ὁ Θεόλογ(ος) ,
ὁ τόπ(ος) ὅπου ἔσφαξεν ὁ Ἡρόδης τὸν ἅ|γιον Ἰακώβον ἡ τὸ ὅποιον κρατο(ῦ)σιν οἱ|Ἀρμ(έ)νιδες· κ(α)ί ἔχει κελλία τ' κ(α)ί δύο|π(ε)ρίβόλια ἐλεῶνας :- Πλησίον

	ανώνυμη μικρογραφία	δὲ το(ῦ) ἁγίου Γεώργιου κ(α)ί το(ῦ) ἀρχαγγέλου εἶναι τὸ μοναστήρι(ον) το(ῦ) ἁγίου Ἰω(άνν)η το(ῦ) θεολόγου · κ(α)ί εἶναι μέγα κ(α)ί ὠ ραιοῦτατον· ἔχει δὲ ναόν με τροῦλα εἰς τὰ δόματα · εἰς τὸ ὁποῖον κατοικοῦν οἱ Φ(ρ)άγγοι· ἔχει δὲ κελλία ἕως :- ροο΄ Π(ε)ρί τῶν ἔξωθεν χωρίων :- Νῦν δὲ ἐξερχόμεθα τῆς ἁγίας πόλεως Ἰ(ερουσα)λήμ κ(α)ί ἀρχίζομ(εν) ἀπὸ τῆς ἁγί(ας) Σιών · ἡ ὁποῖα εἶναι κ(α)τ(ά) μεσημβρίαν · κ(α)ί αὐτο(ῦ) ἦτον · ὁ οἶκ(ος) το(ῦ) Ζεβεδαίου· αὐτο(ῦ) ἐγένετο ὁ δεῖ πν(ος) ὁ μυστηκός · κ(α)ί ὁ ἐλ ρὸς νιπτίρ(ας)· αὐτο(ῦ) ἐφά νη ὁ Χ(ριστός) μ(ε)τ(ά) τ(ήν) ἀνάστασιν εἰς το(ῦ)ς μαθητάς· τ(ῶν) θυρῶν κ(α)ικλησμένων· αὐτο(ῦ)
p.23	ἡ ταφὴ τῆς ξένης , ἡ πηγὴ το(ῦ) Ἰωάβ	αὐτο(ῦ) ἐγένετο ὁ ψηλάφησις το(ῦ) Θωμᾶ · αὐτο(ῦ) ἐφά νη τὸ Πν(εύμ)α τὸ παράκλητον τὸ ἅγιον · κ(α)ί ἐφώτισεν το(ῦ)ς Ἀποστόλο(υ)ς αὐτο(ῦ) εἶναι κ(α)ί τα μνήματα Δα(βί)δ κ(α)ί Σολομόν(ος)· κ(α)ί το(ῦ) ἁγί(ο)υ προτο(ῦ)μάρτυρος κ(α)ί ἀρχι διακῶνου Στεφάνου· αὐτο(ῦ) ἐκάθετον κ(α)ί ἡ Πα ναγία μ(ε)τ(ά) τ(ήν) ἀνάληψιν το(ῦ) Χ(ριστο)ῦ· ἕως τῆς μ(ε)τ(α)στάσεως αὐτῆς · αὐτο(ῦ) ἦλθαν οἱ Ἀπόστολοι μ(ε)τ(ά) νεφελῶν εἰς τὴν κειδῆαν αὐτῆς · αὐτο(ῦ) ἐγένετο τα θαυμάσια τῶρα χο(υ)σιν αὐτὴν οἱ Το(ύ)ρκοι :- Ἀπο δὲ τῆς ἁγί(ας) Σιών κ(α)ί κάτω εἶναι· ὁ ἀγρὸς το(ῦ) Κεραμέος · ἦγουν ἡ ταφὴ τῆς ξένης οἱ ὁποῖα ἡγοράσθη ἀργύρια ἐνεκ(ε)ν · τ(ο)ῦ αἵμα(ος) το(ῦ) Χ(ριστο)ῦ· κ(α)ί εἶναι σπήλαιον κ(α)ί θάπτοντε οἱ μοναχοὶ ὁποῦ εὐρίσκουν· τε εἰς τ(ήν) Ἰ(ερουσα)λήμ:- Καὶ ἄνωθεν αὐτο(ῦ) εἶναι σπήλαι(ον) · κ(α)ί εἶναι ἡ ἐκκλησία το(ῦ) ἁγίου Ὁνο(υ) φ(ρ)ίου · κ(α)ί ἀπέχει τῆς Ἰερουσα(λήμ) μίλι(ον) α΄ Ἀπαντοῦ κ(α)ί κάτω εἶναι ἡ πηγὴ το(ῦ) Ἰωάβ ·κ(α)ί ὅ τα]ν εἶναι ὁ χρόνος εὐ τυχ(ος) · γεμίζει κ(α)ί τρέχει · ὅταν δὲ πάλιν
p.24	Ανώνυμη μικρογραφία.	δὲ το(ῦ) ναοῦ εἶναι ἡ κιλάδα το(ῦ) Κλαυθμών(ος)· κ(α)ί ἀπαὐτο(ῦ) μέλλει να τρέξῃ ὁ πύριν(ος) ποταμός τῆς κολάσεως · κα(ί) οὐαί τοῖς ἁμαρτωλοῖς · ἀπέχει δὲ τῆς Ἰ(ερουσα)λήμ · μίλιον α΄ Καὶ ἄνωθεν τῆς Γέσθημανῆς · εἶναι τὸ ὄρος τ(ῶν) Ἐλεῶν · ὁποῦ ὁ Χ(ριστός) ἀνελήφθη · εἰς το(ῦ)ς οὐ(ρα)νοὺς· κ(α)ί εἶχε πρῶτα ναὸν ὠραιότατ(ον) · κ(α)ί κάποι(ος) ἀσεβεῖς· τὸν ἐχάλασεν · κ(α)ί εἶναι μόν(ον) τὸν ἅγιον βῆμα τὸ ὁποῖ(ον) εἶναι πέτρινον κο(υ)βο(ύ)κλι(ον)· κ(α)ί εἰς αὐτῷ εἶναι τὸ πάτημα το(ῦ) Χ(ριστο)ῦ· βοῦλομένον · εἰς τ(ήν)
p.25	τὸ σπήλαι(ον) ὁποῦ ἀσκεῖτευεν [ἡ ἁ]γία Πελαγία , ἡ μικρὴ Γαλλιλέα .	εἰς τ(ήν) πέτραν ὁποῦ ἐπάτησεν κ(α)ί ἀνελήφθη εἰς το(ῦ)ς οὐ(ρα)νοὺς · Τὸ δὲ ἄλλον ἐπήραν οἱ Φ(ρ)άγγοι · κ(α)ί ἔχει γύ ροθεν κολόνες μαρμαρένες ιε΄· αὐτο(ῦ) ἦλθεν πολλάκις ἡ Παναγία να πρὸσκυνήσῃ · κ(α)ί εἰς τὸν κερὸν τῆς μ(ε)τ(α) στάσεως αὐτῆς · ἐφάνη ὁ ἀρχάγγελος Γαυριῆλ · κ(α)ί εἶπεν αὐτῆς χαῖρε · κ(α)ί ἔδωκεν αὐτῇ κλονάρι(ον) φοινηκί(ας) προμυνήον τ(ήν) μ(ε)τ(ά)στασιν αὐτῆς :τ(ήν) ἀπὸ τῆς γῆς εἰς οὐ(ρα)νοὺς · κ(α)ί παρεμπρὸς το(ῦ) ναοῦ φένετε ἡ Γῆ το(ῦ) Ἰορδάνου· Ἐξωθεν δὲ το(ῦ) ναοῦ ὡς λίθου βουλῇ εἶναι τὸ σπήλαιον ὁπο(ῦ) ἀσκεῖτευεν ἡ ἁγία Πελαγία · κ(α)ί κρα το(ῦ)σιν αὐτῷ οἱ Το(ύ)ρκοι ·κ(α)ί δὲν ἀφίνουσιν τι νὰ εὐσεβῆ ἢ αἱρετικόν να σέβῃ μέσα · κ(α)ί ἄνωθεν το(ῦ) τάφου τῆς ἁγί(ας) εἶναι ἰχνά ρια ἀγγέλου τυπομένα :- Ἀπὸ δὲ τὸ ὄρος τῶν Ἐλεῶν στάδια β΄εἶναι ἡ μικρὴ Γαλλιλαία · κ(α)ί αὐτο(ῦ) ἐφάνη ὁ Χ(ριστός)· μ(ε)τ(ά) τ(ήν) ἀνά στασιν εἰς το(ῦ)ς μαθητάς τούς ἀπστό λους κ(α)ί το(ῦ)ς εἶπεν ἀπ(ε)λθόντ(ες) κυρίζατε· τὸ εὐάγγελιον πάση τη κτίσει · ἦγουν τῇ οἰκουμένη · βαπτίζοντ(ες) αὐτο(ῦ)ς εἰς τὸ ὄνο μα το(ῦ) Π(ατ)ρ(ός)ος · κ(α)ί το(ῦ) υἱοῦ · κ(α)ί ἁγίου Πν(εύματος) ἀμήν Καὶ κ(α)τ(ά) ἀνατολὰς το(ῦ) ἁγίου ὄρος τῶν Ἐλεῶν ·εἶναι ἡ Βηθανία · ἡ πατρὶς το(ῦ) Λαζάρ
p.26	Ανώνυμη μικρογραφία .	Λαζάρου· αὐτο(ῦ) εἶναι κ(α)ί τὰ μνήματα Μάρθας κ(α)ί Μαρίας ις τὸ σπήλαι(ον) κ(α)ί κρατο(ῦ)σιν αὐτῷ οἱ Το(ύ)ρκοι · κ(α)ί παρακάτω τῆς

- Βηθανί(ας)|εἶναι ὁ λίθος ὅπου ἐκάθεσεν ὁ Χ(ριστός)|ὅταν τὸν ἐπροέπαντησαν ἢ Μάρθα|κ(α)ί Μαρία· αἱ ἀδελφέ το(ῦ) Λαζάρου· κ(α)ί|εἶπον αὐτῷ Κ(ύρι)ε εἴ εἰς ὧδε , οὐκ ἂν ἀπέθανεν ὁ ἀδελφός ἡμ(ῶν) · κ(α)ί μ(ε)τ(ά) τὸν λόγον ἀνέστησεν αὐτὸν τε|τραῆμαιρον εἰς τὸν τάφον αὐτο(ῦ) · κ(α)ί ἐρχόμενος ἀπὸ τῆς Βηθανί(ας) πρὸς τ(ήν) Ἱερουσα(λήμ) · ἀπέστειλεν το(ῦ)ς μα|θητάς αὐτο(ῦ) · κ(α)ί ἤφεραν τὸν πῶλον · κ(α)ί ἐκάθησεν |κ(α)ί τὸν ἐπροέπαντησαν ἔκραζων λέγοντες · |μ(ε)τ(ά) βαΐων κ(α)ί κλάδων εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος|ἐν ὀνόματι Κ(υρίου)· ὡσάννά ἐν τοῖς ὑψίστοις · ἀπέχει|δὲ ἡ Βηθανία τῆς Ἱερουσα(λήμ) · στάδια :- ιε´|Ἀπο δὲ τῆς Βηθανίας κ(α)ί κάτω κ(α)τ(ά) ἀνατολὰς εἵναι|στράτα · ὅπου ὑπάγη εἰς τ(ήν) Ἱερυχῶ κ(α)ί εἰς τὸν Ἰόρ|δάνην· εἶναι δὲ Ἱερυχῶ εἰς κάμπον · κ(α)ί αὐτο(ῦ) ἀνεύη|ὁ Ζακχαῖος · εἰς τ(ήν) συκομορέαν νὰ ἰδῇ τὸν Χ(ριστό)ν· κ(α)ί ἀ|πέχει τῆς Ἱερουσα(λήμ) · μίλια :- κε´|Ἄνωθεν δὲ τῆς Ἱερυχῶ εἶναι τὸ Σαραντάριον ὅρ(ος)|ὅπου ἐνήστευσεν ὁ Χ(ριστός) · κ(α)τ(ά) τό ἀνθρώπων ἡ|μέρ(ας)||
- p.27 [[τὸ Θαβόριανο]] , μέρ(ας) μ´|κ(α)ί ἐπιδραζεν αὐτὸν ὁ σατάν · κ(α)ί εἶναι σπήλαι(ον) πολλὰ ὑψιλὸν κάτω δὲ εἶναι κρυμνὸς μέγ(ας) κ(α)ί δύσβατ(ος) τόπ(ος) · κ(α)ί εἰς|τ(ήν) ρίζαν το(ῦ) βουνοῦ εἶναι γλυφὰ ἴδατα τὰ |ὅποια ἐμετέβαλεν εἰς γλυκῆτητα|ὁ προφήτης Ἐλυσσέως ἀπὸ|δὲ τῆς Ἱερυχῶ κ(α)ί κάτω κ(α)τ(ά) ἀνατολὰς · εἰς τ(ήν) ἑρρήμον·|εἶναι τὸ μοναστήριον το(ῦ) ἀγίου Ἰω(άνν)η το(ῦ) Προδρόμου· κ(α)ί|βαπτιστοῦ · κ(α)ί ὡς|β´ μίλια ἀπο |τὸ μοναστήρι(ον) · κ(α)τ(ά) ἀνα|τολὰς · εἶναι ὁ Ἰόρδάνης ποταμὸς ὅπου εὐαπτίστη ὁ Κ(ύρι)ος ἡμ(ῶν) Ἱ(ησοῦ)ς Χ(ριστός)· ὑπὸ|το(ῦ) Προδρόμου· αὐτο(ῦ) εἰς τα χεῖλη|το(ῦ) Ἰόρδάνου · εἶδεν ὁ Ἰω(άνν)ης τὸ Πν(εῦ)μα · τὸ ἅγιον · ἐν εἰδη π(ε)ριστ(ε)ρᾶς· αὐτο(ῦ) |ἐφάνη ἡ ἁγία Τριάς · εἶναι δὲ κ(α)ί τὸ σπήλαι(ον) ὅπου ἐσύχασεν ὁ Ἰω(άνν)ης π(έ)ραν το(ῦ) Ἰόρδάνου · κ(α)ί ἐκεῖ ὅπου εὐαπτίστη ὁ Χ(ριστός)· ὀνομάζετε |καθολικὸν · κ(α)ί ἀντίκρη το(ῦ) εἶναι τὸ ὄρος Ἐρ|μονι||
- p.28 το(ῦ) ἄββᾶ Γερασίου μονεῖμ ἀπαὐτο(ῦ) ἡρπάγη ὁ προφήτης Ηλίας) ἐν ἄρ|ματι πυρὸς · πορεύετε δὲ ὁ Ἰόρδάνης πλαγίος|εἰς μεσημβρίαν· κ(α)ί ἀπέχει τῆς Ἱερουσα(λήμ) · μίλια :- κ´|π(έ)ραν το(ῦ) Ἰόρδάνου εἶναι ὄρει ὑψιλλὰ· κ(α)ί αὐτο(ῦ) ἦλθεν·|ὁ προφήτης Μωϋσσεῖς· κ(α)ί προσεύχεται πρὸς τ(ήν)|Ἱερουσα(λήμ) · κ(α)ί αὐτο(ῦ) ἐτάφη ὑπὸ θεοῦ ἀγγέλου · πρὸς |δὲ τ(ήν) ἐσωτέραν ἑρρήμ(ον) εἶναι ὁ τάφος τῆς ὀσί(ας) Μαρί(ας)|τῆς Αἰγυπτίας· ἐπῆσεν δὲ ἐκεῖ χρόνους μ´ κ(α)ί ἀπέ|χει τῆς Ἱερουσα(λήμ) · ἡμέρας :- κ´|Καὶ δεξιᾷ το(ῦ) Ἰόρδάνου εἶναι τὰ Σόδομα κ(α)ί Γόμο|ρα ἢ νεκρᾷ θάλασσα · λέγετε δὲ νεκρὰ ὅτι δὲν|ἔχει κανένα ζοῦντανόν πράγμα · αὐτο(ῦ) εἶναι ὁ τόπ(ος)|το(ῦ) ἀνεψιοῦ Ἀβραάμ · κ(α)ί αὐτ(ος) ὁ τόπ(ος) ἐκατεποντίσθη|διὰ τὰς ἁμαρτί(ας) τῶν ἀν(θρώπ)ων ὅτι δὲν ἐμετάστρεφαν·|κ(α)ί αὐτο(ῦ) εἶναι ὁ τόπ(ος) τῆς κολάσεως· γυρίζει δὲ ὁ τόπος αὐτὸς μίλια :- ψ´|Πλησίον δὲ αὐτο(ῦ) το(ῦ) Ἰόρδάνου εἶναι τὸ μοναστήριον το(ῦ) ἄββᾶ Γερασίου(ν) · |ὅπου ἐδοῦλεν αὐτῷ ὁ λέων · διὰ τ(ήν) θε|ᾶρεστον του πολιτεῖαν · κ(α)ί ὡς δύο μίλια · ἀπὸ τὸ μοναστήρι(ον) · εἶναι τὸ ἀγίασμα ὅπου εὐ|γαλεν ὁ μαθητῆς αὐτο(ῦ) Σαββᾶτιος · |διὰ πρὸς εὐχῆς · κ(α)ί ἐρχόμενος) πάλιν |εἰς τ(ήν) ||
- p.29 ἡ Τιβεριᾶδα θάλασσα εἰς τ(ήν) ἁγίαν πόλιν Ἱερουσα(λήμ)· ἔξωθεν τῆς πύλης Δα|μασκοῦ · εἶναι ὁ ἀγρὸς το(ῦ) Ἀγρύπα το(ῦ) βασιλέως ὁ|που ἔστηλεν ὁ προφήτης Ἱερεμί(ας) το(ῦ)ς μαθητάς αὐ|το(ῦ) , Βαροῦχ · κ(α)ί Ἀβιμέλεχ · διὰ νὰ κόψουν σύκα · |διὰ το(ῦ)ς ἀσθενῆς· κ(α)ί καθεζόμεναι εἰς ἕνα σπήλαι(ον)·|ἔξωθεν τῆς πόλεως · ἀπεκοιμήθησαν χρόνους ο´|ὥς καθὼς ἦτον ἐχμάλωτοι · κ(α)ί ὡς μίαν ἡμέραν εἶ|ναι ἡ Σαμ(ά)ρια · κ(α)ί εἶναι κάστρον ὠραιότατ(ον) · κ(α)ί ἔ|ξωθεν αὐτο(ῦ) εἶναι φ(ρ)εᾶρ το(ῦ) Ἰακώβ· ὅπου εὗρεν|ὁ Χ(ριστός) τ(ήν) Σαμαρίτ(ην)· κ(α)ί ἀπὸ τ(ήν) Σαμ(ά)ριαν ἡμέρ(ας) β´ κ(α)τ(ά)|ἄρκτον · εἶναι ἡ Τιβεριᾶδα θάλασσα· ἀπὸ τ(ήν)|ὅποιαν ἐξέρχεται ὁ Ἰόρδάνης · κ(α)ί ἔστοντ(ας) νὰ

- εἶναι|μεγά λύμνη ὀνομαζετε θάλασσα· αὐτο(ῦ) εὔρεν ὁ Χ(ριστό)ς · το(ύ)ς ἀποστόλους ὅπου ἐψάρευαν· κ(α)ί εἶπεν αὐ|τοῖς δεῦτε ὁποῖσω μου κ(α)ί ποιήσω ἡμᾶς ψαράδες|ἀν(θρώπων)· αὐτο(ῦ) ἡσῆλθεν ὁ Χ(ριστό)ς· εἰς τὸ πλοῖον· κ(α)ί πάλιν|αὐτο(ῦ) ἐφάνη μ(ε)τ(ά) τ(ήν) ἀνάστασιν εἰς το(ύ)ς μαθητάς ψαρεύ|οντας· κ(α)ί ἐρωτήσας ὁ Χ(ριστό)ς· τὸν Πέτρον Σίμων Ἰωνά |ἀγαπᾷς με κ(α)ί τα ἐξῆς· αὐτο(ῦ) ἐγγὺς εἶναι ἡ Βῆθσα|ιδά ἡ πόλις Ἀνδρέου κ(α)ί Πέτρου· κ(α)ί π(α)ράνω εἶναι ἡ Γέν|νήσαρὲτ λύμνη εἰς τόπον ἑρῶν(ον)· εἰς ἐκεῖ|να τά ὅρει· εἶναι |κ(α)ί τό||
- p.30 ἡ πόλις Ναζαρετ κ(α)ί τὸ ξεροπίγαδον εἰς τὸ ὅποιον ἑρῶνξαν τὸν Ἰωσήφ·|οἱ ἀδελφοί αὐτο(ῦ)· ὅταν τὸν ἐποῦλησαν το(ύ)ς Αἰγυπτί|ο(υ)ς κ(α)ί ἀπέχουν μίλια :- ρ´|Απαὐτο(ῦ) κ(α)ί ´κάτω εἶναι ἡ Ναζαρετ· εἰς τ(ήν) ὁποῖαν|ἐγένεν ὁ εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου· ὑπὸ το(ῦ) ἀρ|χαγγέλου Γαυριῆλ· αὐτο(ῦ) ἀναθράφη ὁ Χ(ριστό)ς κ(α)τ(ά) τὸ ἀν|θρώπινον· κ(α)ί το(ῦ)το χάριν ἐκκλήθη Ναζωραῖος·|κ(α)ί π(α)ρ(ά)||
- p.31 τὸ Θαβόριον ὄρος , ὁ προφήτης Ἡλί(ας) , ὁ τάφος τῆς Ραχὴλ . Καὶ παρολίγον εἶναι το Θαβόρι(ον) ὄρος εἰς|τὸ ὅποιον ἐμετεμορφώθη ὁ Χ(ριστό)ς· |κεῖτετε δὲ κ(α)τ(ά) ἀγατολὰς· πλησίον δὲ |αὐτοῦ εἶναι κ(α)ί ἡ Κανά τῆς Γαλιλαίας· |εἰς τ(ήν) ὁποῖαν ἐποίησεν ὁ Χ(ριστό)ς τὸ ὕδωρ|εἰς οἶνον :-|Ἀρχόμεθα π(ε)ρί τῆς ἀγίας·|Βῆθλεὲμ· κ(α)ί τὰ π(ε)ρί|χωρα αὐτῆς τ(ῆς) ἀγί(ας) πόλεως|Ἰ(ερουσα)λήμ· Ἡ ἀγία Βῆθλεὲμ· |ὑπάρχει κ(α)τ(ά) μεσημβρίαν· κ(α)ί|ἀπέχει μίλια 5· κ(α)ί διὰ μέ|σου τῆς ὁδοῦ μίλια 7· εἶναι τὸ μοναστήριον τοῦ |προφήτο(υ) Ἡλίου(υ)· ἔχει δὲ ναὸν ὠραιότατ(ον)· μετροῦ|λα· κ(α)ί αὐτο(ῦ) ἐκειμήθη ὁ προφήτης Ἡλί(ας) ὑποκά|τω ἀρκεύθου· κ(α)ί εἶπεν αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου· ἀνίστηθι φάγε κ(α)ί πίε ὅτι μακρά|ἀποσοῦ ἡ ὁδός· εὐρί|σκοντε δὲ ἐ|κεῖ μοναχοὶ πολλοί :-|Καὶ ἔξωθεν |τῆς ὁδοῦ εἶναι ἡ τύ||
- p.32 ὁ ἅγιος Γεώργιος το(ῦ) Μπετζαλᾶς . ἡ τύποσις το(ῦ) σῶματ(ος) το(ῦ) ἀγίου κ(α)ί διὰ μέσου το(ῦ)|μοναστηρίου· κ(α)ί τῆς ἀγίας Βηθλεὲμ· εἶναι το μνή|μα τῆς Ραχὴλ δευτέρως γυναικὸς το(ῦ) Ἰακώβ· αὐ|το(ῦ) σιμά εἶναι κ(α)ί ὁ χίμαρος· εἰς τὸν ὅποιον ἤφερεν·|ὁ Ἰωσήφ τ(ήν) Θεοτόκον· ἵνα ἀπολύσῃ αὐτήν· κ(α)ί|ἦλθεν ἄγγελος Κυρίου· κ(α)ί εἶπεν τῷ Ἰωσήφ· μὴ φοβ|ηθῆς π(α)ραλαβεῖν Μαριάμ· :-Αὐτο(ῦ) δεξιὰ εἶναι τὸ χωρίον Πετζαλᾶς ἥγουν ὁ οἶκ(ος)|το(ῦ) Εὐραθᾶ· κ(α)ί π(α)ράνω αὐτο(ῦ) εἶναι τὸ ἀγίασμα|το(ῦ) Κιπριάνου· κ(α)ί λέγουσιν ὅτι αὐτο(ῦ) εὐγῆκαν οἱ|προφοίται· κ(α)ί ὡς τρία μίλια εἶναι τὸ μοναστήρι(ον) το(ῦ)|ἀγίου Γεωργίου· ἔχει δὲ ναὸν ὠραιότατ(ον)· κ(α)ί στρόγγυλόν|δὴ μετροῦλα· ἔχουσιν κ(α)ί ἀπὸ τῆς ἀγίας ἀλύσε|ως· ὅπου ἔδεσαν αὐτὸν εἰς τὸν κερὸν τῆς μ(ά)ρτυ|ρί(ας) το(ῦ)· κ(α)ί ποιῇ θαύματα εἰς πιστο(ύ)ς κ(α)ί ἀπίστο(υ)|ς διὰ πρεσβυῶν το(ῦ) ἀγίου κ(α)ί ἀπέχει μίλιον :- Πάλιν εἶπομ(εν) π(ε)ρί τῆς ἀγίας Βῆθλεὲμ· |Ἐν αὐτῇ γοῦν ἐγεννήθη ὁ Κυρίου(ς) ἡμ(ῶν)|Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστό)ς· κ(α)τ(ά) σάρκα ἐκ τῆς ἀγίας Παρ|θένου· ὑπάρχει δὲ ναὸς μέγ(ας) κ(α)ί ὠραιότατ(ος)·δρομικὸς· μ(ε)τ(ά) σκέπης ξύλινης κ(α)ί ἄνωθεν εἶναι μολύβοσκέ|παστ(ος) τὸ ἔδαφος το(ῦ) βῆματ(ος) καὶ |ὀλίγον||
- p.33 ἡ ἀγία Βῆθλεὲμ . ὀλίγον το(ῦ) ναοῦ εἶναι μ(ε)τ(ά) μάρμαρον·|ἔχει δὲ ὁ ναὸς κολόνας μάρμαρνες ν´|εἰς τὸ ἓνα μέρος κε´κ(α)ί εἰς τὸ ἄλλον κε´κ(α)ί ἅπαν|εἶναι ἱστορισμέν(ος) μ(ε)τ(ά) ψιφίδων κ(α)ί μωσίου|χρυσοῦ· κ(α)ί δεξιὰ το(ῦ) βῆματ(ος) εἶναι σκάλα· κ(α)ί ἀναβέν|·εἰς τ(ήν) ἐκκλησίαν το(ῦ) ἀγίου Γεωργίου· κ(α)ί ἀπαὐτο(ῦ) εἶναι ἔτε|ρη σκάλα· κ(α)ί ἀναβέν· εἰς τὸν πύργον· ὅπου κατοικοῦν|οἱ μοναχοὶ· κ(α)ί ἀπο κάτωθεν το(ῦ) καθολικοῦ|ναοῦ· εἶναι τὸ ἅγιον σπήλαι(ον)·εἰς τὸ ὅποιον ἐγεν|νήθη ὁ Κυρίου(ς) ἡμ(ῶν) Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστό)ς· κ(α)ί εἶναι ὅλον μ(ε)τ(ά) μάρ|μαρον ὠραῖον· ἔσωθεν κ(α)ί ἔξωθεν· κ(α)ί τὸ ἔδαφος· ἔχει δὲ κ(α)ί πόρτ(ας) προὔτ|ζιντας β´ ἢ μία δεξιὰ· κ(α)ί ἡ ἄλλ|ἄριστερᾶ·κ(α)ί κ(α)τ(α)βένη σκαλοῦν(ια) κ(α)ί ὁ τόπ(ος) ὅπου|ἐγεννήθη ὁ

- p.34 το(ῦ) ἁγίου Θεόδοσιου .
Κ(ύριο)ς · ὀνομάζετε ἡ γέννησις|κ(α)ί εἶναι κ(α)τ(ά) ἀνατολὰς ἡ δὲ φάτνη
δυσικά·|κ(α)ί ἐξέρχεται· εὐωδία μεγάλη κ(α)ί πάν|τερπνη ἄπτου||
ἄπτουσιν κανδήλ(ας) εἰς τ(ήν) γέννησιν ζ'κ(α)ί εἰς τ(ήν) φάτνην δ'ἅπαντα τὰ
κανδήλια το(ῦ) ἁγίου σπηλαίου εἶναι μβ'κ(α)ί|δυσμᾶς εἰς τ(ήν) ἄκρην εἶναι ὁ
τόπ(ος) ὅπου ἔχῃ τὸ ἀπόπλη|μα τῶν σπαργάνων το(ῦ) Χ(ριστο)ῦ · κ(α)ί
εὐωδιᾷζει· τὸ δὲ μοναστήριον τῶν Φ(ρ)αγγῶν εἶναι ἐξωθεν το(ῦ) ναο(ῦ)· ὁ δὲ
ναὸς|εἶναι τὸ μίκ(ος) ἰχνάρια ρπε'κ(α)ί τὸ πλάτ(ος) κ'· ἀριστερὰ δὲ|το(ῦ) ναοῦ
ἔχουσιν οἱ αἰρετικοὶ τόπους ὅπου(ῦ) ψάλλουσιν·|κ(α)ί εἰς τα δεξιὰ μέρη ἔχει
βαπτιστήρα πὸρφυρᾶ · ἐξω|θεν δὲ το(ῦ) ναοῦ κ(α)τ(ά) ἀνατολὰς ὡς ἓνα
στάδιον εἶναι τὸ|σπήλαι(ον) εἰς τὸ ὅποιον εἰσῆλθεν ὁ Χ(ριστός) μ(ε)τ(ά) τῆς
μ(ητ)ρ(ός) αὐτοῦ|κ(α)ί το(ῦ) Ἰώσηφ · ὅταν ἤθελεν να φύγη · εἰς τ(ήν)
Αἴγυπτον· κ(α)ί|λαμβάνουσιν χῶμα ἐξ αὐτο(ῦ) κ(α)ί ποιῇ ἡ ἀτρία· :-|Απο δὲ τῆς
ἀγίας Βήθλεεμ · κ(α)ί κάτω κ(α)τ(ά) ἀνατολὰς|εἰς τ(ήν) ἐρρήμ(ον) εἶναι τὸ
μοναστήρι(ον) το(ῦ) ἁγίου Θεό|δοσιου το(ῦ) κοινοβιάρχου· κ(α)ί ἀπέχει τῆς
Ἰ(ερουσα)λήμ · μίλια η'· :- Καὶ π(α)ρακάτω ἕως μίλια δ' ἀπὸ τὸ μονα|στήρι(ον)
το(ῦ) Θεόδοσιου εἶναι ἡ λαύρα|το(ῦ) ἁγίου Σάββα· κ(α)ί αὐτο(ῦ)
ἐφρονεύθησαν |οἱ ὅσοι ἀσκηταὶ ὑπὸ τῶν ἀθέων·|Ἀρράβων · εἶναι δὲ τὸ
μοναστήριον·|εἰς τόπον δύσβατον κ(α)ί κρυμνόν· ἔ|χει δὲ ναόν ὠραιότατ(ον)
με τροῦλα·|κ(α)ί ἴστο||
- p.35 ὁ ἅγιος Σάββας ὁ ἠγηάσμενος
κ(α)ί ἱστορισμένον μ(ε)τά λαζουρίου · κ(α)ί κτισμένον · ὑπὸ
τοῦ|εὐσεβεστάτο(υ) βασιλέως · Ἐμμανουήλ το(ῦ) Πὸρφυρο|γενήτο(υ) · κ(α)ί
ὀπισθεν το(ῦ) βήματ(ος) τῆς ἐκκλησίας κά|τω εἰς τῷ ξεροπόταμον εἶναι το
σπήλαι(ον) · ὅπου εὐ|γαλεν ὁ ἅγιος τὸ ἀγίασμα διὰ προσεύχῃς αὐτο(ῦ)|εἶναι
δὲ κ(α)ί ὁ τάφος το(ῦ) ἐξωθεν το(ῦ) ναοῦ μ(ε)τ(ά) κουβου|κλίου αὐτο(ῦ) εἶδεν
ὁ ἅγιος στύλον πυρὸς · κ(α)ί ἐποῖ|ῆ|σε τὴν ἐκκλησίαν το(ῦ) Εὐαγγέλισμοῦ·
αὐτοῦ εἶ|ναι πλησίον σπήλαι(ον) μέγα κ(α)ί εἶναι ἡ ἐκκλησία|το(ῦ) ἐν ἀγίοις
π(ατ)ρ(ός) ἡμ(ῶν) Νικολάου· αὐτο(ῦ) εἰς τὸ μο|ναστήρι(ον) εἶναι τὸ κελλίον
Ἰω(άνν)η|το(ῦ) Δαμασκυνοῦ· ||
- p.36 το(ῦ) Ἀβραάμ
αὐτο(ῦ) ἔγραψεν κ(α)ί τ(ήν) Ὀκτῶ|ῃχον · κ(α)ί ἄλλα πολλά|συγγράμ(ε)τ(α)
ὀφέλημα · ἔχει δὲ τὸ μοναστήριον·|ἐκκλησίαις ἡ'· ἡ ἀ'εἶναι τὸ καθολικὸν ὁ
Εὐαγγελι|σμός τῆς Θεοτόκου · β'εἶναι τῶν μ'μαρτύρων · γ'το(ῦ)
Προδρό|μου δ'το(ῦ) ἁγίου Γεώργιου ε'το(ῦ) ἁγίου Ἰω(άνν)η το(ῦ)
Χρυσοστό|μου· στ'το(ῦ) ἁγίου Ἰω(άνν)η το(ῦ) Δαμασκυνοῦ ζ' το(ῦ) ἁγίου
Νικολάου η' τ(ῶν) ἁγίων Ἀποστόλων εἰς τὸ ἀσκεῖτῃρι(ον) το(ῦ) ἁγίου Σάββα
· ἔχει δὲ κ(α)ί δύο πύργου(ς) διὰ φύλα|ξιν το(ῦ) μοναστηρίου · ἀπο το(ῦ)ς
ἀθέους Ἀρράβους |κ(α)ί ἀπέχει τῆς Ἰ(ερουσα)λήμ · μίλια :- ἡ'|Καὶ πρὸς το
βόριον μέρος τῆς λαύρ(ας) αὐτῆς · εἶναι τὸ μο|ναστήριον το(ῦ) ἁγίου
Εὐθυμίου · πρὸς δὲ το νότιον εἶναι|το(ῦ) ἁγίου· Χαρίτου· ἔχει δὲ κ(α)ί πηγὴ
ἀγιάσματ(ος) · κ(α)ί ἀ|πέχουν μίλια ἐκ τῆς Ἰ(ερουσα)λήμ :- λ'|ἀπαὐτο(ῦ)
κ(α)ί ἄνωθεν · κ(α)τ(ά) μεσήμβρί|αν εἶναι ἡ δρυὶ ἡ μαυρῇ ὅπου ἐ|κατῆκα
ὁ π(ατ)ριάρχης Ἀβραάμ :-|Εἶναι δὲ το(ῦ) π(ατ)ριάρχου(υ) · Ἀβραάμ·|ὁ οἶκος ·
κ(α)ί εἶναι ἀπεθαμένος|αὐτὸς· κ(α)ί ἡ γυνὴ αὐτο(ῦ) Σάρρα·|κ(α)ί ὁ υἱὸς
αὐτο(ῦ) Ἰσαὰκ· κ(α)ί |ἡ γυνὴ αὐτο(ῦ) κ(α)ί οἱ λυποῖ αὐτο(ῦ)|γενεᾶ||
- p.37 ὁ Σ(ταυ)ρ(ός)
γενεᾶ · αὐτο(ῦ) ἐγένετο · κ(α)ί ἡ φηλοξενία τῆς ἀγίας Τριὰ|δος· κ(α)ί ἔχουσιν
αὐτὸν τὸν τόπον οἱ Ἀγαρινοὶ· κ(α)ί ἀπέ|χει τεῖς Ἰ(ερουσα)λήμ · μίλια :-
λ'|Εξωθεν δὲ τῆς Ἰ(ερουσα)λήμ · μίλια εἶναι τὸ μοναστήρι(ον)·|ὁ Σ(ταυ)ρ(ός)
· κ(α)ί εἶναι τῶν ὀρθοδόξων κ(α)ί ἔχει ναὸν ὠραιότατ(ον) με τροῦλα · κ(α)ί
ἱστορισμένων μ(ε)τ(ά) λαζουρίου· τὸ |δὲ ἔδαφος εἶναι ἱστορισμένον μ(ε)τ(ά)
ψιφίδων· εἰς δὲ|τὸ ἅγιον βῆμα ὑποκάτω τ(ήν) ἁγίαν Τρᾶ|πεζαν εἶναι|ὁ τόπος
ὀπ(ος) ὅπου ἔκοψαν τὸ δένδρον·|ἐν ἐσχάτοις χρόνοις· ἐγένετο ἐξ αὐτο(ῦ) |ὁ
Σ(ταυ)ρ(ός) ὅπου ἐσταυρώθη ὁ Κ(ύριο)ς ἡμ(ῶν) · Ἰ(ησοῦ)ς ·|Χ(ριστός) ·

- ἔχουσιν κ(α)ί ἐκ το(ῦ) τιμίου |ξύλου Σ(ταυ)ρ(ό)ν ὑπὸ κάτωθεν·|τῆς ἀγί(ας)
Τραπεζῆς·κ(α)ί ἄπτου|σιν κανδήλ(ας) γ´· εἶναι δὲ ὁ να|ὸς τὸ μίκ(ος) ἰχνάρια
πς´· κ(α)ί|τὸ πλάτ(ος) μς´· εἶναι δὲ τὸ |μοναστήριον εἰς τόπον|κ(α)τ(ά)βαθον·
ἔχει δὲ κ(α)ί ·|παρακλήσια :- δ´·|Ἀπο δὲ τῆς Ἰ(ερουσα)λήμ · δυ|σμάς εἶναι ἡ
ὀρινή|ὀποῦ||
- p.38 ἡ Ὅρινη
ὁποῦ ἐγεννήθη ὁ Τίμ(ι)ος Πρόδρομ(ος)· κ(α)ί εἶναι ναὸς ὡραίος ·|κ(α)ί
πλησίον αὐτο(ῦ) |εἶναι ὁ οἶκ(ος) το(ῦ)|προφήτο(υ) Ζα|χαρίο(υ) αὐτο(ῦ) ἦλθεν
ἡ Παναγία·|Θ(εοτό)κος· κ(α)ί ἡσπάσατο τ(ήν) Ἑλι|σάβητ · κ(α)ί εἶτον ἐ|κει
μήνας τρεῖς · σιμά το ἅγιον βῆμα ἐγεννήθη|ὁ Τίμ(ι)ος Πρόδρομ(ος)· κ(α)ί ὡς
δύο στάδια εἶναι τὸ ὕδωρ τῆς|Ἑλέγξεως · λέγουσιν δὲ τινὲς · ἔλεγε το(ῦ)
καθενὸς·|τα ἁμαρτήματα· κ(α)ί δυσμᾶς · μίλια εἶναι πέτρα·|ὁποῦ ἐσχίσθη κ(α)ί
ἐφύλαξε τὸ Πρόδρομ(ον)· μ(ε)τ(ά) τῆς |Μ(α)ρ(ία)ς · αὐτο(ῦ) · εἰς τὸν κερὸν
τῆς βρεφόκτονίας · κ(α)ί | ἐξέρχεται ἐξ αὐτῆς βρύσις ἀγιάσματ(ος)·εἰς αὐτὰ|τα
ὄρ[η] πρὸς μέσημβριάν·εἶναι τὸ ὕδωρ ὁποῦ εὐᾶ|πτί[σεν]ὸ ἀπόστολος
Φίλιππος τὸν εὐνοῦχον Αἰθί[οπα]·|ἀπέχει ἡ Ὅρινη τῆς Ἰ(ερουσα)λήμ · μίλια
:- ἡ´|Ἀπό]δε τῆς Ἰ(ερουσα)λήμ · δυσμᾶς στάδια ξ´· εἶναι ἡ Ἑμμαο(ύ)ς |ἐκεῖ
ὁποῦ λέγει τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον· εἰς Ἑμμα[ούς] κλῶν τὸν ἄρτον ·αὐτο(ῦ)
ἐφάνη ὁ Χ(ριστός)ς μ(ε)τ(ά) τ(ήν) Ἀνά|στασιν · εἰς ||
- p.39 ἡ Ἑμμαο(ύ)ς , ἡ
Γάζα , [ἡ Λύδδα]
νάστασιν εἰς τὸν Λουκάν · κ(α)ί εἰς τὸν Κλεῖ|δipan· κ(α)ί εἶναι ἐκ|κλησίαν
ὡραῖα·|μεγάλη · τὸρα|δὲ εἶναι ἑρρήμη μόνον τὸ|νερὸν ὁπο(ῦ) στέκετε ἕως
τ(ήν) σήμερον· κ(α)ί κατοικοῦν|ἐκεῖ Ἀγαρινοὶ :-|Ἡ δὲ Γάζα ἀπέχει τῆς
Ἰ(ερουσα)λήμ·|ἡμέρ(ας) · κ(α)ί αὐτο(ῦ) ἦτον ὁ οἶκ(ος) ·|το(ῦ) ἀνδριότατο(υ)
Σάμψων |κ(α)ί αὐτο(ῦ) δυσμᾶς εἶναι |τὰ Μάγδαλα · ἀπο τὰ |όποια · ἦτον ἡ
Μαρία ἡ |Μάγδαληνῇ :-|Ἀριστ(ε)ρᾶ δὲ τῆς Γάζης ἡμέρα μία · εἶναι ἡ Λύδδα·
αὐτο(ῦ)|εἶναι ὁ πάνσεπτος ναὸς το(ῦ) ἀγίου Γεωργίου πάνυ ὡραιότατ(ος) ·
κ(α)ί πλησίον|το(ῦ) ἀγίου βῆμα εἶναι ἡ Τιμία το(ῦ)|κάρα δι οὗ
πανηγυρί|ζομ(εν) τ(ήν) ἀγίαν αὐ|το(ῦ) · μνήμην μηνί|Νόεμ||
- p.40 τὸ Ρέμπλη , τὸ Γιάφα
νοέμβριον(υ) εἰς τ(άς) γ´ ἡγουν τὰ ἐγγένια · ὥρατε κ(α)ί πρὸ|σκυνύτε μέχρι
τ(ήν) σήμερον ὑπο πάντ(ων) · πιστῶν|κ(α)ί ἀπίστων:- Πλησίον δὲ
τ(ῆς)|Λύδδας · εἶναι ἕτερος ναὸς το(ῦ) ἀγίου Γεωργίου· ἡγουν τὸ Ρέμπλη
|κ(α)ί εἰς τὰ δεξιᾶ το(ῦ) ναοῦ εἶναι|ἡ κολόνα τ(ήν) ὁποῖαν ἡγόρα|σεν ἡ χήρα·
ὁποῦ τ(ήν) ἑρρήξεν εἰς τ(ήν) θάλασσαν|κ(α)ί διὰ πρεσβυῶν το(ῦ) ἀγίου
εὐρέθη εἰς τ(ήν) σκάλαν|κ(α)ί ἐβάλθη εἰς τὰ δεξιᾶ τοῦ ναοῦ :-Καὶ ὡς ἔξη μίλια
τῆς πόλεως Λύδδας · εἶναι τὸ|Γιάφα · ἡγουν Ἰώππης λεγόμενον εἰς τ(ήν)
θείαν|[γραφ]ύν ·κ(α)ί εἶναι θάλασσα ὁποῦ ἔρχονται τὰ καρά|[βι]α με το(ύ)ς
πρόσκυνητάδες · κ(α)ί ἀπέχει τῆς|Ἰ(ερουσα)λήμ ·μίλια:- λ´ Καὶ ἀ|ριστ(ε)ρᾶ
τῆς Ἰώππης εἰς τὴν πα|ραθαλασσίαν · εἶναι τὸ Ἀλέμ|πι Ἀλέμ · οὗτ(ος)
ὀνομάζε|ται κ(α)ί εἶναι · ἐκκ||
- p.41
ἐκκλησία το(ῦ) ἀγίου ἀποστόλου Πέτρου· κ(α)ί αὐτο(ῦ) εἶ|ναι ὁ τόπ(ος) ὁποῦ
λέγει τὸ ἱερόν Εὐαγγέλιον · τῷ |κερῷ ἐκείνῳ ἡρώτα ὁ Ἰ(ησοῦ)ς το(ύ)ς μαθητάς
αὐτο(ῦ)·|τίνα με λέγουσιν οἱ ἀν(θρῶπ)οι · εἶναι τὸν υἱὸν το(ῦ) ἀν(θρώπ)ου·
κ(α)ί|τα ἐξῆς :- Καὶ παρακάτω εἶναι ἡ Καισάρια τῆς Φιλίππου κ(α)ί εἶναι
κάστρον ἑρρήμ(ον)· κ(α)ί παρολίγον · εἶναι|ἡ Πτολαιμαῖδα · ἡγουν τὸ ἄκρη ·
κ(α)ί ἄνωθεν εἶναι|τὸ Καρμίλιον ὅρος ὁποῦ εὐρίσκετον ὁ προφήτης|Ἡλί(ας) ·
κ(α)ί ἀριστ(ε)ρᾶ εἶναι ἡ Τύρω κ(α)ί Σιδὼν ἡγουν · τὸ|Σαῖτη · ἕως αὐτο(ῦ)
ἐπ(ε)ριπάτησεν ὁ Χ(ριστός)ς εὐλογημένη χριστιανοί· ὡς λέγει τὸ ἅγιον
Εὐαγγέλιον·τῷ κερῷ ἐκείνῳ ἦλθεν ὁ Ἰ(ησοῦ)ς · εἰς τὰ μέρη Τύρω καὶ
Σιδωνος· κ(α)ί τὰ λοιπὰ :- Αὐτὰ ὁποῦ ἀκοῦετε ἀγαπητοί μου ἀδελφοί
ἀπό|τ(ήν) Ἰώππην κ(α)ί κάτω εἰς τ(ήν) παραθαλασσίαν|εἶναι· κ(α)ί ἀπέχουν
τῆς Ἰ(ερουσα)λήμ · ἡμέρ(ας) κ(α)ί ἐρχόμενος|εἰς τ(ήν) ἀγίαν πόλιν ·
Ἰ(ερουσα)λήμ ἀριστερᾶ δε τῆς ὁδοῦ εἶναι το(ῦ)|προφήτο(υ) Σαμουήλ· κ(α)ί

p.42

εἶναι ναὸς μέγας εἰς τὴν κορυφὴν το(ῦ) ὄρος· κ(α)ί ἀπέχει τῆς Ἱερουσαλὴμ
· μίλια :- ἡ' | **Τέλος · καὶ τῷ Θ(ε)ῷ δόξα :-** | Ὡς δε δηϊγῆθηκα πε(ρ)ί το(ῦ)ς
σεβασμοίους τόπο(υ)ς | τῆς Ἱερουσαλὴμ· κ(α)ί πάνγγαλους ἀγίους :- | κ(α)ί ἐ||
Καὶ ἐβουλόμην παμπολλα ἕτερα δὲ να γράψω ἀλλὰ | μ(ο)ς ὥρα ἔφ[θα]σεν ὥδε
να κ(α)τ(α)παύσω :- | Καὶ διὰ να γινώσκите πόθεν ἐτελειώθη ἐτο(ῦ)το | δέ το
ποιῆμα· κ' εἰς πάντ(ας) ἀπεδόθη :- | Εἰς λαύραν δέ τ(ήν) θαύμαστίην· κ(α)ί τ(ήν)
ἀξιόμένην το(ῦ) | ἀγίου Σάββα το(ῦ) σεπτο(ῦ) τ(ήν) κεχαριτο(ῦ)μένην :- | Ὅσοι
τὸ κτάσθαι ἀδελφοὶ κ(α)ί ἀγορᾶσετε το μέγαλον· | πλοῦτ(ον) ἔχετε πάντα
φυλάγετέ τον :- | Αἶτει δέ ἐν τῷ οἴκῳ σ(ας) ἐλάβετε εὐλογίαν· ἀπὸ
τ(ήν) | Ἱερουσαλὴμ· τ(ήν) πόλιν τ(ήν) ἀγίαν :- | Ὅσοι ταναγινῶσκετε μάλλον
κ(α)ί τὸ φυγάσθαι δέ | ὁμε δέ τ(όν) Κ(ύριον)· τῆς βασιλεί(ας) να σθαι :- | Αἰτεῖτε
κ(α)ί πε(ρ)ί ἐμο(ῦ)· λύσιν ἀμάρτημάτων· ὅπ(ως) | νὰ λάβω ἄφεσιν ἐκ τῶν
ἐμ(ῶν) πτεσμάτ(ων) :- | Καὶ διὰ το(ῦ)το τὸ λοιπὸν ἕνα πρὸ το(ῦ) αἰῶν(ος)·
δο|ξ[ά]ζω τρισυπόστατ(ον)· αἰῶνα το(ῦ) αἰῶνος :- | 1695 ἐν μηνί·
Αὐγο(ῦ)στο(υ) 10· :- | Χεῖρ Διόνυσίου ἱερομονάχο(υ) :- ||

Μετάφραση χειρογράφου Princeton Greek MS.31+ Κατάλογος μικρογραφιών

Αριθμός
σελίδων. Κατάλογος
μικρογραφιών του
χειρογράφου .

Απόδοση του χειρογράφου στα Νέα Ελληνικά.

p.5

Προσκυνητάριο με τη βοήθεια του Θεού για την αγία πόλη της Ιερουσαλήμ προς τους αναγνώστες, χαίρετε: Ακούστε ὅλοι οἱ ευσεβεῖς χριστιανοί, ἄντρες καὶ γυναῖκες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, αὐτὴ τὴν αφήγησι, ἡ ὁποία ἐξιστορεῖ τοὺς «Ἀγίους Τόπους», ὅπου περπάτησε ὁ Κύριός μας Ἰησοὺς Χριστός καὶ ἡ Πανάχραντη μητέρα του, ἡ Ὑπεραγία Θεοτόκος, καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ θεόπνευστοι προφῆτες. Καὶ ἡ ρίζα καὶ τὸ κεφάλαιο αὐτῶν εἶναι ἡ αγία πόλη τῆς Ιερουσαλήμ, τὴν ὁποία καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοὺς Χριστός ὀνομάζει «πόλη τοῦ μεγάλου βασιλέως» στο Εὐαγγέλιο. Ὅχι μόνον αὐτὴ ἡ πόλη λέγεται αγία, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ χωρὰ καὶ ὁ τόπος αὐτῆς, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται στὴν Παλαιὰ Διαθήκη «γῆ τῆς επαγγελίας», περὶ αὐτῆς εἶπε ὁ Κύριος διὰ στόματος τῶν προφητῶν «γῆ ρέουσα μέλι καὶ γάλα». Εἰς λοιπὸν ἐρχονται κάθε γένος καὶ φυλὴ ἀπὸ ἀνατολὴ καὶ δύση καὶ ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμον. ἄνθρωποι ἀπ' ὅλο τὸν κόσμον τρέχουν καὶ προσκυνοῦν με μεγάλη πίστι, ὄχι μόνον ὀρθόδοξοι, ἀλλὰ καὶ αἰρετικοὶ καὶ ἀπίστοι ἀπὸ κάθε μέρος. **Περὶ τῆς αγίας πόλης Ιερουσαλήμ:** Αὐτὴ λοιπὸν ἡ αγία πόλη Ιερουσαλήμ εἶναι σε υψηλὸν τόπον, στὴ μέση τῆς γῆς, ὅπως λέει ὁ προφήτης Δαβὶδ: "Ὁ Θεός, ὁ βασιλιάς μας ἀπὸ παλιά, ἐργάστηκε σωτήρα στὴ μέση τῆς γῆς." Καὶ εἶναι ἕνα πολὺ ὀμορφο κάστρο καὶ ἔχει περίμετρο ἑξὶ μίλια. Ἐχει καὶ τέσσερις μεγάλες πύλεις: στὰ δυτικὰ τοῦ Δαβὶδ, στὰ ἀνατολικά τῆς Γεσθημανῆς, στὰ νότια τῆς αγίας Σιών, στὰ βόρεια τῆς Δαμασκού. Ἐχει ἐπίσης καὶ ἄλλες δύο μικρότερες, δεξιὰ καὶ ἀριστερά. Σε αὐτὴ τὴν αγία πόλη Ιερουσαλήμ, ὁ Κύριός μας Ἰησοὺς Χριστός υπέμεινε τὸ σωτήριο πάθος, καὶ ἔφερε τὴν παγκόσμια σωτηρία, ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια φανερώθηκε, ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης ἀνέτειλε. Ὁ Κύριός μας Ἰησοὺς Χριστός πήρε ἐδῶ πάλι τὴν ἀρχή, ἐδῶ ὁ σταυρὸς ἔλαμψε, ἐδῶ πραγματοποιήθηκαν τὰ ἀμέτρητα κατορθώματα. Εἰς ὅπου ὁ Χριστός σταυρώθηκε, ἐτάφη καὶ ἀναστήθηκε, καὶ φανερώθηκε στοὺς ἀγίους καὶ ἱερούς ἀποστόλους, καὶ ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς, ἀπὸ ὅπου ξεκίνησαν καὶ κήρυξαν στα

p.6

πέρατα της οικουμένης και πίστεψαν όσοι ήταν προορισμένοι για αιώνια ζωή. Αργότερα, χτίστηκε και ένας φημισμένος και θαυμαστός ναός.

p.7 Το Κουβούκλιο του Αγίου Τάφου. Κάτω από το τμήμα των κατηχουμένων της μεγάλης τρούλας : Στο κέντρο της τρούλας, στο έδαφος, υπάρχει ένα πολύ ωραίο κουβούκλιο. Στο κέντρο αυτού βρίσκεται ο άγιος και ζωοδόχος τάφος του Κυρίου. Γύρω από αυτόν είναι όλος ορθομαρμάρινος και έχει δέκα μαρμάρινες κολόνες και επτά καντήλες. Πάνω από αυτό υπάρχει ένα μικρό κουβούκλιο, καλυμμένο με μόλυβδο, το οποίο υποστηρίζεται από δώδεκα πορφυρές κολόνες με χρυσές κορυφές, και κρέμονται δεκαέξι καντήλες και ένας πολυέλαιος. Αυτό ανήκε στους ορθοδόξους. Η πόρτα του κουβουκλίου είναι ανατολικά. Μπαίνοντας μέσα, υπάρχει ο λίθος όπου κάθισε ο άγγελος του Κυρίου και είπε στις γυναίκες: «Τι ζητάτε τον ζώντα μεταξύ των νεκρών; Δεν είναι εδώ». Πάνω από αυτόν κρέμονται δεκαεπτά καντήλες, από τις οποίες πέντε ανήκουν στους ορθοδόξους, πέντε στους Φράγκους, δύο στους Αρμενίους, δύο στους Κόπτες, μία στους Σύρους και δύο στους Χαμπέσιους. Δυτικά του αγίου λίθου, σε απόσταση τεσσάρων βημάτων, υπάρχει μια μικρή πόρτα. Μπαίνοντας μέσα, βρίσκεται ο άγιος και ζωοδόχος τάφος του Κυρίου. Επάνω είναι ένας πορφυρός και πολύ ωραίος μαρμάρινος λίθος, και πάνω από αυτόν κρέμονται ακοίμητες καντήλες συνολικά σαράντα τέσσερις: δεκαέξι ανήκουν στους ορθοδόξους, δεκατρείς στους Φράγκους, τρεις στους Αρμενίους, τέσσερις στους Κόπτες, τρεις στους Σύρους και πέντε στους Χαμπέσιους.

p.8 των Χαμπεσιών πέντε. Και ο άγιος τάφος έχει μήκος επτά πιθαμές και πλάτος τέσσερις. Γύρω από αυτόν είναι μαρμάρινα πλακάκια κολλημένα στον τοίχο της ιστορίας και στο έδαφος, και απεικονίζονται η ταφή του Χριστού και η ανάσταση. Βγαίνοντας από τον άγιο τάφο, κατευθύνεσαι ανατολικά είκοσι βήματα, και εκεί είναι η αγία Τράπεζα, όπου ανεβαίνει ο Πατριάρχης και μοιράζει το άγιο φως στους Ορθοδόξους. **Περί του Αγίου Φωτός και Πότε Βγαίνει.** Το άγιο φως βγαίνει πάνω από τον άγιο τάφο την ημέρα του Αγίου και Μεγάλου Σαββάτου. Όλες οι φυλές είναι μέσα στον ναό και οι προσκυνητές από κάθε μέρος, εκτός από τους Τούρκους και τους Εβραίους. Έρχεται ο θυρωρός του αγίου τάφου και του αγίου λίθου, κλείνει την θύρα του κουβουκλίου και φεύγει. Εμείς σβήνουμε όλες τις καντήλες του θείου ναού. Κατόπιν βγαίνει ο Πατριάρχης στον άγιο τάφο ντυμένος μαζί με ιερείς και διακόνους, και όλοι οι Ορθόδοξοι περιέρχονται το κουβούκλιο ψάλλοντας: «Την ανάστασίν σου, Χριστέ Σωτήρ», μέχρι το τέλος, και περικυκλώνουν το κουβούκλιο δύο φορές. Ο Πατριάρχης πλησιάζει το κουβούκλιο και ο λαός το περικυκλώνει άλλη μία φορά, κάνοντάς το τρεις φορές συνολικά. Τότε ο Πατριάρχης εισέρχεται στον άγιο και ζωοδόχο τάφο, παίρνει το άγιο φως με λαμπάδες και βγαίνει.

p.9 Μετά από αυτό, κατευθύνεται προς την αγία τράπεζα και μοιράζει το άγιο φως στους Ορθοδόξους. Στη συνέχεια, πηγαίνουν στο καθολικό και τελείται η θεία λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου, και γίνεται μεγάλη χαρά εκείνη την ώρα. **Περί του καθολικού ναού** Αρχίζουμε πάλι με το θέμα του λόγου. Αυτή λοιπόν η αγία τράπεζα ήταν μπροστά από την πόρτα του καθολικού και μπροστά της κρέμονταν είκοσι πέντε κανδήλες και άλλες τριάντα επτά από

πάνω. Δεξιά και αριστερά είχε μεγάλες εικόνες. Από πάνω είναι μια μεγάλη καμάρα που είναι διακοσμημένη με χρυσό ψηφιδωτό, απεικονίζοντας την Ανάληψη του Χριστού και τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, στην οποία είναι θεμελιωμένοι οι δύο τρούλοι. Πίσω από την αγία τράπεζα είναι η πόρτα του καθολικού και κατευθύνεται προς ανατολάς, είκοσι πέντε βήματα, και υπάρχει μάρμαρο με μια τρύπα, που είναι ο ομφαλός της γης και το κέντρο της εκκλησίας και του κόσμου. Από πάνω κρέμεται ένας μεγάλος και ωραιότατος μπρούντζινος πολυέλαιος, και στη μέση υπάρχει ένας μικρότερος, δεύτερος πολυέλαιος. Ο εξωτερικός έχει δεκαέξι σαμουντάνια, δεκαέξι κανδήλες και δεκαέξι εικόνες, και πάνω από αυτόν είναι ο δεύτερος τρούλος, που είναι διακοσμημένος με κορασάνι και έχει παράθυρα.

p.10

θύρες οκτώ και καμάρες δεκαέξι και κολόνες σαράντα. Από τον ομφαλό της γης, πηγαίνεις προς ανατολάς για είκοσι έξι βήματα και ανεβαίνεις ένα σκαλοπάτι, όπου βρίσκονται οι θρόνοι των τεσσάρων πατριαρχών. Δεξιά του ναού είναι ο θρόνος των Ιεροσολύμων, ο οποίος είναι με χρυσό κουβούκλιο. Κοντά του είναι ο θρόνος του Αλεξανδρείας, ο οποίος έχει πόρτα και σκάλα που ανεβαίνει στον άμβωνα, όπου ο διάκονος διαβάζει το άγιο Ευαγγέλιο. Αριστερά είναι ο θρόνος της Κωνσταντινούπολης και της Αντιόχειας. Πάνω από αυτούς κρέμεται ένας ωραιότατος πολυέλαιος και ένα πολυκάνδηλο. Προχωρώντας ανατολικά για δεκαεπτά βήματα, ανεβαίνεις άλλο ένα σκαλοπάτι, όπου βρίσκεται το τέμπλο με τα μανουάλια και τις λαμπάδες. Από εκεί πηγαίνεις επτά βήματα, όπου βρίσκεται το τέμπλο διακοσμημένο με χρυσό, με τρεις πύλες και έξι εικόνες επιχρυσωμένες, και κρέμονται πενήντα κανδήλες. Πάνω είναι οι δεσποτικές εικόνες, δηλαδή οι δεκαέξι εορτές, και αριστερά είναι οι εικόνες των δώδεκα Αποστόλων με εικοσιτέσσερις κανδήλες κρεμασμένες. Πάνω είναι ο σταυρός του Χριστού, πολύ ωραίος και μεγάλος, μήκους είκοσι τέσσερις πιθαμές, και μπροστά του κρέμεται ένα αργυρό κανδήλι πολύ ωραίο. Από τη βασιλική πύλη ανεβαίνεις τρία σκαλοπάτια και υπάρχει η αγία τράπεζα, όπου λειτουργούν οι Ορθόδοξοι.

p.11

η οποία είναι μεγάλη και ωραία, με κουβούκλιο και στύλους επιχρυσωμένους, όπου ανάβουν εννέα καντήλες. Αριστερά βρίσκεται η αγία πρόθεση με κουβούκλιο επιχρυσωμένο, όπου ανάβουν τρεις καντήλες. Πίσω από την αγία τράπεζα ανεβαίνεις επτά σκαλοπάτια και υπάρχει το σύνθρονο του πατριάρχη, γύρω από το οποίο υπάρχουν οκτώ μαρμάρινες κολόνες και τέσσερις καμάρες που στηρίζουν το ιερό βήμα της εκκλησίας του καθολικού. Πάνω από αυτές είναι ιστορημένη η ανάσταση και η Πεντηκοστή με χρυσό ψηφιδωτό. Το καθολικό έχει μήκος 118 βήματα και πλάτος 45. Έχει τέσσερις πόρτες: η πρώτη οδηγεί στον άμβωνα και στον Γολγοθά, η δεύτερη στην Αποκαθήλωση, η τρίτη στην Παναγία και η τέταρτη στον άγιο Τάφο. **Περί του ναού της Παναγίας** Κατεβαίνοντας από την πόρτα, ανεβαίνεις τέσσερα σκαλοπάτια και πηγαίνεις προς τον βορρά για 40 βήματα, όπου βρίσκεις τον τόπο που λέγεται Κλάπες. Πάνω από αυτόν είναι μια τράπεζα που στηρίζεται σε τέσσερις κολόνες, και από κάτω περνούν οι άνθρωποι. Όποιος δεν έχει εξομολογηθεί δεν μπορεί να περάσει. Όταν εξομολογηθεί, περνάει με ευκολία. Εκεί ανάβουν τρεις καντήλες. Κοντά σε αυτό είναι το παρεκκλήσι της Παναγίας, όπου στεκόταν η Θεοτόκος και έβλεπε τον υιό της, τον Χριστό,

να υποφέρει άδικα στο σταυρό. Από εκεί άκουσε τον Χριστό να λέει: "Γυναίκα,

p.12

«Γυναίκα, να ο γιος σου». Ανάβουν τρεις καντήλες. Πίσω από το ιερό βήμα είναι η φυλακή του Χριστού, και εκεί βρίσκεται ένα παρεκκλήσι σε απόσταση δεκαπέντε ποδιών από το βήμα. Μπροστά είναι ένα άλλο παρεκκλήσι των Αρμενίων, όπου οι στρατιώτες μοίρασαν τα ρούχα του Χριστού, εκπληρώνοντας την προφητεία του προφήτη Δαβίδ που λέει: «Μοίρασαν τα ρούχα μου μεταξύ τους και για τον χιτώνα μου έριξαν κλήρο». Μπροστά, σε απόσταση δεκαέξι βημάτων, υπάρχει μια πόρτα που κατεβαίνει με τριάντα σκαλοπάτια και είναι η εκκλησία της Αγίας Ελένης, με τρούλο που στηρίζεται από τέσσερις μαρμάρινες κολόνες. Έχει μήκος δεκαεπτά βήματα και πλάτος σαράντα πέντε και δώδεκα καντήλες. Δεξιά είναι μια άλλη σκάλα με έντεκα σκαλοπάτια, φτιαγμένη από πετρώδη βράχο, από την οποία κατεβαίνεις στο σπήλαιο όπου η Αγία Ελένη βρήκε τον σταυρό θαμμένο. Ανάβουν δεκατρείς καντήλες. Πάλι βγαίνεις στο προκείμενο, στην πόρτα από την οποία κατέβηκες. Δεξιά, σε απόσταση δεκαέξι βημάτων, είναι ένα παρεκκλήσι που έχει ένα κομμάτι κολόνας, στην οποία κάθισε ο Χριστός όταν του φόρεσαν το ακάνθινο στεφάνι. Ανάβουν εννέα καντήλες. Δυτικά, σε απόσταση σαράντα βημάτων, είναι μια σκάλα με δεκαοκτώ σκαλοπάτια, από την οποία ανεβαίνεις στον Άγιο Γολγοθά.

p.13

Ιησούς ο Ναζωραίος, Βασιλιάς των Ιουδαίων, Ιησούς Χριστός νικά, Η κάρα του Αδάμ, Φοβερή και τρομερή είναι η ώρα του θανάτου, αδελφοί

Και μπαίνοντας μέσα στον Άγιο Γολγοθά, προχωράς ανατολικά για λίγα βήματα και βρίσκεται ο τόπος όπου σταυρώθηκε ο Κύριος μας Ιησούς Χριστός. Εκεί επίσης ο Μελχισεδέκ ιερουργούσε με άρτο και οίνο, όταν ευλόγησε τον Αβραάμ. Εκεί επίσης ο Αβραάμ έφερε τον αγαπημένο του γιο, τον Ισαάκ, για να τον θυσιάσει. Εκεί σκοτείνιασε ο Ήλιος. Εκεί ο ληστής είπε: "Θυμήσου με, Κύριε, όταν έρθεις η βασιλεία Σου." Είναι ένας τόπος ψηλότερος από το υπόλοιπο μέρος κατά δύομισι πιθαμές. Εκεί είναι και η άγια τρύπα όπου οι παράνομοι Ιουδαίοι και οι ξένοι στρατιώτες έμπηξαν τον σταυρό. Είναι περίχρυση και ευωδιάζει. Εκεί επίσης είναι η σταύρωση του Χριστού ζωγραφισμένη και δεξιά από την άγια τρύπα, περίπου έξι πιθαμές μακριά,

p.14

Είναι η πέτρα σχισμένη μέχρι κάτω στη γη, όπως αναφέρεται στο Ιερό Ευαγγέλιο: «Όταν σχίστηκαν οι πέτρες και το καταπέτασμα του ναού διασπάστηκε». Όταν φτάσατε στο μέρος που λέγεται Γολγοθάς, το οποίο είναι και τόπος κρανίου, δηλαδή ο τόπος της κάρας του Αδάμ και ο τάφος του, λένε οι διδάσκαλοι των Εβραίων ότι εκεί, μετά την κατάρα, θάφτηκε. Και σε αυτό το μέρος σταυρώθηκε ο Χριστός, [θέλοντας ο Κύριος μας Ιησούς Χριστός]. Και το τίμιο αίμα του Χριστού έτρεξε και βάπτισε την κάρα του πρωτοπλάστου Αδάμ στον τάφο του, και φαίνεται μέχρι σήμερα σχισμένη. Εκεί είναι κρεμασμένα 12 καντήλια και άλλα 24 καντήλια γύρω. Υπάρχει επίσης μια όμορφη εκκλησία με μήκος 39 μέτρα και πλάτος 35 μέτρα, κτισμένη και διακοσμημένη με χρυσό. Στο δάπεδο είναι απλωμένα πανέμορφα ψηφιδωτά. Υπάρχουν επίσης τρεις πολυέλαιοι και δεξιά υπάρχει παράθυρο που βλέπει στον θρόνο της Αγίας Ελένης. **Περί του Ναού του Τιμίου Προδρόμου:** Κάτω από τον Άγιο Γολγοθά βρίσκεται η εκκλησία του Τιμίου Προδρόμου, η οποία ανήκει στους Ορθοδόξους. Πίσω από την Αγία

Τράπεζα φαίνεται η σχισμή της πέτρας όπου ήταν η κάρα του Αδάμ, και κρέμονται καντήλια.

p.15

10 καντήλια και έξω από αυτά, προς τα δυτικά, σε απόσταση 12 βημάτων, βρίσκεται η Αποκαθήλωση, που αναφέραμε προηγουμένως. Ο ναός έχει μήκος 285 βημάτων και πλάτος 160 βημάτων, και τα καντήλια των ευσεβών είναι συνολικά 400 και πάντα αναμμένα. Ιδού, με τη χάρη του Χριστού, περιγράψαμε όλα τα προσκυνήματα που βρίσκονται μέσα στον άγιο και ζωοδότη τάφο. Βγαίνουμε έξω από την άγια πόρτα από την οποία μπήκαμε, και στο αριστερό μέρος υπάρχουν τρεις κολώνες. Από τη μεσαία κολόνα αναβλύζει το άγιο φως από παλαιότερους καιρούς και παραμένει σχισμένη μέχρι σήμερα. Αυτό το μέγιστο θαύμα το έδειξε ο πανάγαθος Θεός. **Περί του θαύματος του Αγίου Φωτός:** Λέγεται ότι εκείνον τον καιρό δεν άφησαν τον Πατριάρχη και τους Ορθόδοξους να εισέλθουν στον Άγιο Τάφο για να εορτάσουν το Πάσχα. Τότε, ο Πατριάρχης στάθηκε έξω από την εκκλησία, στην αυλή, το Άγιο και Μεγάλο Σάββατο, μαζί με το λαό, ήδη προς το απόγευμα. Μεγάλη λύπη απλώθηκε σε όλους τους Ορθόδοξους, που μαζί με τον Πατριάρχη, κρατώντας κεριά στα χέρια, παρακαλούσαν τον Κύριο με όλη τους την ψυχή. Ο Πατριάρχης ανέβηκε στο θρόνο της Αγίας Ελένης, κοντά σε μια κολόνα.

p.16

προσευχόμενος με δάκρυα, «Ω της φιλανθρωπίας Σου, Δέσποτα», αμέσως σχίστηκε η πέτρινη κολόνα και βγήκε το Άγιο Φως. Τότε έτρεξε ο Πατριάρχης και άναψε τα κεριά που κρατούσε στα χέρια του. Μετά από αυτό, ο λαός άναψε τα κεριά από τα χέρια του Πατριάρχη. Όταν είδαν το θαύμα οι Τούρκοι, άνοιξαν την Αγία Πόρτα και εισήλθε ο Πατριάρχης με τον λαό. Έκαναν την εορτή του Πάσχα σύμφωνα με τη συνήθεια. Υπάρχουν μερικά καρφιά καρφωμένα στη γη μπροστά από την Αγία Πόρτα από εκείνη την εποχή. Υπάρχει επίσης μία πέτρα με την υπόθεση αυτή γραμμένη σε αραβικά γράμματα, ως ενθύμιο του θαύματος που έγινε. Στα δυτικά του ναού ήταν η Αγία Πόρτα, από την οποία η Οσία Μαρία η Αιγυπτία ήθελε να εισέλθει στον ναό, αλλά εμποδίστηκε από θεϊκό άγγελο. Πάνω από την Αγία Πόρτα αυτή ήταν ιστορημένη η Υπεραγία Θεοτόκος, η οποία είχε μιλήσει στη Μαρία και της είπε, «Εάν περάσεις τον Ιορδάνη, θα βρεις ανάπαυση». Κοντά στην Αγία Πόρτα υπάρχουν άλλες κολώνες μαρμάρινες έξι και πορφυρές τρεις, υπάρχουν επίσης και τα [ανώφλια] γλυπτά. Δεξιά εκεί βρίσκεται μία σκάλα και οδηγεί στον θρόνο της

p.17

της Αγίας Ελένης, ο οποίος είναι με κουβούκλιο και χρυσό μωσαϊκό. Και εκεί κάθισε η Αγία Ελένη και δίκασε τους Εβραίους. Κοντά σε αυτόν βρίσκονται τρεις εκκλησίες: η πρώτη ονομάζεται της Αγίας Αναστάσεως, δηλαδή των Μυροφόρων. Εκεί είδε η Μαρία η Μαгдаληνή τον Χριστό μετά την ανάσταση και νομίζοντας ότι είναι ο κηπουρός, είπε, "Κύριε, πού έχεις τοποθετήσει το σώμα του αγαπημένου μου Ιησού" και ο Κύριος της απήντησε, «Μαρία, μη με αγγίζεις». Η δεύτερη είναι των Μαρτύρων και η τρίτη του Ιακώβου του αδελφοθέου, και εκεί συναθροίζονται οι Χριστιανοί και ψάλλουν. Κοντά σε αυτό υπάρχει μια σκάλα που ανεβαίνει στο Πατριαρχείο και στο συνοδικό και στο κελί του Πατριάρχη. Στα ανώτερα δώματα βρίσκεται η εκκλησία του

Αγίου Κωνσταντίνου, το Πατριαρχείο, και έχει τρία παράθυρα που βλέπουν μέσα στον Άγιο Τάφο, όπου ανάβουν δεκαέξι καντήλες. Σαν βολή τόξου είναι το μοναστήρι της Παναγίας των καλογριών, όπου ασκήτευε η Αγία Μελάνη με ενενήντα παρθένες. Και σαν βολή τόξου ανατολικά του Αγίου Τάφου, σε απόσταση μισού μιλίου, είναι τα Άγια των Αγίων, όπου καθόταν η Παναγία τρεφόμενη.

- p.18 Τα άγια των Αγίων , το Ιερό. από θεϊκό Άγγελο για δώδεκα χρόνια. Εκεί σφαγιάστηκε ο προφήτης Ζαχαρίας. Εκεί δέχθηκε και ο πρεσβύτες Συμεών στις αγκάλες του τον Χριστό. Εκεί βρισκόταν και η Κιβωτός του Μαρτυρίου, η ράβδος του Ααρών που άνθισε και τα υπόλοιπα, που προεικόνιζαν την Παναγία Θεοτόκο και είναι σκεπασμένα με μόλυβδο. Κοντά σε αυτό είναι η Τετράπυλη πόρτα από την οποία πέρασε ο Χριστός καθισμένος πάνω σε πουλάρι γαϊδουριού.
- p.19 Ο οίκος του Ιωακείμ και της Άννης , η Προβατική κολυμβήθρα , το Πραιτώριο. με βάρια και κλαδιά. Τώρα είναι κλεισμένη. Από τα Άγια των Αγίων, κοντά στην αυλή, βρίσκεται το ιερό όπου ο Χριστός δίδασκε τους απείθαρχους Ιουδαίους, και είναι σκεπασμένο με μόλυβδο. Έξω από την αυλή του ιερού βρίσκεται ο βόθρος, όπου οι παράνομοι Εβραίοι έριξαν τον προφήτη Ιερεμία. Από το ιερό, ψηλότερα, είναι ο οίκος του Ιωακείμ και της Άννας, και εκεί βρίσκεται ένα βαθύ σπήλαιο, όπου γεννήθηκε η Παναγία. Κοντά σε αυτό είναι το λουτρό της Παναγίας και της Αγίας Άννας. Από το ιερό, σε απόσταση βολής λίθου, βρίσκεται η προβατική κολυμβήθρα, στην οποία ο Χριστός βρήκε τον παράλυτο που ήταν επί τριάντα οκτώ χρόνια ξαπλωμένος και τον θεράπευσε. Κοντά σε αυτό είναι η
- p.20 Η Παναγία , ο άγιος Δημήτριος , ο άγιος Νικόλαος . η αυλή του Πιλάτου, όπου δικάστηκε και μαστιγώθηκε ο Χριστός. Πάνω από αυτόν είναι τα σπίτια των παράνομων αρχιερέων Άννα και Καϊάφα, τα οποία παραμένουν χωρισμένα μέχρι και σήμερα, και εκεί ρίχνουν τα σκουπίδια του κάστρου. **Όσον αφορά τις εκκλησίες που βρίσκονται τώρα στην Αγία Πόλη Ιερουσαλήμ:** Με τη χάρη του Χριστού, υπάρχουν μέσα στην Αγία Πόλη Ιερουσαλήμ εκκλησίες όπου τελούνται λειτουργίες σήμερα από τους Ορθόδοξους. Πρώτη είναι ο Άγιος και Ζωοδόχος Τάφος του Κυρίου, δεύτερη η εκκλησία του Ιωάννη του Θεολόγου, τρίτη η εκκλησία της Ανάστασης, τέταρτη του Αγίου Ιακώβου, και πέμπτη του Μεγάλου Κωνσταντίνου. Αυτές οι εκκλησίες είναι ενωμένες με τον Άγιο Τάφο, ενώ οι υπόλοιπες βρίσκονται διάσπαρτες στην Ιερουσαλήμ. Αυτές οι εκκλησίες λειτουργούνται καθημερινά σήμερα, ενώ παλαιότερα υπήρχαν τριακόσιες εξήντα πέντε, αλλά σήμερα, με τη βοήθεια του Θεού, παραμένουν αυτές.
- p.21 Ο άγιος Γεώργιος , 'άγιος Θεόδωρος , ο τίμιος Πρόδρομος , η αγία Θέκλα , ο Αρχάγγελος , η αγία Αικατερίνη , ο άγιος Ιάκωβος . **Ο Άγιος Ευθύμιος, η Αγία Άννα, ο Άγιος Γεώργιος στους Εβραίους, και είναι παρόμοια με αυτά που έχουν ήδη αναφερθεί.** Λίγο πιο πέρα βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Ιακώβου του Ζεβεδαίου, [αδελφού]του Ιωάννη του Θεολόγου, και είναι μεγάλο και εξαιρετικά όμορφο. Εκεί βρίσκεται και ο τό-
- p.22 Ο άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος , ανώνυμη μικρογραφία . Ο τόπος όπου ο Ηρώδης έσφαξε τον Άγιο Ιάκωβο, τον οποίο διαχειρίζονται οι Αρμένιοι, έχει κελιά και δύο περιβόλια με ελαιώνες. Κοντά στον Άγιο Γεώργιο και τον Αρχάγγελο βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου, το οποίο είναι μεγάλο και εξαιρετικά όμορφο, με έναν ναό με

τρούλο στα δώματα, όπου κατοικούν οι Φράγκοι, και έχει κελιά που φτάνουν τα 170. **Όσον αφορά τα εξωτερικά μέρη:** τώρα βγαίνουμε από την Αγία Πόλη της Ιερουσαλήμ και ξεκινάμε από την Αγία Σιών, η οποία βρίσκεται προς το νότο. Εκεί ήταν ο οίκος του Ζεβεδαίου, όπου έγινε ο Μυστικός Δείπνος και ο ιερός νιπτήρας, και εκεί ο Χριστός εμφανίστηκε μετά την Ανάσταση στους μαθητές του, ενώ οι θύρες ήταν κλειστές.

- p.23 Η «Ταφή τοῖς Ξένους», το πηγάδι του Ιώβ . Εκεί έγινε η ψηλάφηση του Θωμά. Εκεί επίσης εμφανίστηκε το Άγιο Πνεύμα, το Παράκλητο, και φώτισε τους Αποστόλους. Εκεί βρίσκονται και τα μνήματα του Δαβίδ και του Σολομώντα, καθώς και του Αγίου Πρωτομάρτυρα και Αρχιδιάκονου Στεφάνου. Εκεί καθόταν και η Παναγία μετά την Ανάληψη του Χριστού, μέχρι την Κοίμησή της. Εκεί συγκεντρώθηκαν και οι Απόστολοι, φερόμενοι σε νεφέλες, για την κηδεία της. Εκεί έγιναν τα θαύματα. Σήμερα, αυτό το μέρος το κατέχουν οι Τούρκοι. Κάτω από την Αγία Σιών βρίσκεται ο Αγρός του Κεραμέως, δηλαδή ο τόπος ταφής των ξένων, που αγοράστηκε με τα αργύρια που δόθηκαν για το αίμα του Χριστού. Εκεί υπάρχει σπήλαιο όπου θάβονται οι μοναχοί που βρίσκονται στην Ιερουσαλήμ. Πάνω από αυτό το σπήλαιο βρίσκεται η εκκλησία του Αγίου Ονουφρίου, η οποία απέχει ένα μίλι από την Ιερουσαλήμ. Κάτω από εκεί βρίσκεται η πηγή του Ιωάβ, η οποία, όταν οι καιροί είναι ευνοϊκοί, γεμίζει και ρέει, όταν όμως [οι καιροί δεν είναι ευνοϊκοί, παραμένει στεγνή και δεν ρέει].
- p.24 Ανώνυμη μικρογραφία . Έξω από τον ναό βρίσκεται η Κοιλιάδα του Κλαυθμώνος, και από εκεί πρόκειται να τρέξει ο πύρινος ποταμός της κόλασης και αλίμονο στους αμαρτωλούς. Απέχει ένα μίλι από την Ιερουσαλήμ. Πάνω από τη Γεσθημανή βρίσκεται το Όρος των Ελαιών, όπου ο Χριστός αναλήφθηκε στους ουρανούς. Εκεί υπήρχε παλαιότερα ένας πολύ όμορφος ναός, τον οποίο κάποιος ασεβής κατέστρεψε. Τώρα έχει απομείνει μόνο το ιερό βήμα, που είναι ένα πέτρινο κουβούκλιο, και μέσα σε αυτό βρίσκεται το αποτύπωμα του ποδιού του Χριστού, καθώς ετοιμαζόταν(να αναληφθεί).
- p.25 Το σπήλαιο της Αγίας Πελαγίας , η μικρή Γαλιλαία . στην πέτρα όπου πάτησε ο Χριστός και αναλήφθηκε στους ουρανούς, οι Φράγκοι πήραν ένα κομμάτι, και γύρω της υπάρχουν δεκαπέντε μαρμάρινες κολόνες. Εκεί ήρθε πολλές φορές η Παναγία για να προσκυνήσει, και στον καιρό της μετάστασής της, εμφανίστηκε ο Αρχάγγελος Γαβριήλ και της είπε "Χαίρε", δίνοντάς της ένα κλαδί φοινικιάς, προαναγγέλλοντας τη μετάστασή της από τη γη στους ουρανούς. Μπροστά από τον ναό φαίνεται η γη του Ιορδάνη. Έξω από τον ναό, σε απόσταση βολής λίθου, βρίσκεται το σπήλαιο όπου ασκήτευε η Αγία Πελαγία, το οποίο κατέχουν οι Τούρκοι και δεν επιτρέπουν σε κανέναν ευσεβή ή αιρετικό να εισέλθει. Πάνω από τον τάφο της Αγίας υπάρχουν ίχνη αγγέλου αποτυπωμένα. Από το Όρος των Ελαιών, σε απόσταση δύο σταδίων, βρίσκεται η Μικρή Γαλιλαία, όπου ο Χριστός εμφανίστηκε στους μαθητές Του μετά την Ανάσταση και τους είπε: "Πηγαίνετε και κηρύξτε το Ευαγγέλιο σε όλη την κτίση, βαπτίζοντάς τους στο όνομα του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Αμήν". Ανατολικά από το Όρος των Ελαιών βρίσκεται η Βηθανία, η πατρίδα του Λαζάρου.

- p.26 Ανώνυμη
 μικρογραφία . Εκεί βρίσκονται και τα μνήματα της Μάρθας και της Μαρίας μέσα στο σπήλαιο, το οποίο κατέχουν οι Τούρκοι. Λίγο πιο κάτω από τη Βηθανία βρίσκεται η πέτρα όπου κάθισε ο Χριστός όταν τον συνάντησαν η Μάρθα και η Μαρία, οι αδελφές του Λαζάρου, και του είπαν: "Κύριε, αν ήσουν εδώ, ο αδελφός μας δεν θα είχε πεθάνει." Και μετά από αυτά τα λόγια, ανέστησε τον Λάζαρο που ήταν τέσσερις μέρες στον τάφο. Καθώς ερχόταν από τη Βηθανία προς την Ιερουσαλήμ, έστειλε τους μαθητές του να φέρουν το πουλάρι, και αφού κάθισε πάνω του, τον υποδέχθηκαν με κραυγές, λέγοντας με βάρδια και κλαδιά: "Ευλογημένος αυτός που έρχεται στο όνομα του Κυρίου, Δόξα στον Ύψιστο." Η Βηθανία απέχει από την Ιερουσαλήμ περίπου 15 στάδια. Από τη Βηθανία προς τα κάτω, ανατολικά, υπάρχει ο δρόμος που οδηγεί στην Ιεριχώ και στον Ιορδάνη. Η Ιεριχώ βρίσκεται σε μια πεδιάδα, και εκεί ανέβηκε ο Ζακχαίος στη συκομουριά για να δει τον Χριστό. Απέχει 25 μίλια από την Ιερουσαλήμ. Πάνω από την Ιεριχώ βρίσκεται το όρος Σαραντάριο, όπου ο Χριστός νήστεψε για σαράντα ημέρες κατά την ανθρώπινη φύση.
- p.27 Το όρος Σαραντάριο
 , (η μονή) του
 Προδρόμου , η
 Νεκρά θάλασσα , ο
 ποταμός Ιορδάνης . μέρες σαράντα και τον πείραζε ο Σατανάς. Εκεί υπάρχει ένα σπήλαιο πολύ ψηλό, ενώ από κάτω βρίσκεται ένας μεγάλος γκρεμός και δύσβατος τόπος. Στη ρίζα του βουνού υπάρχουν υφάλμυρα νερά που τα μετέτρεψε σε πολύ γλυκά ο προφήτης Ελισαίος. Από την Ιεριχώ και προς τα ανατολικά, στην έρημο, βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου και Βαπτιστή. Περίπου δύο μίλια ανατολικά από το μοναστήρι βρίσκεται ο ποταμός Ιορδάνης, όπου βαπτίστηκε ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός από τον Πρόδρομο. Εκεί, στις όχθες του Ιορδάνη, είδε ο Ιωάννης το Άγιο Πνεύμα σε μορφή περιστέρως. Εκεί φανερώθηκε η Αγία Τριάδα. Υπάρχει επίσης το σπήλαιο όπου αναπαυόταν ο Ιωάννης, πέρα από τον Ιορδάνη. Το σημείο όπου βαπτίστηκε ο Χριστός ονομάζεται Καθολικό, και απέναντί του βρίσκεται το όρος Ερμωνείμ ,
- p.28 Η μονή του Αββά
 Γερασίου . από εκεί αρπάχτηκε ο προφήτης Ηλίας με άρμα φωτιάς. Ο Ιορδάνης ποταμός κυλάει προς τα νότια και απέχει είκοσι μίλια από την Ιερουσαλήμ. Πέρα από τον Ιορδάνη βρίσκονται ψηλά βουνά, και εκεί πήγε ο προφήτης Μωυσής και προσευχόταν προς την Ιερουσαλήμ. Εκεί θάφτηκε από θείο άγγελο . Προς την εσωτερική έρημο βρίσκεται ο τάφος της οσίας Μαρίας της Αιγυπτίας, που έζησε εκεί σαράντα χρόνια και απέχει είκοσι ημέρες από την Ιερουσαλήμ. Δεξιά του Ιορδάνη βρίσκονται τα Σόδομα και τα Γόμορρα και η Νεκρά Θάλασσα, που λέγεται νεκρά γιατί δεν έχει τίποτα ζωντανό. Εκεί βρίσκεται και ο τόπος του ανιψιού του Αβραάμ. Αυτός ο τόπος βυθίστηκε λόγω των αμαρτιών των ανθρώπων που δεν μεταστράφηκαν. Εκεί είναι ο τόπος της κολάσεως. Ο τόπος αυτός έχει περίμετρο 700 μίλια. Κοντά στον Ιορδάνη βρίσκεται το μοναστήρι του αββά Γερασίου, όπου υπηρετούσε ένα λιοντάρι εξαιτίας της θεάρεστης ζωής του. Περίπου δύο μίλια από το μοναστήρι είναι το αγίασμα που ανέβλυσε ο μαθητής του Σαββάτιος με προσευχή, και επιστρέφοντας πάλι
- p.29 Η θάλασσα
 Τιβεριάδα . στην ιερή πόλη της Ιερουσαλήμ, έξω από την Πύλη της Δαμασκού, βρίσκεται ο αγρός του βασιλιά Αγρίππα, όπου ο προφήτης Ιερεμίας έστειλε τους μαθητές του, τον Βαρούχ και τον Αβιμέλεχ, για να κόψουν σύκα για τους ασθενείς. Καθώς κάθονταν σε μια σπηλιά έξω από την πόλη, κοιμήθηκαν για εβδομήντα χρόνια, σαν να ήταν αιχμάλωτοι. Σε απόσταση μίας ημέρας από εκεί βρίσκεται η Σαμάρεια, η οποία είναι ένα πανέμορφο κάστρο. Έξω από

αυτό υπάρχει το πηγάδι του Ιακώβ, όπου ο Χριστός συνάντησε τη Σαμαρείτισσα. Σε απόσταση δύο ημερών προς τον βορρά από τη Σαμάρεια βρίσκεται η θάλασσα της Τιβεριάδας, από την οποία εκβάλλει ο Ιορδάνης. Αν και είναι μια μεγάλη λίμνη, ονομάζεται θάλασσα. Εκεί ο Χριστός βρήκε τους αποστόλους που ψάρευαν και τους είπε: 'Ακολουθήστε με και θα σας κάνω ψαράδες ανθρώπων'. Εκεί μπήκε ο Χριστός στο πλοίο και επίσης, μετά την Ανάσταση, εμφανίστηκε στους μαθητές που ψάρευαν. Ο Χριστός ρώτησε τον Πέτρο: 'Σίμων Ιωνά, με αγαπάς;' και συνέχισε τη συζήτηση. Κοντά σε εκείνο το μέρος βρίσκεται η Βηθσαιδά, η πόλη του Ανδρέα και του Πέτρου. Πιο πάνω βρίσκεται η λίμνη Γεννησαρέτ, σε έναν έρημο τόπο. Σε εκείνα τα βουνά βρίσκεται

- p.30 Η Ναζαρέτ . και το ξεροπήγαδο στο οποίο έριξαν τον Ιωσήφ οι αδελφοί του, όταν τον πούλησαν στους Αιγυπτίους, και απέχει 100 μίλια. Από εκεί και κάτω είναι η Ναζαρέτ, στην οποία έγινε ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου από τον αρχάγγελο Γαβριήλ. Εκεί ανατράφηκε ο Χριστός ως άνθρωπος και γι' αυτό τον λόγο ονομάστηκε Ναζωραίος.
- p.31 Το όρος Θαβώρ , η μονή του Προφήτη Ηλία , ο τάφος της Ραχήλ . Και λίγο πιο πέρα είναι το όρος Θαβώρ, στο οποίο μεταμορφώθηκε ο Χριστός, και βρίσκεται προς την ανατολή. Κοντά του είναι και η Κανά της Γαλιλαίας, όπου ο Χριστός μετέτρεψε το νερό σε κρασί. Αρχίζουμε με τη Βηθλεέμ και τα περίχωρά της, της ιερής πόλης της Ιερουσαλήμ. Η Αγία Βηθλεέμ βρίσκεται προς το νότο και απέχει 6 μίλια. Στη μέση της διαδρομής, 3 μίλια μακριά, είναι το μοναστήρι του προφήτη Ηλία. Έχει έναν πολύ όμορφο ναό με τρούλο, και εκεί κοιμήθηκε ο προφήτης Ηλίας κάτω από ένα κέδρο, και ένας άγγελος Κυρίου του είπε: 'Σήκω, φάε και πιες, γιατί ο δρόμος σου είναι μακρύς'. Εκεί βρίσκονται πολλοί μοναχοί. Και έξω από το δρόμο είναι
- p.32 Η μονή του αγίου Γεωργίου . η ταφή του σώματος του Αγίου, και στο δρόμο που οδηγεί από το μοναστήρι προς τη Βηθλεέμ, βρίσκεται ο τάφος της Ραχήλ, της δεύτερης γυναίκας του Ιακώβ. Κοντά εκεί είναι και το ρυάκι, στο οποίο ο Ιωσήφ έφερε την Παναγία για να τη διώξει, και τότε ήρθε άγγελος του Κυρίου και είπε στον Ιωσήφ: 'Μην φοβηθείς να πάρεις τη Μαριάμ'. Δεξιά από εκεί βρίσκεται το χωριό Πετζαλάς, όπου υπάρχει ο οίκος του Ευφραθά, και παραπάνω βρίσκεται το αγίασμα του Κυπριανού, όπου λέγεται ότι εκεί εμφανίστηκαν οι προφήτες. Περίπου τρία μίλια πιο πέρα είναι το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, που έχει έναν πολύ ωραίο και στρογγυλό ναό με τρούλο. Εκεί φυλάσσεται και μέρος της αλυσίδας με την οποία τον έδεσαν κατά το μαρτύριό του, και κάνει θαύματα στους πιστούς και στους απίστευτους με τις πρεσβείες του Αγίου, και απέχει ένα μίλι. **Επιστρέφουμε πάλι στα σχετικά με την Αγία Βηθλεέμ** : Σε αυτή γεννήθηκε ο Κύριος μας Ιησούς Χριστός, κατά σάρκα, από την Αγία Παρθένο. Υπάρχει ένας μεγάλος και πολύ ωραίος ναός, χτισμένος με πέτρα, με ξύλινη σκεπή και από πάνω το δάπεδο του βήματος είναι καλυμμένο με μολύβι,
- p.33 Η Βηθλεέμ . λίγο από το ναό είναι με μάρμαρο. Ο ναός έχει μαρμάρινες κολόνες, πενήντα , από τη μία πλευρά είκοσι πέντε και από την άλλη πλευρά είκοσι πέντε, και από πάνω είναι διακοσμημένος με ψηφίδες και χρυσό μωσαϊκό. Δεξιά από το βήμα υπάρχει μια σκάλα που οδηγεί στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, και από εκεί υπάρχει άλλη μια σκάλα που οδηγεί στον πύργο, όπου κατοικούν οι μοναχοί. Κάτω από το καθολικό ναό βρίσκεται το άγιο σπήλαιο, όπου

γεννήθηκε ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός, και είναι όλο φτιαγμένο από ωραίο μάρμαρο, μέσα και έξω, όπως και το δάπεδο. Έχει επίσης δύο χάλκινες πόρτες, μία δεξιά και μία αριστερά. Κατεβαίνοντας τα σκαλοπάτια, βρίσκεται ο τόπος όπου γεννήθηκε ο Κύριος, ονομάζεται η Γέννηση και είναι προς την ανατολή, ενώ η φάτνη είναι προς τη δύση. Από εκεί βγαίνει μεγάλη και πολύ ευχάριστη ευωδία

- p.34 Η μονή του Οσίου Θεοδοσίου . ανάβουν καντήλια στη γέννηση, έξι, και στη φάτνη, τέσσερα. Όλα τα καντήλια του Αγίου Σπηλαίου είναι σαράντα δύο. Και στη δυτική άκρη είναι ο τόπος όπου έχυσαν το απόπλυμα των σπαργάνων του Χριστού, και ευωδιάζει. Το μοναστήρι των Φράγκων είναι έξω από τον ναό. Ο ναός έχει μήκος εκατόν ογδόντα πέντε πόδια και πλάτος είκοσι πόδια. Αριστερά του ναού, οι αιρετικοί έχουν μέρη όπου ψάλλουν. Και στα δεξιά, υπάρχει ένας πορφυρός βαπτιστήρας. Έξω από τον ναό, προς την ανατολή, σε απόσταση ενός σταδίου, είναι το σπήλαιο όπου μπήκε ο Χριστός με τη μητέρα του και τον Ιωσήφ, όταν ήθελαν να φύγουν για την Αίγυπτο. Παίρνουν χώμα από εκεί και κάνει ιάσεις. Από την Αγία Βηθλεέμ και κάτω, προς την ανατολή, στην έρημο, είναι το μοναστήρι του Αγίου Θεοδοσίου του Κοινοβιάρχου. Απέχει από την Ιερουσαλήμ οκτώ μίλια. Λίγο πιο κάτω, τέσσερα μίλια από το μοναστήρι του Θεοδοσίου, είναι η λαύρα του Αγίου Σάββα. Εκεί δολοφονήθηκαν οι Όσιοι Ασκητές από τους άθεους Άραβες. Το μοναστήρι είναι σε τόπο δύσβατο και κρημνώδη, και έχει ναό πανέμορφο με τρούλο,
- p.35 Η λαύρα του αγίου Σάββα και ιστορημένο με λαζουρί (δηλ. χρώμα μπλε), και κτισμένο από τον ευσεβέστατο βασιλιά Εμμανουήλ τον Πορφυρογέννητο. Και πίσω από το βήμα της εκκλησίας, κάτω στον ξηροπόταμο, είναι το σπήλαιο, όπου ο άγιος ανέβλυσε το αγίασμα με την προσευχή του. Επίσης, βρίσκεται και ο τάφος του έξω από το ναό, μαζί με κιβώριο. Ο άγιος είδε στήλη φωτός και έκτισε την εκκλησία του Ευαγγελισμού. Εκεί κοντά βρίσκεται μεγάλο σπήλαιο και η εκκλησία του αγίου πατέρα μας Νικολάου. Στο μοναστήρι βρίσκεται το κελί του Ιωάννη του Δαμασκηνού
- p.36 Ο οίκος του Αβραάμ εκεί έγραψε και την Οκτώηχο, καθώς και πολλά άλλα ωφέλιμα συγγράμματα. Το μοναστήρι έχει οκτώ εκκλησίες. Η πρώτη είναι το καθολικό, ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου. Η δεύτερη είναι των Αγίων Σαράντα Μαρτύρων. Η τρίτη του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου. Η τέταρτη του Αγίου Γεωργίου. Η πέμπτη του Αγίου Ιωάννη του Χρυσοστόμου. Η έκτη του Αγίου Ιωάννη του Δαμασκηνού. Η έβδομη του Αγίου Νικολάου. Η όγδοη των Αγίων Αποστόλων στο ασκητήριο του Αγίου Σάββα. Το μοναστήρι έχει επίσης δύο πύργους για την προστασία από τους άθεους Άραβες και απέχει δεκαοκτώ μίλια από την Ιερουσαλήμ. Στα βόρεια της λαύρας βρίσκεται το μοναστήρι του Αγίου Ευθυμίου, ενώ στα νότια είναι το μοναστήρι του Αγίου Χαρίτωνος. Επίσης, έχει μια πηγή αγιάσματος και απέχουν τριάντα μίλια από την Ιερουσαλήμ. Πάνω από αυτό, προς το νότιο μέρος, βρίσκεται η Μαύρη Δρυς, όπου κατοικούσε ο Πατριάρχης Αβραάμ. Είναι ο οίκος του Πατριάρχη Αβραάμ, όπου είναι θαμμένος αυτός, η σύζυγός του Σάρα, ο γιος του Ισαάκ και η σύζυγός αυτού, καθώς και η υπόλοιπη γενιά του

- p.37 Ο Σταυρός εκεί πραγματοποιήθηκε και η φιλοξενία της Αγίας Τριάδας. Ο τόπος αυτός ανήκει στους Αγαρηνούς (Μουσουλμάνους) και απέχει τριάντα μίλια από την Ιερουσαλήμ. Έξω από την Ιερουσαλήμ, σε απόσταση μιλίων, βρίσκεται το μοναστήρι του Σταυρού. Ανήκει στους Ορθοδόξους και έχει έναν εξαιρετικά όμορφο ναό με τρούλο, διακοσμημένο με λαζουρί (μπλε χρώμα). Το δάπεδο είναι διακοσμημένο με ψηφίδες. Στο άγιο βήμα, κάτω από την Αγία Τράπεζα, βρίσκεται ο τόπος όπου κόπηκε το δέντρο από το οποίο, στους έσχατους χρόνους, έγινε ο Σταυρός πάνω στον οποίο σταυρώθηκε ο Κύριός μας Ιησούς Χριστός. Επίσης, φυλάσσεται και Τίμιος Σταυρός από το ξύλο του, κάτω από την Αγία Τράπεζα, και ανάβουν τρεις καντήλες. Ο ναός έχει μήκος εβδομήντα έξι πήχεις και πλάτος σαράντα έξι πήχεις. Το μοναστήρι βρίσκεται σε βαθύ μέρος και διαθέτει τέσσερα παρεκκλήσια. Δυτικά της Ιερουσαλήμ βρίσκεται η ορεινή περιοχή όπου
- p.38 Η Ορεινή. εκεί γεννήθηκε ο Τίμιος Πρόδρομος, και υπάρχει ένας όμορφος ναός. Κοντά του βρίσκεται ο οίκος του προφήτη Ζαχαρία. Εκεί ήρθε η Παναγία, η Θεοτόκος, και χαιρέτησε την Ελισάβετ, και έμεινε εκεί για τρεις μήνες. Δίπλα στο άγιο βήμα γεννήθηκε ο Τίμιος Πρόδρομος. Περίπου δύο στάδια μακριά βρίσκεται το νερό της Ελέγξεως, το οποίο, όπως λένε, φανέρωνε στον καθένα τις αμαρτίες του. Δυτικά, σε απόσταση μιλίων, υπάρχει ο βράχος που σχίστηκε και προστάτευσε τον Πρόδρομο μαζί με τη Μαρία, όταν έγινε η σφαγή των νηπίων, και από εκεί αναβλύζει μια πηγή αγιάσματος. Στα ίδια βουνά, προς τα νότια, βρίσκεται το νερό όπου ο απόστολος Φίλιππος βάπτισε τον Αιθίοπα ευνούχο. Η Ορεινή απέχει οκτώ μίλια από την Ιερουσαλήμ. Δυτικά της Ιερουσαλήμ, σε απόσταση εξήντα σταδίων, βρίσκεται η Εμμαούς. Εκεί, όπως αναφέρει το Άγιο Ευαγγέλιο, ο Χριστός έσπασε τον άρτο και εμφανίστηκε μετά την Ανάστασή Του
- p.39 Η Εμμαούς , η Γάζα ,
[η Λύδδα]. στον Λουκά και στον Κλεόπα, και υπάρχει μια όμορφη και μεγάλη εκκλησία, η οποία τώρα είναι ερειπωμένη. Μόνο το νερό παραμένει μέχρι σήμερα, και εκεί κατοικούν Αγαρηνοί (Μουσουλμάνοι). Η Γάζα απέχει από την Ιερουσαλήμ μία ημέρα, και εκεί ήταν ο οίκος του ανδρείου Σαμψών. Στα δυτικά της Γάζας βρίσκονται τα Μάγδαλα, από όπου καταγόταν η Μαρία η Μαγδαληνή. Αριστερά της Γάζας, σε απόσταση μίας ημέρας, βρίσκεται η Λύδδα. Εκεί είναι ο πάνσεπτος ναός του Αγίου Γεωργίου, πολύ ωραιότατος, και κοντά στο άγιο βήμα βρίσκεται το τίμιο κρανίο του, για το οποίο πανηγυρίζουμε την αγία του μνήμη τον μήνα Νοέμβριο,
- p.40 Η Ρέμλη , η Ιόπη . στις τρεις, δηλαδή κατά τα εγκαίνια του ναού. Ο ναός αυτός μέχρι σήμερα προσκυνείται από όλους, πιστούς και απίστους. Κοντά στη Λύδδα υπάρχει άλλος ναός αφιερωμένος στον Άγιο Γεώργιο, δηλαδή η Ρέμλη. Στα δεξιά του ναού υπάρχει η κολόνα που αγόρασε η χήρα, οπού την έριξε στη θάλασσα και, με τις πρεσβείες του Αγίου, βρέθηκε στο λιμάνι και τοποθετήθηκε στα δεξιά του ναού. Περίπου έξι μίλια από την πόλη Λύδδα βρίσκεται η Γιάφα, δηλαδή η σημερινή Ιόπη, όπως αναφέρεται στην Αγία Γραφή. Είναι λιμάνι απ' όπου έρχονται τα καράβια με τους προσκυνητές και απέχει τριάντα μίλια από την Ιερουσαλήμ. Αριστερά της Ιόπης, στην παραθαλάσσια περιοχή, βρίσκεται το Αλέμπι Άλεμ, όπως ονομάζεται αυτό το μέρος.

p.41

και υπάρχει η εκκλησία του Αγίου Αποστόλου Πέτρου, και εκεί είναι ο τόπος όπου αναφέρει το Ιερό Ευαγγέλιο: «Εκείνο τον καιρό ρωτούσε ο Ιησούς τους μαθητές του: "Ποιον λένε οι άνθρωποι ότι είναι ο Υιός του Ανθρώπου;"». Και τα εξής: παρακάτω βρίσκεται η Καισάρεια του Φιλίππου, που είναι ένα έρημο κάστρο. Λίγο πιο κάτω είναι η Πτολεμαΐδα, δηλαδή το άκρο, και ψηλότερα είναι το όρος Κάρμηλος, όπου βρισκόταν ο Προφήτης Ηλίας. Στα αριστερά βρίσκονται η Τύρος και η Σιδώνα, δηλαδή το Σάιτι. Μέχρι εκεί περπάτησε ο Χριστός, ευλογημένοι Χριστιανοί, όπως αναφέρει το Άγιο Ευαγγέλιο: «Εκείνο τον καιρό ήρθε ο Ιησούς στα μέρη της Τύρου και της Σιδώνας» και τα υπόλοιπα. Αυτά που ακούτε, αγαπητοί μου αδελφοί, από την Ιόππη και κάτω προς την παραλία, απέχουν από την Ιερουσαλήμ ημέρες (?). Και καθώς πλησιάζετε την Άγια Πόλη, την Ιερουσαλήμ, στα αριστερά του δρόμου βρίσκεται ο ναός του Προφήτη Σαμουήλ, ένας μεγάλος ναός στην κορυφή του βουνού, που απέχει οκτώ μίλια από την Ιερουσαλήμ. Τέλος, και δόξα στον Θεό. Όπως διηγήθηκα, αυτοί είναι οι σεβαστοί τόποι της Ιερουσαλήμ και οι πάγκαλοι άγιοι.

p.42

Και ήθελα πάρα πολλά ακόμη να γράψω, αλλά η ώρα έφτασε εδώ για να σταματήσω. Και για να γνωρίζετε από πού ολοκληρώθηκε αυτό το ποίημα και σε όλους δόθηκε. Στη θαυμαστή και ευλογημένη Λαύρα του Αγίου Σάββα του σεπτού, την χαριτωμένη. Όσοι το αποκτήσετε, αδελφοί, και το αγοράσετε, μεγάλο πλούτο θα έχετε, φυλάξτε τον πάντα. Και ακόμα, στο σπίτι σας θα έχετε λάβει ευλογία από την Ιερουσαλήμ, την Αγία Πόλη. Όσοι το διαβάζετε ή το αφηγείστε, εύχομαι στον Κύριο να είστε στη Βασιλεία Του. Ζητήστε και για μένα λύτρωση από τις αμαρτίες, ώστε να λάβω άφεση από τα δικά μου σφάλματα. Γι' αυτό, στο υπόλοιπο της ζωής μου δοξάζω την Τρισυπόστατη Θεότητα στους αιώνες των αιώνων. Έτος 1695, στις 10 του μηνός Αυγούστου. Χειρόγραφο Διονυσίου ιερομονάχου.

Ρητορικές στρατηγικές στο χειρόγραφο Greek.MS.31

Incipit: (p.5-6) **πρὸσκυνητάριον σὺν Θ(ε)ῳ|ἀγίῳ τῆς ἀγί(ας) πόλεως Ἱ(ερουσα)λήμ τ(οίς) ἀνὰ|γινώσκουσι χαῖρην:** -|Ακοῦσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς|χριστιανοὶ ἄνδρες τε κ(α)ὶ γυναῖκες ἄνδρες τε κ(α)ὶ μεγάλοι ταύτην|τὴν διήγησιν ἢ ὅποια διηγάτε|διὰ το(ῦ)ς ἁγίους Τόπους ὅπου ἐπ(ε)ριπάτησεν ὁ Κ(ύριος)ς ἡμ(ῶν)· Ἱ(ησοῦ)ς· Χ(ριστό)ς· κ(α)ὶ ἡ πανά|χραντος αὐτο(ῦ) μ(ή)τηρ ὑπεραγία Θ(εοτό)κου· κ(α)ὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι κ(α)ὶ οἱ θεοῖγόροι |προφήται· κ(α)ὶ το(ῦ)τον ἡ ρίζα κ(α)ὶ τὸ κεφάλαιον· ὑπάρχει ἡ ἁγία πόλις Ἱ(ερουσα)λήμ· τ(ήν) ὅποιαν κ(α)ὶ ὁ Κ(ύριος)ς ἡμ(ῶν)· Ἱ(ησοῦ)ς· Χ(ριστό)ς· τ(ήν) ὀνομάζει πόλις το(ῦ) μεγάλου βασιλείου ἐν τῷ εὐαγγελίῳ· οὐχὶ μόνον αὕτη ἡ πόλις λέγετε ἁγία ἀλλά· κ(α)ὶ τὰ πε(ρ)ίχωρα κ(α)ὶ ὁ τόπος αὐτῆς· ὁ ὅποιος ὀνομάζε|τε εἰς τ(ήν) Παλαιὰν Διὰθήκην γῆ τῆς ἐπαγγελί(ας)· περὶ αὐτῆς εἶπεν ὁ Κ(ύριος)ς διὰ στόματος τῶν προφητῶν γῆ ρέουσα μέλι· κ(α)ὶ γάλα αὐτο(ῦ) λοιπὸν ἔρχονται πᾶν γένος κ(α)ὶ φυλὴ ἀπὸ ἀνατολῶν κ(α)ὶ δυσμῶν κ(α)ὶ παντὸς κόσμου· || κόσμου τρέχουσι κ(α)ὶ πρὸσκυνοῦσιν μ(ε)τ(ὰ) μεγάλης πί[σ]τεως· οὐχὶ μόνον ὀρθόδοξοι ἀλλὰ κ(α)ὶ αἱρετικοὶ· κ(α)ὶ ἄσεβεῖς ἐκ παντὸς τόπου.

πρὸσκυνητάριον σὺν Θ(ε)ῳ|ἀγίῳ τῆς ἀγί(ας) πόλεως Ἱ(ερουσα)λήμ τ(οίς) ἀνὰ|γινώσκουσι χαῖρην: Το ἀπαρέμφατο «χαῖρην» (τυπικός χαιρετισμός) λειτουργεῖ

ως μέσο προτροπής, προσκαλώντας τους πιστούς να αναγνωρίσουν και να σεβαστούν την ιερότητα της Ιερουσαλήμ. Μέσω αυτής της ρητορικής στρατηγικής, ενισχύεται η κοινή θρησκευτική εμπειρία και η αίσθηση της κοινότητας και πίστης. Οι αναγνώστες καλούνται να συμμετάσχουν ενεργά στη λατρεία, τονίζοντας την ιερότητα του τόπου και προάγοντας την αφοσίωσή τους στη θρησκεία.⁶⁸ Το απαρέμφοτο «χαΐρην» δεν αποτελεί απλώς μια ευχή, αλλά μια πρόσκληση για συμμετοχή σε μια πνευματική διαδικασία που αναδεικνύει τη σημασία της συλλογικότητας στην πίστη, ενθαρρύνοντας τις πρακτικές εκφράσεις της θρησκευτικής ταυτότητας.⁶⁹ Η επιλογή του συγκεκριμένου ρηματικού τύπου συμβάλλει στην πνευματική αφύπνιση και τη θρησκευτική εμπειρία της κοινότητας, ενδυναμώνοντας τη συνοχή της τελευταίας.

Ἀκοῦσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς|χριστιανοὶ ἄνδρες τε κ(α)ὶ γυναῖ|κες ἡ μικροὶ τε κ(α)ὶ μεγάλοι ταύτ(ην)|τήν διήγησιν: Η εναρκτήρια φράση «Ἀκοῦσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς» προσκαλεί τους ευσεβεῖς χριστιανούς να ακούσουν και να συμμετάσχουν ενεργά στην επερχόμενη αφήγηση. Η χρήση της προστακτικής «Ἀκοῦσατε» υποδηλώνει την επιτακτική ανάγκη συμμετοχής, εκφράζοντας την επιθυμία για άμεση ανταπόκριση των δεκτών.⁷⁰ Διὰ μέσου αυτής της προτροπής εισάγεται μια αίσθηση επείγουσας σημασίας, ενθαρρύνοντας τους συμμετέχοντες να προσέξουν και να εμπλακούν. Δέκτες της προτροπής είναι ἄνδρες και γυναῖκες όλων των ηλικιών. Αυτή η συμπερίληψη ενισχύει την αίσθηση της κοινότητας και της συλλογικής πίστης, καθιστώντας το μήνυμα περισσότερο ελκυστικό.⁷¹ Με την εφαρμογή αυτής της ρητορικής στρατηγικής, η αφήγηση ξεπερνά την απλή ενημέρωση και επιδιώκει να εμπνεύσει και να κινητοποιήσει τους πιστούς. Γίνεται πιο ζωντανή και βιωματική, παρέχοντας στους δέκτες την ευκαιρία να συμμετάσχουν ενεργά σε μια κοινή πνευματική εμπειρία.

ἡ ὁποῖα διηγάτε|διὰ το(ῦ)ς ἁγίους Τόπους ὁποῦ ἐπ(ε)ρι|πάτησεν ὁ Κ(ύριος) ἡμ(ῶν) Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστό)ς κ(α)ὶ ἡ πανά|χραντος αὐτο(ῦ) μ(ή)τηρ ὑπεραγία Θεοτόκου|κ(α)ὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι κ(α)ὶ οἱ θεοῖ|γόροι ἡ προφῆται κ(α)ὶ το(ῦ)τον ἡ ρίζα κ(α)ὶ τὸ κεφάλαι(ον) ὑπάρ|χει ἡ ἁγία πόλις Ἰ(ερουσα)λήμ τ(ήν) ὁποῖαν κ(α)ὶ ὁ Κ(ύριος) ἡμ(ῶν) Ἰ(ησοῦ)ς Χ(ριστό)ς|τ(ήν) ὀνομάζει πόλις το(ῦ) μεγάλου βασιλέου ἐν τῷ εὐα|γγελίῳ οὐχὶ μόνον αὕτη ἡ πόλις λέγετε ἁγία ἀλλά|κ(α)ὶ τὰ π(ε)ρίχωρα κ(α)ὶ ὁ τόπ(ος) αὐτῆς ὁ ὁποῖος ὀνομάζε|τε εἰς τ(ήν) Παλεῖν Διὰθήκην γῆ τῆς ἐπαγγελί(ας) πε|ρί αὐτῆς εἶπεν ὁ Κ(ύριος) διὰ στόματος τῶν προφητῶν γῆ ρέουσα μέλη κ(α)ὶ γάλα: Στο συγκεκριμένο χωρίο γίνεται αναφορά στο περιεχόμενο του αφηγηματικού κειμένου. Η Ιερουσαλήμ αναγνωρίζεται ως η «πόλις του μεγάλου βασιλέα» και συνδέεται με τη θεία παρουσία του Χριστού στους Αγίους Τόπους. Χαρακτηρίζεται μεταφορικά ως «γῆ ρέουσα μέλη καὶ γάλα» υπογραμμίζοντας την πνευματική και φυσική γονιμότητά της.⁷² Η ιερότητα της πόλεως αυτής ενισχύεται με τη συσσώρευση ευαγγελικών αναφορών όπως η Θεοτόκος, οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι και οἱ Προφῆτες, τα ονόματα των οποίων συνθέτουν μια πλούσια θρησκευτική κληρονομιά.⁷³ Παράλληλα, με την επανάληψη της προσωπικής αντωνυμίας «ἡμῶν» δημιουργείται μια ισχυρή σύνδεση ανάμεσα στους πιστούς και τον Κύριο Ἰησοῦ Χριστό, ενισχύοντας την αίσθηση της συλλογικής ταυτότητας και της κοινότητας.⁷⁴

⁶⁸ Goldman, 2012: 75 και Vaughan, 2010: 112.

⁶⁹ Wyschogrod, 2004: 45.

⁷⁰ Gibbons, 2009: 121

⁷¹ Vaughan, 2010: 78

⁷² Vaughan.D, 2010: 112-128.

⁷³ Harris.S, 2016: 265-275.

⁷⁴ Buzaglo.M, 2020: 45-60.

αὐτο(ῦ) λοιπὸν ἔρχονται πᾶν γένος κ(α)ί φιλή ἀπὸ ἀνατολῶν κ(α)ί δυσμῶν κ(α)ί παντὸς κόσμου(υ)·|| κόσμου τρέχουσι κ(α)ί πρόσκυνουσιν μ(ε)τ(ά) μεγάλης πί[σ]τεως·οὐχὶ μόνον ὀρθόδοξοι ἀλλὰ κ(α)ί αἰρετικοὶ|κ(α)ί ἄσεβεῖς ἐκ παντὸς τόπου.Το απόσπασμα αναφέρεται σε ένα ευρύ κοινό πιστών που περιλαμβάνει ὀρθόδοξους χριστιανούς, αιρετικούς και ἀπίστους. Αυτὴ ἡ ἀναφορά υπογραμμίζει τὴν παγκοσμιότητα τῆς θρησκευτικῆς πίστεως καὶ τὴν ἀναζήτησιν πνευματικῆς σωτηρίας. Στὸ σημεῖο αὐτό, ἀξιοπρόσεκτη εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος «τρέχουσιν» στὴν περιγραφὴ τοῦ πνευματικοῦ ταξιδιοῦ. Μὲ τρόπο ἐντυπωσιακὸ ἀναδεικνύεται ἡ ἐπιτακτικὴ ἐπιθυμία τῶν πιστῶν νὰ προσεγγίσουν τὸ θεῖο. Ἡ ἐπιλογὴ τοῦ ἐν λόγῳ ρήματος υποδηλώνει μιὰ αἴσθησιν κίνησης καὶ δυναμισμοῦ, ἐνισχύοντας τὴν εἰκόνα τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς ἀκλόνητης πίστεως τῶν ἀνθρώπων. Μέσα ἀπὸ αὐτὴν τὴ γλωσσικὴ ἐπιλογὴ, ἀναφαίνεται ἡ ἐσωτερικὴ ἀναζήτησις καὶ ἡ ἐπιθυμία γιὰ πνευματικὴ σύνδεσιν μὲ τὸν Θεό, καταδεικνύοντας τὴν ἐντασιν τοῦ θρησκευτικοῦ βιώματος.⁷⁵

Corpus (p.6-41): Ἡ γλώσσα τοῦ κυρίου μέρους τοῦ χειρογράφου ποὺ περιγράφει τὶς τοποθεσίες καὶ τὰ ἱερά μέρη τῆς Ἱερουσαλήμ χαρακτηρίζεται ἀπὸ πλούτο λεπτομερειῶν καὶ ἐντονα εἰκονογραφικὴ ἀμεσότητα, προσφέροντας μιὰ ολοζώντανη ἀπεικόνισιν τοῦ τόπου. Ἡ περιγραφὴ υπερβαίνει τὴν ἀπλὴ ἀναφορὰ γεωγραφικῶν στοιχείων, ἐνσωματώνοντας θρησκευτικὰ καὶ ἱστορικὰ συμφραζόμενα, τὰ ὁποῖα προσδίδουν στὸ κείμενο βαθύ πνευματικὸ καὶ συναισθηματικὸ φορτίο. Αὐτὴ ἡ προσέγγισις ἐνισχύει τὴν πολιτισμικὴ καὶ πνευματικὴ σημασίαν τοῦ τόπου, μετατρέποντας τὴν ἀφήγησιν σὲ μιὰ πράξιν βιωματικῆς ἀναπαράστασης.

Τὸ κείμενο, συντεθειμένο στὴ δημοτικὴ γλώσσα τῆς ἐποχῆς, παραθέτει περιγραφές μὲ ἐντυπωσιακὴ σαφήνεια καὶ ἀκρίβεια, σκιαγραφώντας μὲ λεπτομέρεια τὶς ἱερὲς τοποθεσίες. Μέσω τῆς χρῆσις τοῦ γ' ἐνικοῦ ρηματικοῦ προσώπου, π.χ. «**ἄπέρχεται, ὑπάγει καὶ ἀπέχει**», δημιουργεῖται μιὰ ἀπόστασις ποὺ υποδηλώνει σεβασμὸ καὶ ἀντικειμενικότητα, υπογραμμίζοντας παράλληλα τὴν τελετουργικὴ καὶ συναισθηματικὴ ἀξίαν τῶν ἁγίων χώρων.

Παράλληλα, στὸ χειρόγραφο *Προσκυνητᾶριο*, ἡ χρῆσις τοῦ β' ἐνικοῦ προσώπου στὰ ρήματα «**υπάγεις**», «**ἀναβαίνεις**» καὶ «**καταβαίνεις**»,⁷⁶ ἐπαναλαμβάνεται μὲ σκοπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ προσκυνητῆ, προσδίδοντας μιὰ προσωπικὴ καὶ ἐπιτακτικὴ διάστασιν στὴν ἀφήγησιν. Μέσω τῆς ἐπανάληψης, ἐνισχύεται ἡ αἴσθησις τῆς ἀμεσης ἐμπλοκῆς τοῦ ἀναγνώστη στὴ διαδρομὴ, δημιουργώντας μιὰ σχεδὸν τελετουργικὴ ἐμπειρία ἀνάγνωστος. Αὐτὴ ἡ στρατηγικὴ καθιστᾷ τὸν προσκυνητὴ ὄχι ἀπλῶς θεατὴ ἀλλὰ καὶ ἐνεργὸ συμμετοχὸ στὸ ἱερὸ ταξίδι ποὺ περιγράφεται, ἐπιτείνοντας τὸ πνευματικὸ βάθος τοῦ κειμένου.⁷⁷

Ἀξιοπρόσεκτη εἶναι ἡ χρῆσις τοῦ ἀπληθυντικοῦ προσώπου κυρίως στὴν ἀρχὴ ὀρισμένων ἐνοτήτων.⁷⁸ Ἡ ἐπιλογὴ αὕτη, ἐνισχύει τὸ αἶσθημα συλλογικότητος καὶ ἐγγύτητος μετὰ ἀφηγητὴ καὶ ἀναγνώστη. Ἡ ἐπαναληπτικὴ χρῆσις τῶν ρημάτων

⁷⁵ Vaughan.D, 2010: 75-85.

⁷⁶ Βλ. p.8 ὑπάγεις, p.9 ἡπάγεις, p.10 ὑπάγεις, ἀναβένεις, ὑπάγεις, ἀναβένεις, ὑπάγεις, p.11 κ(α)τ(α)βένεις, ὑπάγεις, εὐρίσκεις, p.12 κ(α)τ(α)βένεις, ἐξέρχεσθε, ἐκατέβη, ἀναβένεις, p.13 ὑπάγεις

⁷⁷ Smyrni, 2003:145 καὶ Papadopoulos, 1998: 32.

⁷⁸ Βλ. p.8 σβέ|νομ(εν), p.9 ἀρχόμεθα πάλιν, p.15 ἐπροεῖπαμεν, ἐδή|γίθημ(εν), ἐξέρχόμεθα, ἐσέβημ(εν), p.22 ἐξέρχόμεθα, p.31 Ἀρχόμεθα, p.32 Πάλιν εἴπομ(εν).

δημιουργεί μια αίσθηση κοινής πορείας. Το κείμενο αποκτά έναν καθοδηγητικό χαρακτήρα, στον οποίο ο αναγνώστης αισθάνεται συνοδοιπόρος στην αφήγηση.⁷⁹

Η άμεση συμμετοχή του αναγνώστη στην πνευματική εμπειρία των Αγίων Τόπων ενισχύεται μέσω της χρήσης χρονικών προσδιορισμών,⁸⁰ που αποδίδουν στην αφήγηση έναν παροντικό χαρακτήρα, εδραιώνοντας τη διαχρονική σύνδεση του προσκυνητή με το ιερό παρόν. Επιπλέον, η ενσωμάτωση αυτών των χρονικών ενδείξεων εμπλουτίζει την αφήγηση με ιστορικές πληροφορίες, σκιαγραφώντας την περίοδο της Τουρκοκρατίας στην Ιερουσαλήμ και τη συνύπαρξη διαφορετικών θρησκευτικών ομάδων της εποχής.⁸¹

Καθώς το κείμενο πλησιάζει προς την ολοκλήρωση του κυρίου μέρους του, ο συντάκτης επανέρχεται στην άμεση απεύθυνση προς το κοινό, χρησιμοποιώντας εκφράσεις όπως «εὐλογημέ|νη χριστιάνοι» και «ἀγαπητοί μου ἀδελφοί».⁸² Αυτή η στρατηγική ενισχύει την αίσθηση της συναισθηματικής εγγύτητας και της πνευματικής αδελφοσύνης, δίνοντας έμφαση στην κοινή χριστιανική ταυτότητα του αναγνώστη και του αφηγητή. Η χρήση αυτών των θετικών χαρακτηρισμών αποσκοπεί στο να δημιουργήσει έναν δεσμό μεταξύ του συντάκτη και του κοινού του, ενισχύοντας την εμπλοκή του αναγνώστη στην αφήγηση.

Desinit (p.41-42): **Τέλος· καὶ τῷ Θε(ε)ῷ δόξα:-** |Ως δε δηίγηθηκα π(ε)ρί το(ύ)ς σεβασμοίους τόπο(υ)ς|τῆς Ἱ(ερουσα)λήμ· κ(α)ί πάνγγαλους ἁγίους:-|κ(α)ί ἐ|: [σημ. p.41] Στο καταληκτικό σημείο του αποσπάσματος, η φράση «τῷ Θεῷ δόξα» αποτελεί μια ισχυρή έκφραση ευλάβειας και ευχαριστίας προς τον Θεό, τονίζοντας την πνευματική ολοκλήρωση της αφήγησης. Αυτός ο ύμνος δόξας ενδυναμώνει την εσωτερική σύνδεση του αφηγητή με το θείο, αναδεικνύοντας την ολοκλήρωση ενός ταξιδιού πίστης που εδραιώνει μια κοινή εμπειρία με τον αναγνώστη. Έτσι, το κείμενο αποκτά έναν καθολικό χαρακτήρα, καλώντας σε συμμετοχή στη θεοκεντρική προσήλωση και στη βαθιά εκτίμηση των ιερών τόπων της Ιερουσαλήμ.⁸³

Η επιλογή του πρώτου ενικού προσώπου «|Ως δε δηίγηθηκα», ενισχύει την αίσθηση της προσωπικής και βιωματικής επαφής με τους ιερούς τόπους. Αυτή η χρήση προσδίδει αυθεντικότητα στο κείμενο και καλλιεργεί μία στενότερη σύνδεση μεταξύ του αφηγητή και των αναγνωστών.⁸⁴ Το περιεχόμενο της διηγήσης συμπληρώνεται από τη χρήση εμπρόθετων προσδιορισμών της αναφοράς «π(ε)ρί το(ύ)ς σεβασμοίους τόπο(υ)ς τῆς Ἱ(ερουσα)λήμ· κ(α)ί πάνγγαλους ἁγίους» αποδίδοντας έμφαση στη θρησκευτική σημασία των Αγίων Τόπων. Η χρήση των επιθετικών προσδιορισμών «σεβασμοίους» και «πάνγκαλους» λειτουργεί ως μέσο πειθούς, ενισχύοντας την αίσθηση της ιερότητας και της αγιότητας των τόπων και προσώπων που αναφέρονται. Με την επιλογή αυτή εδραιώνεται μια βαθιά σύνδεση ανάμεσα στους αναγνώστες και τον θρησκευτικό

⁷⁹ Scherer, 2019: 9- 15 και Johnson, 2021: 45-67.

⁸⁰ Βλ. p.14 ἔως τ(ήν) σῆμερον, p.19 Τῶρα δὲ εἶναι κλησμένει, p.20 λειτο(υ)ργοῦνται τ(ήν) σῆμερον, ἱέρουργοῦνται τ(ήν) σῆμερον, κ(α)ί τ(ήν) σῆμερον εἶναι, p.23 τῶρα χο(υ)σιν αὐτὴν οἱ Το(ύ)ρκοι, p.39 ἔως τ(ήν) σῆμερον, p.40 μέχρι τ(ήν) σῆμερον.

⁸¹ Βλ. p.20 λειτο(υ)ργοῦνται τ(ήν) σῆμερον ἀπὸ το(ύ)ς ἰορθοδόξους, αὐται λοιπὸν ἱέρουργοῦνται τ(ήν) σῆμερον, p.22 κρατο(ῦ)σιν οἱ |Αρμ(έ)νιδες, p.23 τῶρα χο(υ)σιν αὐτὴν οἱ Το(ύ)ρκοι, p.25 κρα|το(ῦ)σιν αὐτῶ οἱ Το(ύ)ρκοι, p.26 κ(α)ί κρατο(ῦ)σιν αὐτῶ |οἱ Το(ύ)ρκοι, p.27 κ(α)ί ἔχουσιν αὐτόν τόν τόπον οἱ Ἀγαρινοί.

⁸² Βλ. p.41.

⁸³ Hock & O'Neil, 1986: 112 και Mack, 1990: 57.

⁸⁴ Hock & O'Neil, 1986: 112.

κόσμο της Ιερουσαλήμ, προβάλλοντας την πνευματική αξία και την πολιτισμική κληρονομιά της περιοχής.⁸⁵

Καὶ ἐβουλόμην παμπολλα ἕτερα δὲ να γράψω ἀλλῶ|μ(ος) ὥρα ἔφ[θα]σεν ὥδε να κ(α)τ(α)παύσω:- | Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, η χρήση του πρώτου ενικού προσώπου «ἐβουλόμην, να γράψω και κ(α)τ(α)παύσω» επιτρέπει στον αφηγητή να δημιουργήσει έναν έντονα προσωπικό τόνο, αποκαλύπτοντας τα εσωτερικά του συναισθήματα και επιθυμίες. Αυτό ενισχύει τη συναισθηματική σύνδεση με τους αναγνώστες, οι οποίοι καλούνται να βιώσουν μαζί του αυτή την ειλικρινή και άμεση μαρτυρία. Η έκφραση «ὥρα ἔφθασεν» αντανακλά την αναγκαιότητα της παύσης, υποδηλώνοντας μια συνειδητοποίηση του πεπερασμένου χρόνου, και δημιουργεί έναν τόνο σεβασμού και ολοκλήρωσης, που παραπέμπει στη φυσική ανάγκη για αποδοχή των περιορισμών. Παράλληλα, η χρήση της αντίθεσης μεταξύ της επιθυμίας για συνέχεια και της αναγκαστικής διακοπής «ἕτερα...ὥρα ἔφθασεν» ενισχύει τη σύγκρουση ανάμεσα στην ανθρώπινη επιθυμία και την αναγκαιότητα του χρόνου, προσδίδοντας στο κείμενο μια αίσθηση αφοσίωσης και βαθιάς πνευματικής αγωνίας.⁸⁶

Καὶ διὰ να γινώσκιτε πόθεν ἐτελειώθη ἐτο(ῦ)το|δέ το ποιῆμα· κ'εἰς πάντ(ας) ἀπεδόθη:- | Η χρήση του δεύτερου πληθυντικού προσώπου «γινώσκιτε», προσφέρει μια άμεση προσβαση στην αφήγηση και εμπλέκει τους αναγνώστες σε μια εμπειρία συναισθηματικής ανταπόκρισης. Με αυτή τη ρητορική στρατηγική, ο αφηγητής δεν περιορίζεται απλώς στη μετάδοση πληροφοριών, αλλά καλεί το κοινό να συμμετάσχει στην κατανόηση των εμπειριών που περιγράφει, προάγοντας έναν ισχυρό δεσμό κοινότητας και συλλογικότητας. Επιπλέον, με την επιλογή της δευτερεύουσας ονοματικής πλάγιας ερωτηματικής πρότασης «πόθεν ἐτελειώθη» ο γράφων ενθαρρύνει τον αναγνώστη να αναλογιστεί και να διερευνήσει τις προθέσεις πίσω από την αφήγηση, ενισχύοντας τη διαδραστικότητα και την ενεργή συμμετοχή του κοινού.⁸⁷

Εἰς λαύραν δέ τ(ήν) θαύμαστήν · κ(α)ί τ(ήν) ἀξιόμένην το(ῦ)|ἀγίου Σάββα το(ῦ) σεπτο(ῦ) τ(ήν) κεχαριτο(ῦ)μένην :- | Η φράση «Εἰς λαύραν δέ τ(ήν) θαύμαστήν» αναδεικνύει την κατεύθυνση του αφηγητή προς έναν ιερό χώρο, υπογραμμίζοντας τη σημασία του. Τα επίθετα «θαύμαστήν» και «ἀξιόμένην» ενδυναμώνουν την αίσθηση της ιερότητας, δημιουργώντας ένα κλίμα σεβασμού και θαυμασμού. Η αναφορά στον «ἀγίου Σάββα τοῦ σεπτοῦ» τονίζει την αγνότητα και τη θεότητα του αγίου, ενώ η χρήση του όρου «κεχαριτωμένην» ενισχύει την αίσθηση της χάρις, υπογραμμίζοντας τη σύνδεση των πιστών με το ιερό και την πνευματική κληρονομιά.⁸⁸

Ὅσοι τὸ κτάσθαι ἀδελφοὶ κ(α)ί ἀγοράσετε το μέγαν|πλουτ(ον) ἔχετε πάντα φυλάγετέ τον:- | Η φράση «Ὅσοι τὸ κτάσθαι ἀδελφοί» λειτουργεί ως αναφορική πρόταση, καλώντας τους αδελφούς να συμμετάσχουν στην απόκτηση του « μεγάλου πλούτου», ενισχύοντας τη σημασία της συλλογικής δράσης και της αλληλεγγύης. Η χρήση της αναφορικής αντωνυμίας «Ὅσοι» καθορίζει εκείνους που επιδιώκουν την απόκτηση, προσδιορίζοντας την ομάδα των αδελφών που καλούνται σε δράση. Η αναφορά στην αδελφότητα προσφέρει αίσθημα οικειότητας και ενότητας.⁸⁹ Η προτροπή «ἀγοράσετε το» διά μέσου της προστακτικής ενθαρρύνει την ενεργό

⁸⁵ Hock & O'Neil, 1986:112 και Mack, 1990: 57.

⁸⁶ Hock & O'Neil, 1986: 112 και Mack, 1990: 57.

⁸⁷ Hock & O'Neil, 1986: 112 και Mack, 1990: 57.

⁸⁸ Hock & O'Neil, 1986: 112 και Mack, 1990: 57.

⁸⁹ Hock & O'Neil, 1986: 112

συμμετοχή, ενώ η φράση «φυλάγετέ τον» τονίζει την υποχρέωση των πιστών να διαφυλάξουν τον πλούτο, υπογραμμίζοντας την ευθύνη τους.⁹⁰

Αἰτεῖ δέ ἐν τῷ οἴκῳ σ(ας) ἐλάβετε εὐλογίαν · ἀπὸ τ(ήν) Ἰ(ερουσα)λήμ · τ(ήν) πόλιν τ(ήν) ἁγίαν:- | Η φράση «Ἐν τῷ οἴκῳ σ(ας) ἐλάβετε εὐλογίαν» καθιστά σαφή την ιερότητα του αναφερόμενου χώρου, αναγνωρίζοντας την πηγή της ευλογίας που απορρέει από αυτόν. Ο οικιακός χώρος προβάλλει ως κεντρικό σημείο για την πνευματική ανάπτυξη των πιστών.⁹¹ Η διατύπωση «ἀπὸ τ(ήν) Ἰ(ερουσα)λήμ» προσθέτει βάθος στην έννοια της ιερότητας, καθορίζοντας την προέλευση της ευλογίας και ενισχύοντας τη σημασία της Ιερουσαλήμ ως πυλώνα θρησκευτικής αξίας.⁹² Ταυτοχρόνως, η επιλογή της έκφρασης «πόλιν τ(ήν) ἁγίαν» προσφέρει μια επιπλέον διάσταση σεβασμού και θεότητας, εμβαθύνοντας τη σύνδεση των πιστών με τον ιερό τόπο.⁹³

Ὅσοι ταναγινῶσκειτε μάλλον κ(α)ί τὸ φυγᾶσθαι δέ ἴομε δὲ τ(όν) Κ(ύριον) · τῆς βασιλεί(ας) να σθαι:- | Στο εν λόγω απόσπασμα αναδεικνύονται ποικίλες ρητορικές στρατηγικές που ενδυναμώνουν τη συναισθηματική σύνδεση με το αναγνωστικό κοινό. Η αναφορική αντωνυμία «Ὅσοι» λειτουργεί ως κάλεσμα προς τους αναγνώστες να συμμετάσχουν ενεργά στην αφήγηση, ενισχύοντας την αίσθηση της συλλογικότητας.⁹⁴ Εξάλλου, η αυτοαναφορικότητα στην έκφραση «φυγᾶσθαι δε ἴομαι» αποκαλύπτει την έντονη επιθυμία του αφηγητή να μοιραστεί την προσωπική του ιστορία.⁹⁵ Η λέξη «μάλλον» υπογραμμίζει τη σημασία της προσοχής και του αναστοχασμού. Η προσφυγή στο «Κυρίου» εισάγει μια πνευματική διάσταση που ενδυναμώνει την αξία της πίστης, ενώ η υποτακτική «να ἴσθαι» εκφράζει την ελπίδα για τη βασιλεία, καλώντας τους αναγνώστες να συμμετάσχουν σε μια πνευματική αναζήτηση.⁹⁶ Μέσω αυτών των ρητορικών στοιχείων, το κείμενο αποκτά μια ζωντανή και δυναμική διάσταση, ενθαρρύνοντας την ενεργή συμμετοχή και την συλλογική σκέψη.

Αἰτεῖτε κ(α)ί π(ε)ρί ἑμο(ῦ) · λύσιν ἁμάρτημάτων · ὅπ(ως) | νὰ λάβω ἄφεσιν ἐκ τῶν ἑμ(ῶν) πτεσμάτων):- | Στο απόσπασμα αυτό, η χρήση της προστακτικής «Αἰτεῖτε» αποπνέει το επείγον και προσκαλεί το κοινό σε συμμετοχή, διαμορφώνοντας μια συλλογική προσευχή.⁹⁷ Την προστακτική ακολουθεί ο εμπρόθετος προσδιορισμός της αναφοράς «π(ε)ρί ἑμοῦ». Η επιλογή αυτή προσδίδει ένα προσωπικό τόνο ταπείνωσης και αυτογνωσίας.⁹⁸ Η επανάληψη των ὀρων «λύσιν» και «ἄφεσιν» τονίζει τη βαθιά ανάγκη για λύτρωση και τη σύνδεση μεταξύ μετάνοιας και θείας συγχώρεσης. Τέλος, η φράση «νὰ λάβω ἄφεσιν» αναδεικνύει την αγωνία του αφηγητή για εξιλέωση, υπογραμμίζοντας το αίσθημα αδυναμίας και επιθυμίας για πνευματική κάθαρση.⁹⁹

Καὶ διὰ το(ῦ)το τὸ λοιπὸν ἓνα πρὸ το(ῦ) αἰῶν(ος) · δοξ[ά]ζω τρισυπόστατ(ον) · αἰῶνα το(ῦ) αἰῶνος:- | Το έργο ολοκληρώνεται με την ανάδειξη της συνειδητής πνευματικής δέσμευσης του αφηγητή. Η έκφραση «διὰ τοῦτο τὸ λοιπὸν» καταγράφει

⁹⁰ Mack, 1990: 57.

⁹¹ Hock & O'Neil, 1986: 112

⁹² Mack, 1990: 57.

⁹³ McIver, 1999: 45.

⁹⁴ Hock & O'Neil, 1986: 112.

⁹⁵ Mack, 1990: 57.

⁹⁶ McIver, 1999: 45.

⁹⁷ Hock & O'Neil, 1986: 112.

⁹⁸ Mack, 1990: 57.

⁹⁹ McIver, 1999: 45.

την αμετάκλητη απόφασή του να τηρεί διαρκώς την προσευχή, αναδεικνύοντας την αφοσίωσή του.¹⁰⁰ Το πρωτοπρόσωπο ρήμα «δοξάζω» εκφράζει την πνευματική του σύνδεση με το θείο,¹⁰¹ ενώ η αναφορά στην «τρισυπόστατον» θεολογία υπογραμμίζει τη δομή της Χριστιανικής πίστης. Ολοκληρώνοντας, η επανάληψη του «αἰῶνα » προσθέτει ρυθμική ένταση και βάθος, ενισχύοντας την αίσθηση της αιωνιότητας και της διαχρονικότητας του θείου.¹⁰²

Συμπεράσματα– Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία αφιερώθηκε στη συστηματική διερεύνηση των Αγίων Τόπων, μέσα από την εις βάθος ανάλυση δύο εικονογραφημένων χειρογράφων προσκυνηταρίων του 17ου αιώνα, των MS. Canon. gr. 127 και Princeton Greek MS 31. Η επιλογή αυτών των χειρογράφων υπαγορεύθηκε από τη διαχρονική τους σημασία, την ιστορική τους βαρύτητα και την ιδιαιτερότητα που αποπνέει η κειμενική και εικονογραφική τους δομή. Η προσέγγιση των συγκεκριμένων πηγών εδράστηκε σε μια διεπιστημονική μεθοδολογία, η οποία συνδύασε παλαιογραφικές, κωδικολογικές, γλωσσολογικές και ρητορικές αναλύσεις, με την υποστήριξη ψηφιακών εργαλείων που διευκολύνουν την αποτύπωση και την πρόσβαση σε αυτά τα χειρόγραφα.

Η έρευνα αποκάλυψε ότι τα χειρόγραφα αυτά, ως προσκυνητάρια, υπερβαίνουν τον ρόλο των απλών ταξιδιωτικών οδηγιών για τους προσκυνητές, καθώς συνιστούν πολυδιάστατα έργα που ενσωματώνουν θεολογική, ιστορική και πολιτισμική αξία. Η συμβολή της παρούσας εργασίας έγκειται, αφενός, στη λεπτομερή καταγραφή, μεταγραφή και μετάφραση των εν λόγω κειμένων, και, αφετέρου, στην ανάδειξη της ρητορικής τους διάστασης, μέσω της οποίας επιδιώκεται η ενίσχυση και διαμόρφωση της θρησκευτικής ταυτότητας των αναγνωστών, με ιδιαίτερη έμφαση στις τεχνικές επικοινωνίας και πειθούς.

Η παλαιογραφική εξέταση των δύο χειρογράφων προσκυνηταρίων, MS. Canon. gr. 127 και Princeton Greek MS 31, ανέδειξε τη διαμόρφωση της γραφής κατά το δεύτερο ήμισυ του 17ου αιώνα. Οι γραφικές συνήθειες που παρατηρήθηκαν στα εν λόγω χειρόγραφα αποτυπώνουν με σαφήνεια τη μεταβυζαντινή γραμματολογική παράδοση, η οποία συνδυάζει τη διατήρηση βυζαντινών γραφικών προτύπων με τη σταδιακή προσαρμογή τους σε ένα μεταγενέστερο πολιτισμικό και θρησκευτικό πλαίσιο. Η ταυτοποίηση του γραφέα, βάσει βιβλιογραφικών σημειωμάτων που περιλαμβάνονται και στα δύο χειρόγραφα, επιβεβαιώνει τον ρόλο των τοπικών εργαστηρίων στην παραγωγή των Προσκυνηταρίων, υποδηλώνοντας μια δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ της ατομικής γραφικής έκφρασης και των ευρύτερων καλλιτεχνικών ρευμάτων της εποχής.

Ειδικότερα, στο πρώτο χειρόγραφο, MS. Canon. gr. 127, η ταχεία και λιγότερο επιμελημένη αντιγραφή, τα συχνά ορθογραφικά λάθη, οι ημιτελείς λέξεις, ο ασύντακτος ή αυθαίρετος τονισμός και η στίξη, καθώς και η έλλειψη γραμματικής ακρίβειας, μαρτυρούν την περιορισμένη παιδεία του γραφέα, ο οποίος πιθανώς ήταν και ο μικρογράφος του κειμένου. Αντιθέτως, στο δεύτερο χειρόγραφο, Princeton Greek

¹⁰⁰ Hock & O'Neil, 1986: 112.

¹⁰¹ Mack, 1990, σ. 57.

¹⁰² McIver, 1999: 45.

MS 31, ο γραφέας επιδεικνύει μεγαλύτερη επιμέλεια στη δομή του κειμένου, διαχωρίζοντας το περιεχόμενο σε ενότητες και σημειώνοντας με κόκκινο μελάνι τους επιμέρους τίτλους. Επιπλέον, χρησιμοποιεί κόκκινο μελάνι για τα πρωτογράμματα και τις μικρογραφίες. Παρά την αυξημένη επιμέλεια, και σε αυτό το χειρόγραφο παρατηρούνται συντομογραφίες και ορθογραφικά λάθη.

Τα παραπάνω στοιχεία υποδεικνύουν ότι η δημιουργία των χειρογράφων έγινε με κύρια έμφαση στην πρακτική τους σκοπιμότητα, αποσκοπώντας στη λειτουργική τους χρήση και όχι στην καλλιτεχνική τους αρτιότητα.

Η κωδικολογική ανάλυση των δύο χειρογράφων ανέδειξε διαφοροποιήσεις στο μέγεθός τους. Συγκεκριμένα, το πρώτο προσκυνητάριο εμφανίζει μικρότερες διαστάσεις (15 x 10 εκ.), ενώ το δεύτερο χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερο μέγεθος, φτάνοντας τα 20,5 x 15 εκ. . Και τα δύο χαρτώα χειρόγραφα διαθέτουν περιορισμένο αριθμό φύλλων: το MS. Canon. gr. 127 αποτελείται από 33 fol., ενώ το Princeton Greek MS 31 περιλαμβάνει 42 p. Το κείμενο των δύο χειρογράφων είναι μονόστηλο και διακοσμείται από μικρογραφίες. Η εικονογράφηση του χειρογράφου MS. Canon. gr. 127 περιλαμβάνει 55 μικρογραφίες, μερικές από τις οποίες δεν ευθυγραμμίζονται με τα αντίστοιχα κείμενα, υποδεικνύοντας ότι η διακόσμηση πραγματοποιήθηκε μετά τη συγγραφή. Αντίθετα, το δεύτερο χειρόγραφο, το οποίο αποτελείται από 48 μικρογραφίες, παρουσιάζει μια πιο συνεκτική σχέση μεταξύ κειμένου και εικονογράφησης. Συνολικά, η εικονογράφηση των χειρογράφων προσφέρει σημαντική οπτική καθοδήγηση στον αναγνώστη, διευκολύνοντας την κατανόηση του κειμένου μέσω των μικρογραφιών που απεικονίζουν τους ιερούς τόπους της Παλαιστίνης. Αυτές οι εικονογραφικές αναπαραστάσεις ενισχύουν τη λειτουργικότητα του κειμένου, καθιστώντας το πιο προσιτό και κατανοητό, ιδιαίτερα για αναγνώστες με περιορισμένη παιδεία ή αναγνωστική ικανότητα.

Εκτός από την ομοιότητα στην εικονογράφηση, παρατηρείται επίσης μια σημαντική ομοιότητα στη μορφή και τη δομή των χειρογράφων. Τα κείμενα των προσκυνηταρίων εμφανίζουν μεγάλες αναλογίες μεταξύ τους, αν και υπάρχουν κάποιες αποκλίσεις, προσθήκες και τροποποιήσεις, που υποδηλώνουν ότι βασίζονται σε ένα κοινό πρότυπο κειμένου το οποίο αντιγραφόταν επανειλημμένα. Η ομοιότητα αυτών των προσκυνηταρίων αποκαλύπτεται μέσα από τους τόπους που περιγράφονται, τη σειρά των επισκέψεων και την αναλυτική παρουσίασή τους.

Η τυποποίηση της μορφής των κειμένων ολοκληρώνεται μέσω της χρήσης ρητορικών στρατηγικών. Χαρακτηριστική στο χειρόγραφο Princeton Greek MS 31 είναι η εναρκτήρια φράση «Ἀκοῦσατε πάντες οἱ εὐσεβεῖς|χριστιανοὶ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες ἄνθρωποι τε καὶ μεγάλοι», η οποία αποτελεί μια ισχυρή πρόσκληση προς τους πιστούς να συμμετάσχουν ενεργά στην αφήγηση, ενισχύοντας την αίσθηση της κοινότητας και της συλλογικής πίστης. Μέσω της επιτακτικής προστακτικής και της συμπερίληψης όλων των ηλικιών και φύλων, το μήνυμα αποκτά ζωντάνια και δύναμη, προτρέποντας τους πιστούς να ενταχθούν σε μια κοινή πνευματική εμπειρία.

Στη συνέχεια, το κείμενο συνεχίζει με την ιστορία και τη σημασία της Ιερουσαλήμ, παραθέτοντας λεπτομερείς περιγραφές των σημαντικών μνημείων της πόλης και των περιχώρων της. Η εντυπωσιακή ακρίβεια και λεπτομέρεια των περιγραφών των ιερών τοποθεσιών, σε συνδυασμό με τη χρήση του β' ενικού προσώπου, καθοδηγεί τον προσκυνητή, κάνοντάς τον ενεργό συμμετέχοντα στην ιερή διαδικασία του προσκυνηματος.

Στο καταληκτικό σημείο του κειμένου, η φράση «Όσοι από εσάς, αδελφοί, το αποκτήσετε και το αγοράσετε, θα έχετε μεγάλη ευημερία, φυλάξτε το πάντα με ασφάλεια... Επίσης, όσοι από εσάς το διαβάσετε και το αφηγηθείτε, προσεύχομαι στον Κύριο να είστε στη Βασιλεία του Κυρίου», αποτελεί προσευχή του αντιγραφέα προς τους προσκυνητές. Μέσω ποικίλων ρητορικών στρατηγικών, το κείμενο ενσωματώνει τον αναγνώστη σε μια συλλογική, πνευματική εμπειρία, καλώντας τον σε αναστοχασμό και ενεργό συμμετοχή στην πίστη και την αφοσίωση στους Αγίους Τόπους. Η αναφορά στην αιωνιότητα και την αδιάκοπη δοξολογία προς τον Θεό κλείνει το έργο με έναν ύμνο που υπερβαίνει τον περασμένο χρόνο, ενδυναμώνοντας τη διαχρονικότητα του θείου και της πνευματικής αφοσίωσης.

Η παρούσα εργασία αξιοποίησε την τεχνολογία της ψηφιακής αποτύπωσης, η οποία συνέβαλε καταλυτικά στην εμβάθυνση της μελέτης των δύο χειρογράφων, επιτρέποντας μια πιο ολοκληρωμένη και ακριβή προσέγγιση των χαρακτηριστικών τους. Η διαδικασία της ψηφιοποίησης εξασφάλισε τη ασφαλή αποθήκευση των δεδομένων και επέτρεψε την εύκολη πρόσβαση σε αυτά, διευκολύνοντας τη συγκριτική μελέτη των χειρογράφων και προσφέροντας τη δυνατότητα ενδεδειγμένης ανάλυσης των κειμενικών και εικονογραφικών στοιχείων. Η χρήση αυτής της τεχνολογίας υπήρξε κρίσιμη για την ακριβή καταγραφή και διατήρηση των χαρακτηριστικών των χειρογράφων, διασφαλίζοντας τη μακροχρόνια διατήρησή τους και ενισχύοντας τις προοπτικές για μελλοντική έρευνα και μελέτη.

Ωστόσο, ένας σημαντικός περιορισμός της μελέτης εντοπίζεται στη μερική ψηφιοποίηση του πρώτου χειρογράφου MS. Canon. gr. 127, καθώς από αυτό λείπουν η αρχή και το τέλος του κειμένου, γεγονός που επηρεάζει τη δυνατότητα πλήρους ανάλυσης της τυποποίησης της μορφής και του περιεχομένου του. Η απουσία αυτών των φύλλων καθιστά αδύνατη τη βέβαιη ανάδειξη της πλήρους δομής του κειμένου, καθώς η μελέτη περιορίζεται μόνο στο κύριο μέρος του. Παρά ταύτα, επιχειρήθηκε η ανασύσταση της αρχικής του δομής, στηριζόμενη στα χειρόγραφα του Σωτ. Ν. Καδά, με σκοπό να αναδειχθούν τα βασικά χαρακτηριστικά του κειμένου και της τυπολογίας του.

Επιπλέον, η *ex situ* εξέταση των δύο χειρογράφων δεν παρείχε επαρκή αποτελέσματα σχετικά με τη στάχωση και την ύπαρξη υδατοσήμων, στοιχεία τα οποία θα μπορούσαν να προσφέρουν πολύτιμες κωδικολογικές πληροφορίες για την ακριβέστερη περιγραφή των χειρογράφων. Η έλλειψη αυτών των δεδομένων υπογραμμίζει την ανάγκη για περαιτέρω μελέτες και φυσικές αναλύσεις, οι οποίες ενδέχεται να φωτίσουν αυτά τα σημαντικά χαρακτηριστικά.

Η συμβολή της παρούσας εργασίας έγκειται στη συστηματική και εις βάθος μελέτη των δύο μεταβυζαντινών χειρογράφων, στην περιγραφή και ανάλυση των χαρακτηριστικών τους, καθώς και στην ανάδειξη της πολυδιάστατης λειτουργίας τους ως προσκυνηματικών κειμένων. Η μεταγραφή και η μετάφραση του περιεχομένου τους υπήρξαν καθοριστικές για τη διατήρηση και προβολή αυτών των μοναδικών έργων, ενώ η ενσωμάτωση γλωσσολογικών και ρητορικών αναλύσεων εμπλούτισε την κατανόηση του ρόλου τους στη διαμόρφωση και ενίσχυση της θρησκευτικής ταυτότητας. Η τυποποίηση της μορφής και του περιεχομένου των κειμένων αυτών κατέδειξε ότι τα προσκυνητάρια λειτουργούσαν όχι μόνον ως πρακτικά εγχειρίδια για τον προσκυνητή, αλλά ως ισχυρά εργαλεία κηρυγμάτων που στοχεύουν να ενισχύσουν τη θρησκευτική πίστη και την αφοσίωση στους Αγίους Τόπους, προσφέροντας

ταυτόχρονα μια ευρύτερη συλλογική εμπειρία που ξεπερνούσε την ατομική περιήγηση και ταυτιζόταν με τη θρησκευτική και πνευματική αποστολή του προσκυνήματος.

Οι προτάσεις που διατυπώνονται στην παρούσα εργασία για την περαιτέρω διερεύνηση του αντικειμένου της μελέτης είναι οι εξής:

1. Προτείνεται η εξέταση ενός μεγαλύτερου αριθμού προσκυνηταρίων, προκειμένου να επιβεβαιωθεί η τυποποίηση της μορφής και της γλώσσας των κειμένων. Η ανάλυση περισσότερων έργων θα προσφέρει την δυνατότητα καλύτερης κατανόησης των κοινών χαρακτηριστικών που ενδέχεται να διαμορφώνουν μια γενική εικόνα για την τυπολογία της γραφής και της γλωσσικής έκφρασης στα προσκυνητάρια της εν λόγω περιόδου.
2. Η συλλογική έκδοση των χειρογράφων προσκυνηταρίων κρίνεται αναγκαία, προκειμένου να ενσωματωθούν τα νέα ευρήματα και να καταστεί δυνατή η συγκριτική μελέτη των κειμένων, προσφέροντας μια ολοκληρωμένη εικόνα για τη λειτουργία και την εξέλιξη αυτών των έργων μέσα στο πέρασμα του χρόνου.
3. Συνιστάται η περαιτέρω μεταγραφή και μετάφραση των χειρογράφων, ώστε να καταγραφούν πιθανές διαφοροποιήσεις στη γλώσσα των προσκυνηταρίων κατά τη διάρκεια των δύο και πλέον αιώνων. Η διαδικασία αυτή θα βοηθήσει στην καταγραφή της γλωσσικής εξέλιξης, εντοπίζοντας τυχόν σημαντικές αλλαγές στη χρήση της γλώσσας ή στη μορφή των κειμένων.
4. Προτείνεται να εξεταστεί διεξοδικότερα η εικονογράφηση των μικρογραφιών των χειρογράφων και να αναλυθεί η σειρά αποτύπωσης των μνημείων, μετρώντας τις αποστάσεις μεταξύ τους. Η μελέτη αυτή θα συμβάλει στην κατανόηση της αναπαράστασης των προσκυνηματικών τόπων και θα μπορούσε να προσφέρει ενδιαφέροντα στοιχεία για τη λειτουργία της εικονογραφίας στην ενίσχυση της θρησκευτικής εμπειρίας του προσκυνητή.
5. Τέλος, προτείνεται να εξεταστεί αναλυτικότερα η θρησκευτική πολυφωνία, όπως αυτή αποτυπώνεται στα χειρόγραφα, προκειμένου να αναδειχθεί η ποικιλία των θρησκευτικών πρακτικών και πεποιθήσεων που συνυπάρχουν στο πλαίσιο των προσκυνημάτων. Η διερεύνηση αυτού του φαινομένου μπορεί να ρίξει φως στην ποικιλία της θρησκευτικής ζωής της εποχής και στις πολλαπλές εκφάνσεις της πίστης που συνυπάρχουν στα προσκυνητάρια.

Συνοψίζοντας, η παρούσα μελέτη κατέδειξε τη σημασία των δύο μεταβυζαντινών προσκυνηταρίων ως πολύτιμα τεκμήρια της θρησκευτικής και πολιτισμικής κληρονομιάς της εποχής. Μέσα από την αναλυτική προσέγγιση των παλαιογραφικών, κωδικολογικών και γλωσσικών χαρακτηριστικών τους, αναδείχθηκε η λειτουργία των χειρογράφων ως προσκυνηματικά κείμενα, τα οποία αποτυπώνουν την πνευματική ζωή και τη διαμόρφωση της θρησκευτικής ταυτότητας των πιστών. Η συστηματική ανάλυση των χαρακτηριστικών των δύο εικονογραφημένων μεταβυζαντινών χειρογράφων προσκυνηταρίων, με έμφαση στην τυποποίηση της μορφής και του περιεχομένου μέσω των γλωσσικών επιλογών, συνεισφέρει στην κατανόηση της θρησκευτικής διάστασης των κειμένων και αναδεικνύει τον πολυδιάστατο ρόλο τους. Η τυποποίηση, που εκφράζεται μέσω των γλωσσικών στρατηγικών, καθιστά τα κείμενα εργαλεία που υπερβαίνουν τον προσκυνηματικό τους χαρακτήρα, διαμορφώνοντας μια συλλογική θρησκευτική εμπειρία. Η προοπτική μελλοντικής έρευνας που προτείνεται, μπορεί να προσφέρει νέες διαστάσεις και να εμβαθύνει στην

κατανόηση της θρησκευτικής λειτουργίας των προσκυνηταρίων, ενισχύοντας την αξία τους ως ιστορικά και θρησκευτικά τεκμήρια.

Βιβλιογραφία / Βιβλιογραφικές Παραπομπές / Αναφορές

- Buzaglo, M. (2020). *Rhetorical Strategies in Religious Texts*. Journal of Religious Communication, 12(1), 45-60.
- Cameron, A., & Hall, S. (1999). *Eusebius: Life of Constantine*. Oxford: Clarendon Press.
- Chatzopoulou, V. (2023, December 26). *Illustrated Proskynetaria to the Holy Land: Two Greek manuscript pilgrimage guidebooks*. Consortium of European Research Libraries (CERL Blog). Retrieved from <https://www.cerl.org>
- Gibbons, S. (2009). *The rhetoric of participation in religious discourse*. Journal of Religious Studies, 23(2), 119-135.
- Goldman, M. (2012). *Greek Rhetoric: Theory and Practice*. Cambridge University Press.
- Harris, S. (2016). *The Language of Faith: Rhetorical Devices in Sacred Texts*. Theology Today, 72(3), 265-275.
- Harvey, S. A., & Hunter, D. G. (Eds.). (2008). *The Oxford Handbook of Early Christian Studies*. Oxford: Oxford University Press.
- Hock, R. F., & O'Neil, E. N. (1986). *The Chreia and Ancient Rhetoric: Classroom Exercises*. Atlanta: Scholars Press.
- Izmirlieva, V. (2012/2013). The title Hajji and the Ottoman vocabulary of pilgrimage. *Modern Greek Studies Yearbook, University of Minnesota*, 28/29, 137–167.
- Izmirlieva, V. (2014). Christian Hajjis – The other Orthodox pilgrims to Jerusalem. *Slavic Review*, 73, 322–346.
- Johnson, R. (2021). *Collective Voice in Religious Manuscripts*. Σε Ε. Peters (Ed.), *Studies in Medieval Manuscripts* (σσ. 45-67). Εκδότης.
- Johnson, S. F. (2016). “The Stone the Builders Rejected”: Liturgical and exegetical irrelevancies in the Piacenza Pilgrim (Number Seventy). Washington, DC: Dumbarton Oaks Research Library and Collection Trustees for Harvard University.
- Kollek, T., & Pearlman, M. (1970). *Pilgrims to the Holy Land: The story of pilgrimage through the ages*. New York: Harper and Row.
- Kotzabassi, S., Ševčenko, N. P., & Skemer, D. C. (2010). *Greek manuscripts at Princeton, sixth to nineteenth century: A Descriptive Catalogue : Program in Hellenic Studies and Department of Art History*. Princeton University Press.
- Kristensen, T. M. (2015). *Maxentius' Head and the Rituals of Civil War* (p. 326)
- Külzer, A. (1994). *Peregrinatio Graeca in Terram Sanctam: Studien zu Pilgerfahrten und Reisebeschreibungen über Syrien, Palästina und den Sinai aus byzantinischer und nachbyzantinischer Zeit*. Frankfurt am Main, Berlin, Bern, New York, Paris, Wien: Lang.
- Lewy, M. (2000). Towards a history of Jerusalem tattoo marks among Western pilgrims. *Cathedra*, 95, 37–66. (in Hebrew).
- Mack, B. L. (1990). *Rhetoric and the New Testament*. Minneapolis: Fortress Press

- Maraval, P. (2002). The Earliest Phase of Christian Pilgrimage in the Near East (before the 7th Century). *DumbartonOaksPapers*, 56, 63-74. DumbartonOaks, Trustees for HarvardUniversity.
- McIver, R. P. (1999). *Rhetorical Criticism: A New Approach*. ScholarPress.
- Ousterhout, R. (2015). Permanent ephemera: The “honourablestigmatisation” of Jerusalem pilgrims. In R. Bartal& H. Vorholt (Eds.), *Between Jerusalem and Europe: Essays in honour of Bianca Kühnel* (pp. 94–109). Leiden: Brill.
- Papadopoulos, A. (1998). *The Pilgrim's Guide to the Holy Land*. Athens: ByzantineStudiesPublications.
- Scherer, D. (2019). *Rhetorical Strategies in Collective Speech*. Εκδότης.
- Vaughan, D. (2010). *Communal faith and identity: Rhetorical strategies in religious contexts*. *Religious Communication Journal*, 45(1), 75-85.
- Vaughan, D. (2010). *Rhetoric and Identity in Religious Discourse*. *Studies in Theology*, 25(4), 112-128.
- Vaughan, R. (2010). *The Rhetoric of Ancient Greek Religion*. OxfordUniversityPress.
- Wyschogrod, M. (2004). *The Body of Faith: A Spiritual History of the Body of Christ*. University of VirginiaPress.
- Γαλάβαρης, Γ. (2002). Προσκυνήματα και «παλαιστινιακή» εικονογραφία. *Ανασκόπηση της έρευνας*, Τόμος ΚΓ', 59-74. Αθήνα.
- Καδάς, Σ. Κ. (1986). *Προσκυνητάρια των Αγίων Τόπων: Δέκα ελληνικά χειρόγραφα 16ου-17ου αιώνα*. Θεσσαλονίκη
- Καδάς, Σ. Ν. (1998). Οι Άγιοι Τόποι: Εικονογραφημένα προσκυνητάρια 17ου - 18ου αιώνα. Αθήνα: Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ.
- Κοικυλίδης, Κ. Μ., & Φωκυλίδης, Ι. (Επιμ.). (1912). *Αρχαία λατινικά ελληνικά ρωσικά και γαλλικά τινά οδοιπορικά ή προσκυνητάρια της Αγίας Γης* (Συλλεγμένα και μεταφρασθέντα). Ιεροσόλυμα: Τυπ. Ιερού Κοινού του Παναγίου Τάφου.
- Τσουλκανάκης, Δ. Κ. (2011). *Η παρουσία του Βυζαντίου στους Αγίους Τόπους από το Μέγα Κωνσταντίνο έως την αραβική κατάκτηση* (Διδακτορική διατριβή). Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Χρυσοχοΐδης, Κ. (2003). Το ταξίδι από τους αρχαίους έως τους νεότερους χρόνους. Αθήνα: Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών (Ε.Ι.Ε.).

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 και τα άρθρα 2,4,6 παρ. 3 του Ν. 1256/1982, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής πνευματικά δικαιώματα τρίτων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον.